

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

03/2021

12 maart 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenhed Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I. Terrorism	2
Boekrecensie: <i>Ontwapend</i> van Koen Metsu	2
De voortdurende dreiging van gefrustreerde uitreizigers	3
II. Extremisme, radicalisering en polarisatie	4
Arrestatie Nederlandse Boogaloo Boi in de VS	4

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenhed Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres 5.1.2i@nctv.minvjen.nl.

I. Terrorisme

Boekrecensie: *Ontwapend van Koen Metsu*

'Antiterreurbeleid is enkel iets dat hoog op de agenda komt te staan als het te laat is,' dat concludeert de Vlaamse burgemeester en N-VA-volksvertegenwoordiger Koen Metsu¹ in zijn boek *Ontwapend. De ongelijke strijd*. Met behulp van rechtenstudent Julien de Wit deelt Metsu de lessen die hij als voorzitter van de tijdelijke Kamercommissie Terrorismebestrijding heeft opgedaan. In zijn boek beschrijft hij de ontmoetingen met zowel slachtoffers van aanslagen als met IS-vrouwen die sinds de val van het kalifaat in Al-Hol zitten. Ook maakte Metsu als burgemeester van dichtbij mee hoe een jongen radicaliseerde, die uiteindelijk in de gevangenis belandde en erna spijt kreeg. Tot slot bespreekt hij de instituties die zich in België met terrorismebestrijding bezighouden en blikt hij vooruit op wat nog mogelijk gaat komen. Daarbij probeert hij samen met De Wit ook concrete aanbevelingen te doen.

Afbeelding

Commentaar analist

Met vlotte pen schetsen Metsu en De Wit het fenomeen radicalisering en alle betrokken partijen, waarbij ze beginnen op microniveau (bespreken van individuele verhalen) en dit uiteindelijk proberen uit te werken naar een allesomvattende analyse. Qua aanbevelingen pleiten ze onder meer voor een garantiefonds voor slachtoffers van terrorisme, zodat die niet zijn overgeleverd aan de grillen van verzekeraars. Ook signaleren ze dat de informatie-uitwisseling tussen verschillende professionals momenteel niet optimaal verloopt, al wordt niet helemaal duidelijk wat ze concreet bedoelen met 'met het oog hierop kunnen maatregelen worden genomen'.

Na de eerste honderd pagina's verdwijnt het menselijke verhaal naar de achtergrond en wordt het boek steeds meer een politiek pamflet. Metsu gebruikt bijvoorbeeld veel pagina's om zijn frustratie te schetsen dat zijn wetsvoorstel over het intrekken van de Belgische nationaliteit bij Belgische IS-strijders met een dubbele nationaliteit het niet heeft gehaald. De schrijvers benadrukken dat er qua aanslagen geen 'nulrisico' bestaat, maar dat betekent niet dat ze de huidige risico's accepteren. Metsu en De Wit menen dat er over terrorisme te laks wordt gedaan. Dat vormt de opmaat naar een pleidooi voor meer *law-and-order*: strenge straffen, een nultolerantie voor geweld tegen de politie, hard aanpakken van probleemjongeren, meer controle op islamonderwijs en eerder aangenomen wetgevende initiatieven alsnog implementeren. In het laatste geval gaat het met name om strikte antiterreurewetten die na de aanslagen in Zaventem en Brussel (2016) werden geïnitieerd en waar in de praktijk nog weinig van is terecht is gekomen.

Toch lijken sommige aanbevelingen nogal open deuren te zijn. Zo schrijven de auteurs: 'Veiligheidsdiensten moeten de mogelijkheden krijgen om nauw contact te onderhouden met zusterdiensten in het buitenland.' Daarmee impliceren ze dat zo iets nu niet het geval is. Soms moet de analyse ook wijken voor zelfprofilering, bijvoorbeeld wanneer de auteurs aan het einde van het boek er ineens de discussie over het uiterlijk van Zwarte Piet bij slepen – waarbij onduidelijk is hoe dat zich verhoudt tot de aanslagen waar het boek mee begint. Interessanter is het deel waarin ze aan

¹ De Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) omschrijft zichzelf als een jonge partij met een lange voorgeschiedenis die wortelt in

het democratisch Vlaams-nationalisme. De N-VA ontstond in 2001 uit de Volksunie (VU) die in 1954 was opgericht.

de hand van interviews de beperkingen schetsen waarmee betrokken spelers op het gebied van terrorismebestrijding worstelen. Zo vertelt

5.1.2e over de Dienst Speciale Eenheden (DSU): 'Men verwacht de veiligheidspolitiek van een grootmacht zoals de VS, maar met het budget van een klein Afrikaans land.'

5.1.2e voormalig directeur van het OCAD (een soort Belgische NCTV) en huidig adjunct-kabinetschef van justitieminister Van Quickenborne waarschuwt voor de *infobesitas* die in crisissituaties kan ontstaan, waardoor signalen verloren gaan. Mede door deze aanvullingen blijft *Ontwapend. De ongelijke strijd* een informatieve schets van de Belgische aanpak, met de kanttekening dat bij het lezen wel onderscheid moet worden gemaakt tussen feitelijke constatering en politieke kleur van de auteur(s).

De voortdurende dreiging van gefrustreerde uitreizigers

In de nasleep van de dodelijke jihadistische aanslag in november 2020 in Wenen, werd duidelijk dat de 20-jarige dader 5.1.2e een gefrustreerde uitreiziger was.² De van oorsprong Noord-Macedonische 5.1.2e deed in 2018 twee pogingen om uit te reizen naar Syrië, waar hij zich had willen aansluiten bij ISIS. De eerste poging strandde in de zomer van 2018 al in Oostenrijk omdat 5.1.2e niet beschikte over de juiste visa om uit te reizen via Afghanistan. Tijdens zijn tweede poging, enkele maanden later, werd hij aangehouden in het Turks-Syrische grensgebied. 5.1.2e werd hiervoor in Oostenrijk veroordeeld tot 22 maanden cel, waarvan hij er acht uitzat voordat hij eind 2019 op vrije voeten kwam.³

Anders dan voor de dreiging van terugkeerders uit Syrië en Irak, die tastbaar werd door onder andere de aanslagen in Parijs en Brussel, is er relatief weinig aandacht geweest voor de dreiging van gefrustreerde uitreizigers. Een onderzoek naar dit thema door Robin Simcox uit 2019 laat zien dat

tussen begin 2014 en de zomer van 2019 ten minste 25 aanslagplannen werden beraamd in Europa. Hierbij waren in totaal 32 gefrustreerde uitreizigers betrokken. Acht van de door Simcox onderzochte personen (32 procent) waren in staat om hun aanslagplannen ten uitvoer te brengen. Dit gebeurde terwijl zij allen op de radar stonden van de veiligheidsdiensten vanwege hun eerdere uitreis poging.⁴

Commentaar analist

Ook in Nederland is de aandacht voor gefrustreerde uitreizigers relatief gering. De AIVD houdt op haar website cijfers bij over het aantal personen uit Nederland dat sinds 2012 met jihadistische intenties uitreisde naar Syrië en Irak.⁵ Het aantal uitreis pogingen dat niet slaagde wordt in Nederland niet centraal bijgehouden, maar loopt waarschijnlijk in de tientallen. Een deel van de groep die een mislukte uitreis poging deed, werd veroordeeld voor poging tot deelname aan een terroristische organisatie, terwijl een ander deel werd vrijgesproken of nooit voor de rechter verscheen. De dreiging van gefrustreerde uitreizigers blijkt in de Nederlandse context onder meer uit de in september 2018 verijdelde aanslag door zes van oorsprong Arnhemse jihadisten. Van hen was de helft eerder veroordeeld voor een poging tot uitreis.⁶

Naast aanslagdreiging kunnen gefrustreerde uitreizigers ook op andere manieren een dreiging vormen. Een voorbeeld hiervan is de Maastrichtse jihadist 5.1.2e die twee keer werd veroordeeld voor een uitreis poging en momenteel een straf uitzit voor zijn betrokkenheid bij het verplaatsen van geld dat werd buitgemaakt bij een roofmoord door twee jihadisten in Zuid-Afrika.⁷ De brief waarin 5.1.2e zijn situatie beschrijft eindigt met: 5.1.2e

² Gefrustreerde uitreizigers zijn – anders dan de term wellicht doet vermoeden – personen die met jihadistische intenties uitreizen naar een strijdgebied, maar van wie de uitreis poging wordt gefrustreerd omdat zij worden tegengehouden door de autoriteiten of om andere redenen hun einddoel niet halen.

³ Johannes Saal en Felix Lippe, "The Network of the November 2020 Vienna Attacker and the Jihadi Threat to Austria", *CTC Sentinel*, 14:2 (2021), "Wien-Attentäter (20) war einschlägig vorbestraft", *Kronen Zeitung*, 3 november 2020.

⁴ Robin Simcox, "When Terrorists Stay Home: The Evolving Threat to Europe from Frustrated Travelers", *CTC Sentinel* 12:6 (2019).

⁵ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/dreiging/uitreizigers-en-terugkeerders>.

⁶ "Arnhemse terreurcel stond te 'popelen' om aanslag te plegen op een festival: 'Dat is mijn droom'", *De Volkskrant*, 10 januari 2019.

⁷ "Nederlandse draaideur-jihadist weer voor de rechter, nu vanwege een ontvoering", *Algemeen Dagblad*, 26 augustus 2018.

5.1.2e

5.1.2e ontkent

overigens dat het hierbij om een verkapt dreigement gaat. Volgens instanties die hem in de gaten hielden toen hij in Maastricht leefde heeft hij echter al eens gedreigd 'iets' in Nederland te doen wanneer zijn uitreisopgingen richting IS zouden worden geblokkeerd.⁸

De aanslag in Wenen heeft aangetoond dat gefrustreerde uitreizigers nog steeds een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Hoewel op dit moment – mede door de ineenstorting van het zogenoemde ISIS-kalifaat – niet of nauwelijks meer sprake is van uitreisopgingen, blijken gefrustreerde uitreizigers zoals 5.1.2e nog immer bereid om uit naam van ISIS aanslagen te plegen.

Omdat veel gefrustreerde uitreizigers veroordeeld zijn voor hun uitreisopging, valt deze dreiging deels samen met die van jihadisme veroordeelden die op vrije voeten komen.⁹ Daarnaast blijft het van belang oog te houden voor personen waarvan bekend is dat zij in het verleden een uitreisopging hebben ondernomen, maar die niet zijn veroordeeld of aangeklaagd.

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Arrestatie Nederlandse Boogaloo Boi in de VS

Op 2 maart arresteerde de FBI in Raven, Virginia een 26-jarige Nederlander op verdenking van illegaal wapenbezit. De man verbleef sinds 2014 illegaal in het land.¹⁰ Hij wordt door justitie in Amerika gelinkt aan de fluïde extremistische anti-overheidsgroepering Boogaloo Bois.¹¹ Deze groepering wil de bestaande staat omverwerpen door een burgeroorlog te creëren. Doormiddel van het aanwakken van onrust moet het

wordingsproces van een nieuwe staat worden versneld. Dit wordt *accelerationisme* genoemd. De groepering is in het nieuws geweest tijdens het gepolariseerde verkiezingsjaar in de VS, waar linkse en rechtse groeperingen lijnrecht tegenover elkaar stonden. Verschillende Boogaloo aanhangers waren vorig jaar betrokken bij extremistisch geweld in de VS, waaronder het doden van agenten in California en het beschieten van een politiebureau in Minneapolis.

De Nederlander was lid van een Boogaloo Facebookgroep waardoor hij in het vizier van de FBI kwam. In deze groep zaten ook een aantal later veroordeelde Boogaloo aanhangers. Leden van Boogaloo hebben ook aansluiting gezocht bij de Black Lives Matter beweging omdat deze zich afzet tegen de overheid. Zo dook de Nederlander tijdens een lokaal Black Lives Matter (BLM) steunprotest in Virginia op om te demonstreren tegen overheidsgeweld en de milities die dit goedkeuren. Hij liep hier met een aanvalswapen rond. Hij sprak zich in een video uit tegen de rechtsextremistische Klu Klux Klan (KKK) en de Proud Boys.¹²

Het is vooralsnog onbekend sinds wanneer de Nederlander betrokken was bij de Boogaloo-beweging en of hij hiervoor andere extremistische ideeën aanhing. Op dinsdag 9 maart is bepaald dat hij in bewaring blijft. Er hangt hem maximaal 10 jaar gevangenisstraf boven het hoofd voor verboden wapenbezit. Daarnaast wordt hij waarschijnlijk uitgezet naar Nederland.¹³

Commentaar analist

De Boogaloo Bois is een beweging die rond 2012 ontstond op het vuurwapenforum /k/ van 4chan. Een belangrijk kenmerk van dit forum is de mogelijkheid om anoniem te reageren. Dit forum is 'pro-gun' en anti-overheidscontrole. Vanuit dit forum is de Boogaloo-beweging ontstaan, aanvankelijk als grap van gebruikers die zich voorbereiden op de 'Boogaloo'. Dit refereert aan de naam van een film

⁸ 'Draaideurjihadist 5.1.2e zit vast in juridisch doolhof', De Limburger, 12 maart 2021.

www.limburger.nl/cnt/dmf20210311_96235290.

⁹ Zie hierover ook "De nadelen van geconcentreerde terrorismedetentie", NCTV Signalement Terrorisme en Radicalisering, 25 februari 2021.

¹⁰ 'Dutch National Affiliated with "Bugaloo Bois" Arrested for Illegal Possession of a Firearm', US Department of Justice, 3 maart 2021, via: <https://www.justice.gov/usao-wdva/pr/dutch-national-affiliated-bugaloo-bois-arrested-illegal-possession-firearm>.

¹¹ Ibidem.

¹² 'Anti-KKK group "Boogaloo Bois" protest at Richlands town hall', WVVA, 16 augustus 2020, via: [Anti-KKK group "Boogaloo Bois" protest at Richlands town hall \(wvva.com\)](http://Anti-KKK-group-Boogaloo-Bois-protest-at-Richlands-town-hall-wvva.com).

¹³ 'Judge Isn't Buying Undocumented Boogaloo Boi's 'Doting Dad' Plea', the Daily Beast, 10 maart 2021, via: [Undocumented Dutch Boogaloo Boi 5.1.2e Held Without Bail on Weapons, Immigration Charges \(thedailybeast.com\)](http://Undocumented-Dutch-Boogaloo-Boi-5.1.2e-Held-Without-Bail-on-Weapons-Immigration-Charges-the-dailybeast.com).

die zij hebben aangepast tot Civil War 2: Electric Boogaloo, de vervolgoorlog. Uiteindelijk verbasterde dit tot Boogaloo. Hun opvallende Hawaii shirts ontleen zij aan het Hawaïaanse feest Luau, wat zij big Luau noemen omdat het fonetisch op Boogaloo lijkt. De Boogaloo zien zij als 'feest' en zij hebben het ook over 'pig-roast' (pig is een scheldwoord voor agent). Het gebruik van dergelijke eufemistische en feestelijke termen typeert de beweging.¹⁴ Ook het gebruik van memes vanuit de 4chan cultuur is typerend voor de groep. Vanuit dit oorspronkelijk grappig bedoelde doemdenken ontstonden ideeën die uiteindelijk hebben geleid tot geweldsdaden.

De groepering wordt ook gekenmerkt door hun eclectische ideeën. De groep is gefragmenteerd en bestaat uit individuen en losse groepen met zowel linkse als rechtse denkbeelden. Deze fragmentatie is verder in de hand gewerkt door bijvoorbeeld de steun voor BLM. Lang niet alle individuen en elementen binnen de Boogaloo-beweging waren het met deze steun eens, Rechtsextremistische elementen binnen de beweging hebben er zelfs mee gebroken.¹⁵ Uiteindelijk delen al deze groepen wel het idee dat zij volgen in de voetstappen van de grondleggers van de Verenigde Staten. Net zoals die zich losmaakten van de tirannieke Britten zo maken zij zich los van de Verenigde Staten.¹⁶ Deze ideeën van opstand tegen de regering deelt de groep met vooral offline opererende militiegroepen als de rechtsextremistische 'Proud Boys'. Leden van deze groep waren prominent aanwezig tijdens de bestorming van het Capitool. Het accelerationisme van Boogaloo zien we ook terug bij rechtsextremistische groepen als 'The Base' en de 'Feuerkrieg Division' (FKD) waarover eerder in DTN 52 is geschreven.

Dat een Nederlander opduikt in deze gepolariseerde omgeving is niet uniek. In 2019 gooide een 69-jarige Nederlandse man en zelfverklaard lid van de extreemlinkse antifa-lid molotov cocktails naar een detentiecentrum uit protest tegen het uitzettingsbeleid van de Verenigde Staten. Uiteindelijk werd hij door de politie

doodgeschoten.¹⁷ Dit voorbeeld en die van de 26-jarige Nederlander nu tonen aan dat een gepolariseerde maatschappij op eenlingen radicaliserend kan inwerken.

De Boogaloo-beweging vormt echter geen directe bedreiging voor Nederland. Nederland kent grondwettelijk beschermd recht op vuurwapenbezit en evenmin de wapencultus, zoals die in de VS bestaat. Het grensoverschrijdende karakter van het internet blijft echter wel een risico vormen. De apocalyptische ideeën van een burgeroorlog en de verheerlijking van geweld kunnen ook voor eenlingen of kleine groepen hier een inspirerende werking hebben.

¹⁴ 'The Boogaloo Movement Is Not What You Think', Bellingcat, 27 mei 2020, via: [The Boogaloo Movement Is Not What You Think - bellingcat](#).

¹⁵ 'George Floyd protests: Who are Boogaloo Bois, antifa and Proud Boys?', BBC, 17 juni 2020, via: [George Floyd protests: Who are Boogaloo Bois, antifa and Proud Boys? - BBC News](#).

¹⁶ 'The Evolution of the Boogaloo Movement', CTC Sentinel, februari 2021, via: [The Evolution of the Boogaloo Movement - Combating Terrorism Center at West Point \(usma.edu\)](#).

¹⁷ 'ICE detention-center attacker killed by police was an avowed anarchist, authorities say', The Washington Post, 19 juli 2019, via: [ICE detention center attack: 5.1.2e associated with antifa, police say - The Washington Post](#).

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Kerneenheid Analyse
Postbus 117, 2501 CC Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

5.1.2i

@nctv_nl

12-03-2021

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

06/2021

9 juni 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenhed Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I. Terrorismisme	2
Kabinet verrast met terughalen IS-vrouw: reacties in Kamer en samenleving sterk verdeeld	2
Eenlingen: onvoorspelbaar, maar toch niet zo eenling als gedacht	3
Wat terroristen geloven	4
II. Extremisme, radicalisering en polarisatie	6
Voortvluchtige Belgische militair illustreert radicale onderstroom	6
Nieuwe escalatie van het conflict tussen Israël en Palestina	7

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenhed Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres

5.1.2i @nctv.minvjenl.nl.

I. Terrorisme

Kabinet verrast met terughalen IS-vrouw: reacties in Kamer en samenleving sterk verdeeld

Een Nederlandse delegatie heeft zaterdag 5 juni een Nederlandse vrouw en drie kinderen opgehaald uit Noordoost-Syrië. Het gaat om 5.1.2e uit Gouda, bevestigt haar advocaat 5.1.2e tegenover NRC. De vrouw zat daar al jaren vast in door Koerden beheerde kampen vanwege vermeende betrokkenheid bij Islamitische Staat (IS).^{1,2} is samen met haar kinderen van twee en vijf naar Nederland gebracht, werd na aankomst gearresteerd en moet voor de rechter verschijnen.¹ Nederland moet meer IS-vrouwen en hun kinderen ophalen uit Syrië, of de strafzaak tegen hen beëindigen, zegt hun advocaat.² Het derde kind is een meisje van 12 jaar dat door haar moeder zou zijn meegenomen naar Syrië en wier vader in Nederland een rechtszaak aanspande om haar terug te krijgen. De moeder van dit derde kind blijft vooralsnog achter in een Koerdisch kamp.³

In februari 2021 stelde de rechter dat de vervolging van Syriëganger 5.1.2e uit Gouda moest worden stopgezet als het ministerie van Justitie en Veiligheid niet kon aantonen dat het zich inspande om de vrouw terug te halen naar Nederland. Daarmee zouden^{4,5} en in het verlengde daarvan tientallen andere Nederlandse jihadisten, mogelijk hun straf ontlopen als ze ooit terugkomen naar Nederland, aangezien ze niet twee keer voor hetzelfde feit kunnen worden vervolgd.⁴ Het demissionaire kabinet informeerde de Tweede Kamer afgelopen weekeinde over de geheime terughaaloperatie. De Tweede Kamer, waar de kwestie uiterst gevoelig ligt, toonde zicht verrast door de repatriëring. Rechtse partijen, waaronder VVD, het CDA en de PVV zijn niet te spreken over de actie. De gezinnen zouden het recht om terug te keren hebben verspeeld en een gevaar vormen voor de samenleving.⁵ Coalitiepartij D66 steunt de actie juist.

Commentaar analist

Het is voor het eerst dat Nederland een Nederlandse vrouw samen met (haar) kinderen repatriëert. Eerder haalde de regering twee wezen op. Het repatriëren van 5.1.2e en haar kinderen vloeit voort uit de rechtszaak tegen haar. Om beëindiging van die zaak te voorkomen zegde het kabinet toe te bezien of met Europese landen kon worden samengewerkt. Nu deed zich volgens het kabinet een uitzonderlijke gelegenheid voor repatriëring voor, een 'uitzonderlijke operatie onder zeer complexe omstandigheden'. Wat die dan zijn liet het kabinet in het midden. Volgens advocaten zijn er veel meer met 5.1.2e vergelijkbare zaken. Zij zien in deze ophaalactie zaterdag een belangrijk precedent.⁶ Het lijkt een dossier dat muurvast zat los te hebben getrokken. Ook het tweede argument van de Nederlandse staat ligt onder vuur, namelijk dat repatriëring te onveilig is voor betrokken Nederlandse overheidsfunctionarissen. Hoewel mediabronnen erop wijzen dat de Nederlandse gezant 5.1.2e en zijn gevolg controleposten van Assad moesten ontwijken, betrof het een ogenschijnlijke veilige operatie en werden de ambtenaren met alle égarde door de Koerdische partijen ontvangen. Bovendien zijn verschillende andere Europese en niet-Europese landen Nederland voorgegaan. Tegelijk blijkt uit verschillende felle politieke reacties dat terughalen van vrouwen en kinderen zeer gevoelig ligt.

In dit specifieke geval lijkt het belang van strafrechtelijke vervolging zwaarder te hebben gewogen dan humanitaire overwegingen of belangen die samenhangen met de nationale veiligheid. In de toekomst kan deze belangenafweging - per geval - mogelijk anders uitvallen. Daarbij kunnen, net als in dit geval, rechterlijke oordelen een doorslaggevend karakter hebben.

¹ 'Uit Syrië gehaalde IS-ganger is 5.1.2e', ANP, 5 juni 2021.
² 'Advocaat: Nederland zal nog acht IS-vrouwen moeten ophalen uit Syrië', Trouw, 6 juni 2021.

³ 'Advocaat: Nederland zal nog acht IS-vrouwen moeten ophalen uit Syrië', Trouw, 6 juni 2021.

⁴ 'Kabinet bevestigt ophalen IS-vrouw uit Syrië', ANP, 5 juni 2021.

⁵ 'Deadline voor terughalen Nederlanders', het Parool, 20 februari 2021.

⁶ '5.1.2e terug in Nederland: waarschijnlijk zullen meer IS-vrouwen volgen', Nos.nl, 6 juni 2021.

⁷ 'Terughalen 5.1.2e is volgens kabinet 'specifiek geval'-advocaten zien precedent', NRC, 6 juni 2021.

Eenlingen: onvoorspelbaar, maar toch niet zo eenling als gedacht

In het verleden heeft bij de bestudering van het fenomeen terrorisme de nadruk veelvuldig gelegen op groepsvorming, groepsprocessen en groepsdruk. Maar hoe zit het met de *lone actors*, die zonder hulp van een terroristische organisatie een aanslag voorbereiden en uitvoeren? Hoewel ook deze groep terroristen met name sinds de aanslag van Anders Breivik in 2011 (Oslo en Utøya) onderwerp is geworden van academisch onderzoek, is een kenmerk van dergelijke studies dat er vaak terug wordt gerechercheerd naar bepaalde factoren, motieven en *trigger*-evenementen die mogelijk een rol hebben gespeeld in iemands radicaliseringsproces richting gewelddadig extremisme. Daardoor zijn onderzoeken vaak descriptief van aard.

De Israëliëse hoogleraar Boaz Ganor, onder meer oprichter van het International Institute for Counter-Terrorism (ICT), doet in de meest recente editie van *Perspectives on Terrorism* een poging om te komen tot een meer conceptueel model waarmee hij verder wil kijken dan de aangetroffen variabelen in onderzoeken waarin casuïstiek centraal staat.⁷ Ganor spreekt zelf van een 'badkuipmodel', al zou het in Nederlandse beeldspraak beter vergelijkbaar zijn met een emmer die overloopt. Volgens Ganor heeft elke *lone actor* een denkbeeldige badkuip die wordt gevuld met motieven: ideologisch (nationalistisch, religieus, politiek), persoonlijk (economisch, interpersoonlijk, familie) en psychologisch (doodswens, mentale stoornis). Ook rekent Ganor eergevoel mee, dat volgens hem zowel een persoonlijk als psychologisch motief kan zijn. Wanneer de denkbeeldige badkuip (of emmer) te vol raakt en het water over de rand klotst, kan de eenling over gaan tot een aanslag. Daarbij kunnen ook triggers het water heviger doen klotzen, waarbij valt te denken aan triggers zoals aanmoediging vanuit de omgeving, trauma en een drang om andere aanslagplegers te willen imiteren. Al met al omschrijft Ganor een proces waarin een *lone actor* overgaat tot geweld, omdat de motivatie en triggers sterker zijn dan remmingen. Remmende factoren zijn volgens hem onder meer psychologische stabiliteit, een kostenbaten-afweging en meegekregen normen en waarden.

⁷ Ganor, Boaz, Understanding the Motivations of "Lone Wolf" Terrorists: The "Bathtub" Model, *Perspectives on Terrorism* XV, 2021, via: [ganor.pdf \(universiteitleiden.nl\)](#)

⁸ Spaaij, Ramon, Understanding Lone Wolf Terrorism. *Global Patterns, Motivation and Prevention*, 2021.

Commentaar analist

Hoewel Ganor verder probeert te kijken dan eerder aangetroffen variabelen bij *lone actors*, is ook zijn conceptuele model eerder verklarend dan voorspellend. Ook Ganor constateert dat het plegen van een aanslag door *lone actors* nog altijd voortkomt uit een unieke combinatie van motieven, triggers en eventuele uitgangsposities. Daarbij is haast niet te voorspellen wie uiteindelijk de stap naar geweld zal zetten en wie niet.

Dit sluit aan bij de vijf knelpunten die onderzoeker Ramon Spaaij eerder schetste omtrent eenlingen: 1) ze doen vaak geheimzinnig over hun plannen, 2) omdat ze vaak sociaal geïsoleerd zijn, is de kans klein dat de omgeving hun plannen oppikt, 3) er zijn grote verschillen tussen achtergronden, ideologieën en motieven, 4) het is lastig vooraf te voorspellen wie extremistische ideeën heeft en uiteindelijk overgaat tot geweld, 5) de meesten plegen maar één keer een aanslag (dit in tegenstelling tot terroristische groeperingen).⁸ Belangrijk is echter Ganors notie dat termen als '*lone wolf*' en '*lone actor*' wellicht niet helemaal de lading dekken.

Weliswaar betreft het hier individuen die zonder hulp van een terroristische organisatie of netwerk hun aanslag voorbereiden en uitvoeren, maar dat wil niet zeggen dat zij zich niet door anderen hebben laten inspireren of dat zij niet online in contact staan met netwerken van gelijkgestemden. In dat licht zou het interessant zijn om ook eens in Nederlandse context te kijken of er wel gesproken kan worden van '(potentieel) gewelddadige eenling', of dat 'operationele eenling' beter de lading dekt.

Het conceptuele model van Ganor, die zich eerder specialiseerde in motieven van Palestijnse aanslagplegers, is zeker in het huidige tijdsgewricht een welkome gedachte-exercitie. Ook recent bleek dat vrijwel alle jihadistische en radicaalislamitische aanslagplegers die in 2019 en 2020 tot geweld overgingen, alleen handelden.⁹ Tegelijkertijd blijft het een conceptueel model waaraan geen conclusies kunnen worden verbonden of preventie zich moet richten op motieven, triggers of versterking van remmende factoren.

⁹ NCTV, *Signalement Special Terrorisme en Radicalisering Special*, 27 november 2020.

Wat terroristen geloven

Eind april verscheen het boek *Radicale Verlossing. Wat terroristen geloven* van historicus en hoogleraar Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen Beatrice de Graaf.¹⁰ Het boek kwam mede tot stand met behulp van subsidie van de NCTV. In *Radicale Verlossing* onderzoekt De Graaf de rol van geloofsbeleving van terroristen. Aan de hand van interviews met 23 (ex-) terrorismegevangenen uit onder andere Nederland, Syrië en Indonesië, probeert zij een antwoord te vinden op de vraag wat terroristen motiveert.

De derde weg: terrorisme als gevolg van geloofsbeleving

Tussen de veelgehoorde stellingen dat het plegen van terroristisch geweld ofwel het gevolg is van individuele psychologische processen ofwel het gevolg is van religie of een (radicale) ideologie, poneert De Graaf een derde weg: terrorisme is het gevolg van de *beleving* van het geloof. De sleutel tot het begrijpen van de wereld van de terrorist ligt volgens De Graaf niet bij het begrip van de dogma's uit de Koran, Mein Kampf, of het Rode Boekje van Mao, maar bij het begrijpen van de praktische invulling die terroristen daaraan geven. Het is dus niet de inhoud van de ideologie zelf die terroristen aanzet tot geweld, maar het geweld is de handeling (*orthopraxis*) die voor hen vanuit dat gedachtegoed betekenis heeft, zo betoogt De Graaf.

Redemption narrative

Tijdens de interviews die De Graaf had met terrorismegevangenen stuitte zij steeds opnieuw op wat in het boek het '*redemption narrative*' genoemd wordt, dat wil zeggen dat de keuze voor deelname aan de gewapende strijd voor deze personen de mogelijkheid bood om zich te verlossen van een zondig bestaan of van het knagende gevoel te weinig te doen tegen vermeend groot onrecht, en daarmee voor zichzelf een betekenisvol leven creëren. Veel van de geïnterviewden spraken daarbij van een zoektocht naar zingeving en voelden zich geroepen tot iets groots, iets hogers. Het geweld wordt daarmee een heilige handeling om verlossing te bereiken voor het individu of de groep waartoe het individu behoort.

Zo komt De Graaf tot wat ze het drieluik van de radicale verlossing noemt. Allereerst is er het besef dat het land of de groep waartoe de terrorist behoort zich in een staat van absoluut, radicaal kwaad en onrecht bevindt, waarbij de terrorist ervaart dat hij zelf tekortschiet bij het oplossen daarvan. Deze vaststelling leidt naar het tweede

deel van het drieluik, namelijk het besluit van de terrorist om op radicale wijze het roer om te gooien en fysiek ten strijde te trekken tegen het gepercipieerde onrecht. Het laatste deel betreft het offer dat de terrorist brengt en het slagen daarvan: wordt de verlossing daadwerkelijk bereikt of gevoeld, zowel in de ogen van de terrorist zelf als in die van zijn omgeving?

Radicale verlossing onder jihadististen

Door naast Nederlandse jihadistische terroristen ook interviews met niet-westerse terroristen in het onderzoek te betrekken, laat De Graaf zien dat het door haar geschetste mechanisme niet gebonden is aan de westerse context, aan de moderne tijd, of aan het conflict in Syrië.^{5.1.2e} uit de Schilderwijk, die in 2011 vanaf zijn mooie bankstel het nieuws uit Syrië volgde en ^{5.1.2e} die ruim een decennium eerder vanachter zijn studieboeken in Jakarta de opstand op Ambon gadesloeg, voelden beiden dat ze als mens en als moslim tekortschoten omdat ze niet in opstand kwamen tegen het onrecht dat hun medemoslims daar werd aangedaan.

Ook over de stap om daadwerkelijk fysiek de strijd aan te gaan zijn de terroristen opmerkelijk eensluidend. Het zijn verhalen over vaak jonge mannen die tegen de achtergrond van geopolitieke conflicten en geïnspireerd door de lokroep van jihadistische groeperingen een kans zagen om hun gemankeeerde levens radicaal om te gooien. Ze kozen de directe weg van de strijd, een heldenbestaan, dat bovendien uitzicht bood op het Paradijs. Bovengenoemde ^{5.1.2e} ging in 2000 naar Ambon "om iets goeds te doen. [...] Al mijn fouten en mislukkingen deden er niet meer toe, mijn ziel werd gezuiverd. Ik wilde een echte sjahid, een vrijwillige martelaar en strijder voor mijn geloof, worden." De dakloze Rotterdammer ^{5.1.2e} zegt over zijn uitreis naar Syrië in 2012: "ik heb mijn ouders achtergelaten en ben het avontuur aangegaan. Het was mijn manier om me over te geven en mijn leven anders in te richten. [...] Dat moest ik anders invullen, mezelf opofferen."

Voltooide verlossing?

Het is lastig om te bepalen of de strijd die jihadistische terroristen voeren ook de verlossing brengt die zij ervan verwachten. Terroristen die omkwamen in de strijd kunnen we het niet meer vragen, en contact met degenen die nog strijden is vaak onmogelijk. Dit zijn de groepen waarvan mag worden verwacht dat zij de verlossing wél hebben ervaren, aldus De Graaf. De terrorismeveroordeelden waarmee De Graaf sprak, zijn juist degenen waarbij de heilige daad mislukte.

¹⁰ De Graaf, B. (2021). *Radicale verlossing. Wat terroristen geloven*. Prometheus.

Vaak waren zij al gearresteerd voordat ze tot geweld konden overgaan en meestal ontkenden zij schuld. Wat overblijft bij velen van hen is een gevoel van nog meer falen en van teleurstelling, een voortzetting van het mislukte leven waaraan ze gehoopt hadden te ontsnappen. Een deel van de terrorismeverdachten verliet na deze ervaring naar eigen zeggen het pad van de radicale verlossing. 5.1.2e bleek ongeschikt voor de strijd, en had moeite met de onderlinge gevechten tussen de oppositiegroepen. Voor 5.1.2e kwam de twijfel toen hij hoorde over de moslims die werden gedood bij de aanslagen op Bali en later las dat zelfs Bin Laden zich verzette tegen het nietsontziende geweld van Al Qai'da in Irak tegen andere moslims. Terwijl 5.1.2e nog steeds probeert om met zijn daden in het reine te komen, zet 5.1.2e zijn ervaringen nu in om jongeren te waarschuwen tegen radicalisering.

Een universeel principe?

De Graaf toetst de toepasbaarheid van het drieliuk van de radicale verlossing op andere soorten terroristen en andere conflicten. Zo sprak ze ook met een aantal Syrische asielzoekers die in Nederland vervolgd werden voor het lidmaatschap van een terroristische organisatie. Daarnaast onderzocht ze onder andere interviews die eerder waren afgenomen bij jongeren die de jihadistische organisatie Boko Haram verlieten en bekeek ze de casussen van enkele rechts-extremistische terroristen, waarvan ze er ook enkele interviewde. Bij deze groepen leek het *redemption narrative* niet, of veel minder duidelijk aanwezig. De Syriërs zagen voor zichzelf de plicht om hun eigen gemeenschap te verdedigen, religieuze verlossing maakte geen deel uit van hun overwegingen. Bij Boko Haram lijken verhalen over schuld en verlossing onderdeel van het narratief van de organisatie om jongeren aan zich te binden, maar bestaat er te weinig informatie om te kunnen concluderen dat het ook onderdeel is van het persoonlijke radicaliseringstraject van de (ex-)leden. Onder rechts-extremistische terroristen zijn er wel een aantal casussen aan te wijzen (waaronder die van Anders Breivik en Brenton Tarrant) waarbij sprake is van motieven van redding en verlossing, zij het dat deze motieven minder sterk naar voren komen. Bij twee mannen uit rechts-extremistische hoek die in 2016 een aanslag op een moskee in Enschede pleegden, is vooral het element van verzet tegen gepercipieerd onrecht aanwezig. Op veel andere daders en stromingen binnen het rechts-extremistische landschap lijkt de theorie van radicale verlossing niet van toepassing.

Commentaar analist

Radicale verlossing laat zich lezen als een pleidooi om de levensverhalen van terroristen serieus te nemen, en de motieven voor terroristisch geweld niet langer plat te slaan tot simpele motivationele categorieën zoals persoonlijke trauma's, sociaaleconomische omstandigheden of ideologie. Het model verklaart waarom jongeren met weinig tot geen religieuze bagage van de ene op de andere dag in Syrië konden belanden. Door meteen de stap te zetten naar de praktische uitvoering van de handelingen die bij de jihad horen, konden deze jongeren immers van hun zonden verlost worden. Bijna zonder de koran zelf goed te kennen, trokken ze als 'ware helden' ten strijde tegen gepercipieerd onrecht en probeerden zich zo te verzekeren van een plek in het paradijs.

De Graaf komt tot een model dat met name toegepast kan worden op jihadistisch terrorisme (in ieder geval in de Europese en Indonesische context) en in mindere mate op rechts-extremisme. De benadering van radicale verlossing biedt, niet onbelangrijk, ook handvatten om de cyclus van radicale verlossing bij terroristen te doorbreken. Deze gelegenheid doet zich bijvoorbeeld voor als een persoon voor zichzelf heeft vastgesteld dat hij of zij geroepen is om een gevoeld onrecht te bestrijden. De volgende stap naar geweld is dan vaak een zoektocht naar een manier om actief te worden. Vrijwel altijd is er dan contact met een militante groep die de zinzoeker kan sturen naar concrete acties. Van buitenaf kunnen opvoeders en overheden proberen die informatiestroom te identificeren en te interveniëren. Concreet kan zich dit bijvoorbeeld vertalen in het uit de lucht halen van websites waarop radicale verlossingsverhalen worden aangeboden. Ook in de fase van deceptie zijn er nog kansen voor terrorismebestrijders. De verhalen van ontgoocheling die gederadicaliseerde terroristen zoals 5.1.2e vertellen kunnen daarbij belangrijk zijn. Ook pleit De Graaf ervoor om de tijd die terroristen in detentie doorbrengen, nog meer te gebruiken om daders, als die daaraan toe zijn, stapje voor stapje afstand te laten nemen van hun extremistische netwerk en te begeleiden naar een nieuwe levensinvulling.

Valt er dan niets af te dingen op De Graafs onderzoek? Jawel. De onderzoeker geeft weliswaar steeds de beperkingen van haar studie aan en doet voorstellen voor verder onderzoek, maar uiteindelijk worden op basis van slechts 23 gesprekken met personen die waarschijnlijk niet allemaal het achterste van hun tong laten zien, toch vrij stellige conclusies getrokken. Ook voelt de lezer hier en daar dat de religie of ideologie – en de daarbij behorende dogma's – toch een grotere rol lijken te spelen in de beweegredenen van terroristen om tot actie over te gaan dan De Graaf op grond van haar theorie aanneemt.

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Voortvluchtige Belgische militair illustreert radicale onderstroom

Belgische autoriteiten zoeken sinds 17 mei naar de Belgische militair 5.1.2e. Een dag na zijn verdwijning vond een familielid meerdere afscheidsbrieven waarin hij dreigde om gewelddadige acties uit te voeren tegen de Belgische staat, virologen en mogelijk een moskee. Omdat de viroloog Marc Van Ranst, de Belgische tegenhanger van Jaap van Dissel, specifiek door hem werd genoemd, dook hij uit voorzorg onder. Op 19 mei werden in de auto van 5.1.2e onder meer vier antitankwapens en munitie aangetroffen. De autoriteiten gaan ervan uit dat hij nog een machinepistool en handvuurwapen bij zich heeft. Vanwege zijn militaire achtergrond en grondige voorbereiding, duurt de zoektocht nu al weken en de autoriteiten verwachten dat het langer zal duren.¹¹ Sinds 22 mei staat 5.1.2e op de opsporingslijst van de internationale politieorganisatie Interpol.

5.1.2e was al bekend bij de militaire inlichtingendienst ADIV wegens banden met extreemrechtse personen en sinds augustus 2020 stond hij op de OCAD-lijst van potentieel gevaarlijke extremisten.¹² Afgelopen zomer werd hij zelfs opgepakt op het moment dat Van Ranst beveiliging kreeg wegens doodsbedreigingen. Dat onderzoek loopt nog.¹³ Dat hij desondanks zware wapens uit een kazerne kon meenemen, wijst volgens minister van Defensie Ludivine Dedonder op grote fouten binnen het Belgische leger. Inmiddels zijn er extra maatregelen getroffen om nieuwe incidenten te voorkomen; elf militairen die worden gemonitord voor de ADIV is de toegang tot de wapendepots ontzegd.¹⁴

5.1.2e krijgt (online) sympathie van sommige militairen, tegenstanders van coronamaatregelen, complotdenkers en vanuit extreemrechtse hoek. Verschillende personen bieden hem op internet

onderdak aan en enkele honderden mensen hielden steunmarsen. De Facebookgroep '5.1.2e' telde al snel ruim 45.000 leden. Deze pagina is inmiddels door Facebook verwijderd omdat het indruist tegen het terrorismebeleid van het platform; een gelijknamig Telegramkanaal bestaat nog wel.¹⁵ 5.1.2e krijgt ook vanuit Nederland bijval. Op de avond van 24 mei werden in Antwerpen gebouwen van DPG Media ontruimd na een Nederlandse 112-melding over een mogelijke aanslag aldaar. Volgens een telefonische melding zouden vijf gewapende mannen van de Nederlandse groep 5.1.2e onderweg zijn naar de gebouwen. Daar zou ook een bom geplaatst zijn, met als doel het achterhalen van de schuilplaats van viroloog Van Ranst. Het is echter de vraag hoe serieus de melding was: er zijn geen explosieven gevonden, de groep is niet aangetroffen en vraagt online ook geen aandacht voor DPG Media.¹⁶

Commentaar analist

In de Belgische casus van 5.1.2e lijkt sprake te zijn van een opeenstapeling van factoren, waarbij iemand vanuit onvrede over de coronamaatregelen, een recent ernstig voorval in de persoonlijke sfeer, extreemrechts gedachtegoed en gemakkelijke toegang tot wapens tot actie wil overgaan. In haar fenomeenanalyse 'De verschillende gezichten van de coronaprotesten' waarschuwt de NCTV voor dit type radicalisering, namelijk personen die vanuit de radicale onderstroom van het coronaprotest tot vergaande acties in staat zijn. Vanuit (een combinatie van) persoonlijke grieven, soms mentale problemen, een fascinatie voor wapens en felle overheidskritiek – versterkt door COVID-19 en de beperkende coronamaatregelen – kunnen zij tot actie overgaan. Daarbij kan extreemrechts gedachtegoed tevens een rol spelen; ook in Nederland koppelen diverse extreemrechtse personen en kleine groepen actuele onderwerpen zoals de coronaprotesten (en in 2015-2016 de komst van AZC's) aan hun eigen thema's om hun agenda te dienen. In vergelijking met andere

¹¹ 'Gewapende militair 5.1.2e nog steeds spoorloos, zo staat de klopjacht ervoor', NOS, 2 juni 2021.

¹² OCAD is het Belgische coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse.

¹³ 'Wie is de meest gezochte man van het land?', De Morgen, 22 mei 2021.

¹⁴ 'Voortvluchtige Belgische militair kon door 'grote fouten' aan wapens komen', NOS, 25 mei 2021.

¹⁵ 'Ze moeten 5.1.2e een standbeeld geven. En een groot, verdomme', De Standaard, 25 mei 2021.

¹⁶ 'Hoe serieus was de "Nederlandse extreem-rechtse" dreiging voor Antwerpen?', De Volkskrant, 25 mei 2021.

westerse landen drukken ze echter minder een stempel op de protesten.¹⁷

In Nederland wordt deze radicale onderstroom bijvoorbeeld zichtbaar in de zogenaamde Defend-groepen: anti-overheidsgroepen met mogelijk extreemrechtse invloeden die tijdens recente protesten tegen het coronabeleid de gewelddadige confrontatie met de politie zochten. Op sociale media klinkt vanuit deze groepen steun en bewondering voor de voortvluchtige Belgische militair. Via Telegram uiten ze dreigementen aan verschillende Kamerleden. Ook de genoemde 5.1.2e passen binnen dit beeld: vanuit onvrede over het coronabeleid en mogelijke extreemrechtse sentimenten richten zij zich tegen de overheid. Daarbij hanteren ze net als de Defend-groepen de hashtag #wakker, die verschillende tegenstanders van het coronabeleid al geruime tijd hanteren.

Door de aanhoudende protestacties en de felle overheidskritiek op sociale media, is in Nederland een permissieve context ontstaan, waarbij de drempel voor het (online) bespreken en plegen van buitenwettelijke acties lager is geworden dan voorheen. Extremistisch geweld is hier dan ook voorstelbaar. Hoewel tot op heden weinig incidenten als extremistisch zijn geduid en de bovenlaag van de coronaprotesten lijkt af te vlakken, mogelijk door de versoepeling van de maatregelen, toont de Belgische casus waartoe radicalisering binnen de onderstroom kan leiden. Vanwege de militaire en rechts-extremistische achtergrond van de man wordt de Nederlandse (militaire) veiligheidswereld gewezen op de gevaren van extremistisch gedachtegoed onder het Defensiepersoneel. Dit onderwerp staat de afgelopen jaren, mede vanwege verschillende incidenten in de Duitse krijgsmacht, ook in Nederland al langer op de agenda.

Daarnaast raakt dit incident ook aan de vraag in hoeverre er een permanente basis is gelegd voor extremistische gedragingen door alleen handelende daders met een anti-overheidssentiment, die blijft doorklinken nadat de coronapandemie volledig is beteugeld. Wanneer COVID-19 geen disruptieve werking meer heeft op de samenleving zal het

maatschappelijk ongenoegen waarschijnlijk minder zichtbaar worden, maar niet verdwijnen. Enerzijds ontbeert het vergaand ongenoegen of systeemhaat aan concrete, materiële aanknopingspunten om sociale en politieke strijd op te organiseren, een ideologische richting, een visie op de gewenste samenleving, strategie en tactiek. Maar wanneer dit ongenoegen wordt uitgedragen door 'certificerende actoren', die door hun maatschappelijke of politieke positie een podium willen bieden aan ongenoegen en virulent wantrouwen, kan anderzijds enige (politieke) slagkracht worden behouden.¹⁸ Er blijft dan ook een gerede kans bestaan dat individuen tijdens opvallende gebeurtenissen in de samenleving vanuit een combinatie van factoren – zoals de beschreven permissieve context – kunnen overgaan tot extremistisch geweld. Na het einde van de pandemie zal die latente dreiging vanuit potentieel gevaarlijke eenlingen dan hoogstwaarschijnlijk ook niet verdwijnen.

Nieuwe escalatie van het conflict tussen Israël en Palestina

Het langslepende conflict tussen Israël en Palestina zorgde afgelopen maand opnieuw voor gewelddadige incidenten. Aanleiding voor de meest recente escalatie waren de betogingen die op 6 mei begonnen bij de al-Aqsa-moskee tegen de uitzetting van Palestijnen uit hun woningen in Sheikh Jarrah, een Palestijnse wijk in Oost-Jeruzalem. Hamas vormt sinds 2007 het dagelijks bestuur in de Gazastrook, waarbij de paramilitaire tak van Hamas, de al-Qassam brigade, een belangrijke rol speelt. De Westelijke Jordaanoever valt daarentegen onder het dagelijks bestuur van Fatah. Dit onderscheid in bestuur is ontstaan na onenigheid over de uitslag van Palestijnse verkiezingen in 2006; formeel vallen beide gebieden echter onder centraal Palestijns gezag. De betogingen in mei vonden voornamelijk plaats in de Westelijke Jordaanoever, waar niet Hamas, maar Fatah bewind voert. De gewelddadige reactie op de incidenten in de Westelijke Jordaanoever kwam echter vanuit de Gazastrook, waar Hamas bewind voert.

De recente escalatie leidde tot talloze internationale reacties. De meeste islamitische landen hebben hun

¹⁷ NCTV, De verschillende gezichten van de coronaprotesten (april 2020).

¹⁸ Jelle van Buuren, 'Doelwit Den Haag? Complotconstructies en systeemhaat in Nederland 2000-2014' (proefschrift Universiteit Leiden, 2016) 245-248.

steun richting Palestina geuit; de Turkse regering ging zelfs verder. Erdogan stelde namelijk dat Israël een 'terreurstaat' is.¹⁹ Mevlüt Çavusoglu, de Turkse minister van Buitenlandse Zaken, zei in een interview dat "de Ummah een leiderschapsrol van Turkije in het Palestijns-Israëlsch conflict verwacht".²⁰ De VS beschuldigde Turkse leiders en Erdogan ervan zich antisemitisch richting Israël geuit te hebben.²¹ De reacties op de meest recente incidenten zijn echter niet beperkt gebleven tot het Midden-Oosten, maar ook bijvoorbeeld in Nederland is er gereageerd op de ontwikkelingen. Demissionair premier Rutte liet weten zeer bezorgd te zijn over het aanhoudende geweld. Zo noemde Rutte het "onacceptabel dat Hamas willekeurig raketten op de burgerbevolking afvuurt."²²

Op diverse plaatsen in ons land zijn pro-Palestina-demonstraties gehouden. Zo liepen er in Amsterdam enkele duizenden mensen mee in een mars. Ook in steden als Eindhoven, Utrecht, Nijmegen, Groningen en Enschede gingen sympathisanten de straat op. Daarbij werden antisemitische leuzen gescandeerd en met kalifaatvlaggen gezwaaid. Zowel in Amsterdam als in Utrecht werd de leus 'Khaybar Khaybar, ya yahud, Jaish Muhammad, sa ya'ud' gescandeerd. Dat betekent: 'Joden herinner je Khaybar, het leger van Mohammed keert terug.' De leus verwijst naar de slag bij Khaybar (628) waar volgens de overlevering Mohammed een Joodse stam uitmoorde.^{23,24}

Commentaar analist

Zoals tijdens eerder oploeiend geweld tussen Israël en Hamas blijkt opnieuw dat het Israëlisch-Palestijns conflict wereldwijd wordt gevolgd. De meest recente escalatie leidt tot onrust, demonstraties, protestacties en in sommige gevallen tot buitenwettelijke acties. De spanningen en polarisatie naar aanleiding van het gewelddadige conflict leven ook in Nederland. De afgelopen week waren er vooral pro-Palestijnse demonstraties die vanwege de huidige coronaregels beperkingen hebben qua omvang en vorm. De demonstraties verliepen hoofdzakelijk vreedzaam, maar het handhaven van de coronaregels door de politie leidt tot in sommige gevallen tot spanningen. De sfeer bij de

demonstratie bij de ambassade van Israël in Den Haag werd grimmig toen een aantal jongeren zich niet neerlegden bij de beëindiging van de demonstratie door de politie nadat er te veel mensen aanwezig waren. Bij veel demonstraties waren veel fel antisemitische teksten te horen. De organisatoren en deelnemers van de demonstraties waren ogenschijnlijk gemêleerd; van klassieke actoren zoals het Palestina Komitee, groepen uit de Nederlands-Palestijnse gemeenschap, linkse groepen, maar ook ad hoc online initiatieven waarbij het moeilijker is de ideologische achtergrond te achterhalen.

Doordat de laatste jaren relatief veel Syrische vluchtelingen met een Palestijnse achtergrond naar Nederland zijn gekomen, waarbij sommigen de Hamas-lijn volgen, is deze gemeenschap gegroeid. Dit kon in potentie de pro-Palestijnse acties verhefven. In Turkse kringen in Nederland resoneerden de teksten van Erdogan dat protest tegen Israël noodzakelijk is en dat Turkije daarbij het voortouw neemt. In hoeverre daar meer dan in andere jaren onder de Nederlands-Turkse bevolking gehoor aan wordt gegeven is op dit moment (nog) niet duidelijk.

De meningen en de reacties vanuit de islamitische wereld liepen uiteen. Het tekenen van de Abraham-akkoorden, in het najaar van 2020, door Israël en een aantal (overwegend) islamitische landen heeft waarschijnlijk gezorgd voor minder heftige reacties vanuit deze landen. 5.1.2a

Dat veel kritiek op Israël en de joden in het algemeen de afgelopen een theologische connotatie had is niet verrassend. Het joodse volk komt in verschillende teksten in de Koran voor en niet altijd in positieve zin. De recente escalatie van het conflict kan door sommige radicale imams misbruikt worden om – door middel van hun eigen interpretatie van de bewuste Koranteksten – hun eigen (radicale) religieuze en antisemitische boodschap te verkondigen. Dit heeft mogelijk een polariserende werking in Nederland.

¹⁹ Erdogan: Turkey won't 'remain silent' over Israeli strikes in Gaza, al-monitor, 14 mei 2021.

²⁰ 'Türkiye'den İslam Ülkelerine mesaj: Ümmet bizim liderlik bekliyor', Sabah, 6 mei 2021.

²¹ 'U.S. condemns Erdogan comments on Jewish people as anti-Semitic', Reuters, 19 mei 2021.

²² Rutte roept op tot wapenstilstand en 'steunt recht Israël op zelfverdediging', NOS, 14 mei 2021.

²³ Antisemitische leuzen en kalifaatvlaggen bij pro-Palestina demonstraties, Elsevier Weekblad Magazine, 17 mei 2021.

²⁴ Politiek geschrokken van antisemitische leus tijdens Palestina-demonstratie: 'Mogelijk strafbaar', AD, 20 mei 2021.

Vanwege de hoogoplopende emoties, vooral aan pro-Palestijnse zijde, bestond het risico dat een eenling of kleine groepen radicale of buitenwettelijke methodes gingen hanteren. De vernieling van het joodse monument in Cuijk leek daar een voorbeeld van te zijn. Joodse objecten (bijvoorbeeld de ambassade, synagogen of scholen) kunnen hierbij doelwit zijn. Het was ook enigszins voorstelbaar pro-Palestijnse groepen de confrontatie zouden aangaan met pro-Israëlsche groepen of andersom. Doordat die laatste groep veel minder zichtbaar was en minder omvang had, leek dat echter niet heel waarschijnlijk.

De pro-Palestijnse protesten in Nederland stopten nadat Israël en Hamas op 20 mei een bestand sloten. Gelet op de aanwezige voedingsbodem voor spanningen zijn bij eventuele nieuwe escalatie tussen Israël en Palestijnse groepen dergelijke incidenten opnieuw in Nederland denkbaar.

.....

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Kerneenheid Analyse
Postbus 117, 2501 CC Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

5.1.2i

@nctv_nl

10-06-2021

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

09/2021

20 september 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenhed Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I.	Terrorisme	2
	Islamitische Staat en al Qa'ida gaan verschillend om met twintig jaar 9/11	
	Ontwikkelingen in Afghanistan stemmen somber	3
	Aanslag in Nieuw-Zeeland door IS-sympathisant	5
	De onbedoelde maatschappelijke gevolgen van de strijd tegen terrorismefinanciering	7
II.	Extremisme, radicalisering en polarisatie	9
	ALFitrah moet verhuizen	9
	Vaccinatiedrang als vliegwiel van het coronaprotest	10
	Rectificatie	12

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenhed Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres 5.1.2i@nctv.minvjenl.nl.

I. Terrorisme

Islamitische Staat en al Qa'ida gaan verschillend om met twintig jaar 9/11: onderlinge animositeit houdt onverminderd aan

As Sahab, het officiële mediakanaal van al Qa'ida (AQ), heeft op 11 september 2021 een videoboodschap gepubliceerd. Daarin geeft de leider van AQ, Ayman al-Zawahiri, een meer dan een uur durende geschiedenisles over het Israëlijs-Palestijnse conflict onder de titel 'Jeruzalem zal niet Joods worden.' Een dag voor de video verscheen al een 852-pagina tellend traktaat van de hand van al-Zawahiri over politieke corruptie in de islamitische geschiedenis. Men zou verwachten dat al-Zawahiri de datum 11 september aan zou grijpen om uitgebreid in te gaan op de aanslagen in New York en Washington van twintig jaar eerder, maar deze gebeurtenissen komen in de videoboodschap slechts zijdelings aan bod. Al-Zawahiri's speech is vooral een herhaling van de complottheorieën over Joden en het Westen die AQ vaker verspreidt. Daarnaast hekelt hij de overheden van islamitische landen die hun relaties met Israël hebben genormaliseerd. Verder roept al-Zawahiri moslims op om waar dan ook jihad te blijven voeren tegen 'vijanden van de islam' die 'we moeten laten doodbloeden met slimme ideeën, eenvoudige middelen in een totale oorlog met de hele wereld als strijdtoneel.' Al-Zawahiri uit tenslotte felle kritiek op de voormalige leider van Islamitische Staat (IS), Abu Bakr al-Baghdadi. Hij noemt al-Baghdadi een crimineel en beschuldigt hem van muiterij en het zaaien van tweedracht binnen de jihadistische beweging. In de video komen naast al-Zawahiri ook AQ-leiders van al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAP) en al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) aan het woord. Deze bijdragen zijn samengesteld door de mediakanalen van deze lokale takken van de terroristische organisatie. De leider van AQIM gaat onder meer uitvoerig in op de Amerikaanse terugtrekking uit Afghanistan.

Tegelijkertijd lieten ook pro-IS-mediakanalen en aanhangers van IS op sociale media van zich horen. Zij grepen de datum van 11 september aan om de

aanslagen in New York en Washington te prijzen en kondigden aan door te gaan met nieuwe aanslagen tegen het Westen. Daarnaast stellen zij dat niet het hedendaagse AQ, maar IS in de voetsporen van Bin Laden is getreden. Juist IS zou bezig zijn met het verwelijken van Bin Ladens droom van het herstel van het kalifaat, en niet AQ: "Er is een groot verschil tussen al Qa'ida van Bin Laden [...] en al Qa'ida van Al-Zawahiri".

Commentaar analist

Het afgelopen jaar werd op sociale media volop gespeculeerd dat al-Zawahiri in slechte gezondheid zou verkeren of zelfs dat hij eind vorig al jaar zou zijn overleden.¹ De output van AQ's mediakanaal is de afgelopen twee jaar sterk verminderd. Sinds 2020 verscheen al-Zawahiri nog maar sporadisch in videoboodschappen en de laatste keer dat al-Zawahiri persoonlijk een videoboodschap uitsprak was precies een jaar geleden, toen hij de aanslagen op het WTC bejubelde. De video en het boek van al-Zawahiri ontkrachten de geruchten van zijn overlijden. Al-Zawahiri verwijst in de video naar een bomaanslag op een Russische basis in Syrië van 1 januari dit jaar. Dit bewijst dat al-Zawahiri in ieder geval op dat moment nog in leven was. Dat de video geen melding maakt van de meest recente gebeurtenissen in Afghanistan geeft daarentegen aan dat de video waarschijnlijk niet heel recent is. Verder is het voorwoord van zijn boek over politieke corruptie gedateerd op april 2021 en staat in het propagandamateriaal achter de naam van Al-Zawahiri stevast: *moge God hem beschermen (Allah yahfadhu)*, een formulering die alleen gebruikt wordt voor personen die nog in leven zijn.² De titel van de video, "Jeruzalem zal niet Joods worden", verwijst naar een bredere campagne die AQ lanceerde in 2018 na het besluit van president Trump om de Amerikaanse ambassade naar Jeruzalem te verplaatsen. Daarmee profileerde AQ zich als hoeder van de Palestijnse kwestie. Voor AQ is de wereldwijde jihad voor de moslims de enige manier om zich te bevrijden van de onderdrukking van Israël, dat wil zeggen door middel van aanslagen tegen Joodse en Amerikaanse doelen én een gewelddadige opstand tegen regimes in de islamitische wereld. Met dit laatste verruimt AQ deels haar blik op het toneel van de jihad: niet

¹ 'Al-Qaeda leader rumoured to be dead appears in video released on 9/11 anniversary', The Independent, 12 september 2021; 'In Remembering 9/11, Pro-IS Groups See IS as Inheritor of Bin Laden's Legacy', SITE, 11 september.

² In tegenstelling tot de formule: *Allah yarhamuhu*, die volgt wanneer iemand is overleden.

alleen meer een strijd tegen de abstracte vijand ver weg, maar ook een strijd tegen de eigen overheid om de hoek. Daarmee volgt AQ deels de lijn van IS, die als sinds 2018 de strijd tegen de nabije vijand op de eerste plaats heeft staan.

In juli 2021 produceerde As Sahab een jihadistische video over de herpublicatie van Mohammed-cartoons en andere vormen van beleefde godslastering. In de video portretteert al-Qa'ida het Westen als vijand van de islam en roept het op tot aanslagen in Europa en de Verenigde Staten als vergelding voor het beledigen van de profeet Mohammed.³

De bovengenoemde onderwerpen (Palestijnse kwestie, beledigen van de profeet Mohammed) zijn niet toevallig gekozen. Het zijn verbindende thema's met een hoge symbolische waarde die een gevoelige snaar raken bij een groot deel van de islamitische gemeenschap. AQ tracht zo een breder publiek dan alleen de eigen achterban aan te spreken en te mobiliseren voor de jihad. Bovendien probeert AQ hiermee de wind uit te zeilen te nemen van IS met wie het in een machtsstrijd is verwickeld om de leidende positie binnen de mondiale jihadistische beweging. Deze strijd komt duidelijk terug in de videoboodschap van al-Zawahiri, als ook in de bovengenoemde IS-video's naar aanleiding van 11 september. Dat leiders van lokale takken mogen komen opdagen in video's van het centrale leiderschap in Afghanistan toont ten slotte aan dat lokale terroristische organisaties zoals AQIM of AQAP zich voor een groot deel lijken te voegen naar de internationale agenda van het centrale leiderschap, ook al opereren deze organisaties autonoom en streven ze vooral regionale doelstellingen na. Bovendien blijkt hieruit een zekere mate van coördinatie van het mediabeleid. Gezien de inhoud en de timing vereist dit de nodige samenwerking en overleg. Het leiderschap van AQ blijft op haar beurt gebruik maken van de lokale takken om haar boodschap verder te verspreiden. Diverse lokale afdelingen van AQ spraken in navolging van AQ's campagne 'Jeruzalem zal niet

Joods worden' al over het bevrijden van Palestina door middel van de jihad.⁴

Ontwikkelingen in Afghanistan stemmen somber

De afgelopen weken gaven de Taliban steeds meer prijs als het gaat om de koers die ze willen varen. Om te beginnen bij de bekendmaking op 7 september van de nieuwe regering. Moellah Mohammed Hasan Akhund gaat als premier de Afghaanse regering leiden. Hij was eerder minister van Buitenlandse Zaken in de eerdere regeerperiode van de Taliban (1996-2001) en geldt als een vertrouweling van Haibatullah Akhundzada, die als hoogste geestelijk leider waarschijnlijk gaat toezien op de regering. Hoewel de Taliban vooraf hadden aangekondigd een 'inclusieve regering' te vormen, bestaat ook de rest van de regeringsploeg uit alleen personen verbonden aan de Taliban. Hoewel het formeel een interim-regering betreft, liet het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken in een statement weten bezorgd te zijn over de benoeming van bepaalde individuen.⁵ Namen werden door de VS niet genoemd, maar volgens diverse media is duidelijk dat die zorgen in elk geval uitgaan naar de benoeming van Sirajuddin Haqqani tot minister van Binnenlandse Zaken. Hij is de zoon van de oprichter van het Haqqani-netwerk, een semi-autonoom onderdeel binnen de Taliban dat warme banden heeft met al-Qa'ida en internationaal als terroristische organisatie wordt beschouwd.⁶ Het netwerk wordt verantwoordelijk gehouden voor diverse aanslagen in Afghanistan de afgelopen jaren. Ook was er op een video te zien dat Amin-al-Haq, de voormalige beveiligingschef van Osama Bin Laden, met instemming van de Taliban en onder luid gejuich van zijn aanhangers, terugkeerde naar zijn geboortestreek (Naganhar).⁷ De nieuwe Taliban-regering zou daarnaast aan Chinese media hebben gemeld dat zij niet van plan is met andere landen op te trekken tegen terroristische groeperingen op Afghaanse bodem.⁸ Ook op andere vlakken werd de afgelopen week verder duidelijk waar de Taliban voor staat: de

³ Al-Qaeda Releases 1st Part of Video Documentary on Jihadi Reprisals for Insults to Islam, Vilification of France, Site, 15 juli 2021.

⁴ Onder wie de leiders van AQIM, AQAP en al-Shabaab al-Islami.

⁵ 'Presentatie nieuwe Afghaanse regering met kopstukken Taliban', Het Parool, 7 september 2021.

⁶ 'Taliban, al-Qaida, IS-K, Haqqani Netwerk: zo liggen de verhoudingen', NOS.nl, 4 september 2021.

⁷ 'Osama bin Laden's security chief triumphantly returns to hometown in Afghanistan', Long War Journal, 30 augustus 2021.

⁸ 'Taliban-regering zal niet met andere landen optrekken tegen terreur', de Volkskrant, 10 september 2021.

Taliban segregeren het onderwijs, slaan demonstraties hardhandig neer en hebben vervolgens op 9 september een demonstratieverbod afgekondigd. Intussen proberen vele duizenden mensen het land te ontvluchten uit vrees voor vervolging door de Taliban, onder wie ook mensen met een link met Nederland. Daarnaast zijn er internationaal grote zorgen over de ineenstorting van de Afghaanse economie met mogelijke hongersnoden als gevolg en met de winter in aantocht.⁹

De gewelddadigste gebeurtenis in Afghanistan in de afgelopen periode was de zelfmoordaanslag vlakbij het internationale vliegveld van Kaboel op 26 augustus. Hierbij kwamen meer dan honderd mensen om het leven, onder wie dertien Amerikaanse militairen. De aanslag werd opgeëist door Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP). Op 30 augustus werden er meerdere raketten afgevuurd op het vliegveld van Kaboel, zeker een deel daarvan werd onderschept door het luchtafweersysteem. ISKP eiste ook deze aanval op.

..... Commentaar analist

In het vorige Signalement werden de mogelijke CT-implicaties van de machtsovername van de Taliban voor het Westen (waaronder het risico van misbruik van de asielstroom en de mogelijke inspirerende werking voor jihadisten in het Westen door de overwinning van de Taliban) al in den brede besproken. Deze factoren blijven in essentie onveranderd. Hoewel de regeringsbenoemingen en de voorlopige koers van de Taliban negatief stemmen, is nog niet definitief te concluderen wat de lijn van de Taliban zal worden ten opzichte van al Qa'ida (AQ), hun traditionele bondgenoot. Het is onzeker of de Taliban zich aan hun afspraak met de Amerikanen gaan houden om te voorkomen dat vanaf Afghaanse bodem opnieuw aanslagen tegen het Westen worden gepleegd. De Taliban is een verdeelde beweging, waarvan sommige onderdelen mogelijk niet de voorgeschreven oekazes vanuit Kaboel over AQ willen en kunnen gaan volgen. Verder is de vraag in hoeverre de Taliban effectief het Afghaanse grondgebied kunnen beheersen, om de belofte uit de Doha-akkoorden ook daadwerkelijk af te dwingen. Op dit moment is de terroristische dreiging tegen het Westen vanuit Afghanistan nog

gering, vanwege de gerichte westerse militaire operaties van de laatste jaren. De plaatsvervangend directeur van de CIA verklaarde echter afgelopen week dat AQ binnen een tot twee jaar weer een dreiging zou kunnen vormen tegen de Verenigde Staten.¹⁰

Met de zelfmoordaanslag bij het vliegveld in Kaboel ondermijnt ISKP de belofte van de Taliban dat zij de veiligheid in Afghanistan zullen en kunnen waarborgen. Bovendien laat ISKP daarmee aan de Taliban weten dat zij een speler is waar rekening mee moet worden gehouden. De afgelopen jaren hebben de Taliban en ISKP een hevige strijd gevoerd. Taliban en ISKP zijn rivalen op ideologisch gebied (deobandi versus jihadi-salafi) en streven andere doelstellingen na (bestuur van het emiraat Afghanistan versus uitvalsbasis voor stichten mondiaal kalifaat). ISKP zal in de toekomst hoogstwaarschijnlijk proberen de nieuwe Taliban-regering te ondermijnen door aanslagen te plegen op Talibanvoormannen, de Talibanbeweging religieus te delegitimeren en de sektarische spanningen in het land aan te wakkeren met aanslagen op religieuze minderheden. Het is niet waarschijnlijk dat ISKP op de korte termijn een gevaar vormt voor het Westen. Hoewel ISKP als lokale tak van de Islamitische Staat de ideologie uitdraagt van een mondiaal kalifaat en een gewelddadige jihad, liggen hun prioriteiten in ieder geval voorlopig bij het uitbreiden van hun lokale invloed. Toch valt het niet uit te sluiten dat aanslagen in het Westen worden gecoördineerd door ISKP(-strijders), of dat ze anderen tot aanslagen inspireren: in april 2020 vrijdelde de Duitse politie nog een aanslag op een NAVO-basis in Duitsland. De daders zouden in contact hebben gestaan met strijders van IS, van wie een van hen in Afghanistan zat. Vooralsnog is het twijfelachtig of ISKP daartoe de intentie en de capaciteiten heeft. De waarschijnlijkheid dat ISKP overgaat tot het plannen van aanslagen tegen het Westen zou kunnen toenemen wanneer de Verenigde Staten het liquideren van ISKP-leden verder opvoeren. Anderzijds hebben Amerikaanse drone-aanvallen in de afgelopen jaren terroristische groeperingen in regio verzwakt en daarmee hun vermogen om aanslagen tegen het Westen te plegen sterk verminderd.

⁹ 'Afghanistan marcheert richting hongersnood', NRC, 27 augustus 2021.

¹⁰ 'Al Qaeda could rebuild in Afghanistan in a year or two years, U.S. officials say', The New York Times, 14 september 2021.

Aanslag in Nieuw-Zeeland door IS-sympathisant

In de Nieuw-Zeelandse stad Auckland raakten op 3 september zeven mensen gewond, toen een man in een supermarkt een mes uit een schap pakte en om zich heen begon te steken. De Nieuw-Zeelandse premier Ardern sprak in een reactie van een 'terroristische aanval, gepleegd door een alleenhandelende gewelddadige extremist die geïnspireerd was door Islamitische Staat (IS)'.¹¹ De 32-jarige dader, Ahamed Aathill Mohamed Samsudeen, werd binnen enkele minuten doodgeschoten door undercoveragenten. Hij was pas sinds juli op vrije voeten en werd na zijn vrijlating uit de gevangenis intensief gevolgd door de politie.¹²

Samsudeen kwam in 2011 op een studentenvisum vanuit Sri Lanka naar Nieuw-Zeeland en kreeg in 2013 de vluchtelingenstatus. Het grootste gedeelte van de periode tussen mei 2017 en juli 2021 zat hij vast voor onder meer het verspreiden van IS-materiaal. In 2017 werd Samsudeen op het vliegveld aangehouden, omdat de verdenking bestond dat hij naar Syrië wilde uitreizen. Nadat hij in 2018 voor het eerst vrijkwam, werd hij binnen enkele weken weer opgepakt na het aanschaffen van een jachtmes. Bovendien werd er nog meer extremistisch materiaal aangetroffen op zijn computer, waaronder een IS-video over het vermoorden van 'ongelovigen'.¹³ Samsudeen bracht het laatste jaar van zijn detentie door op de strengst bewaakte afdeling van de gevangenis in Auckland. In gevangenisrapporten wordt melding gemaakt van tal van incidenten. Zo bedreigde Samsudeen gevangenispersoneel en gooide hij zijn ontlasting naar hen. Toen hij in juli 2021 weer vrijkwam, waren er onder meer bij de rechter en politie zorgen dat Samsudeen nog altijd een risico vormde voor de openbare veiligheid. Hij kon echter niet langer worden vastgehouden. Er werden wel enkele voorwaarden aan Samsudeens vrijlating

verbonden, waaronder de surveillance door de politie en contactverboden.¹⁴

Commentaar analist

De aanslag in Auckland past in de trend van de afgelopen jaren dat jihadistische aanslagen in Europa veelal worden gepleegd door alleenhandelende daders die gebruikmaken van eenvoudige middelen (in dit geval een mes uit de supermarkt) en een geringe voorbereidingstijd.¹⁵ Zij geven daarmee gehoor aan de oproep van IS aan hun sympathisanten in het Westen om dergelijke aanslagen uit te voeren. De terroristische daad van Samsudeen lijkt sterk op die van Sudesh Amman (overigens ook van Sri Lankaanse komaf). Op 2 februari 2020 stak Amman in Londen twee mensen neer met een mes dat hij uit een winkel had gestolen. Vrijwel direct daarna werd hij doodgeschoten door politieagenten. Amman was enkele dagen voorafgaand aan de aanslag vervroegd vrijgelaten, nadat hij in 2018 was veroordeeld tot ruim drie jaar gevangenisstraf voor het verspreiden van terroristisch materiaal van IS en al Qa'ida. Omdat Amman gold als een groot veiligheidsrisico die mogelijk opnieuw een aanslag zou plegen, werd hij net als Samsudeen onafgebroken in de gaten gehouden.¹⁶ En er zijn meer gevallen waarbij jihadistische aanslagen worden gepleegd door personen die eerder zijn veroordeeld voor terrorisme. Zo schoot op 2 november 2020 een sympathisant van IS in Wenen vier mensen dood met een automatisch geweer. Hij was in april 2019 veroordeeld tot 22 maanden cel voor een poging tot uitreizen naar Syrië. Na acht maanden kwam hij vervroegd vrij.¹⁷ Vier van de zes verdachten in de Arnhemse terrorismezaak waren eerder gearresteerd voor terrorisme gerelateerde feiten, drie van hen zaten een straf uit.¹⁸

Dergelijke casuïstiek leidt bij Europese overheden tot grote zorgen over recidive onder voor

¹¹ 'New Zealand PM Ardern says supermarket stabbing was terrorist attack', 3 september 2021.

¹² 'Man steekt zes mensen neer in Nieuw-Zeeland, premier spreekt van terrorisme', NOS, 3 september 2021; 'Nieuw-Zeeland probeerde al jaren tevergeefs dader aanval Auckland uit te zetten', Algemeen Dagblad, 5 september 2021.

¹³ 'Terrorist Nieuw-Zeeland werd 53 dagen non-stop gevolgd door zo'n dertig agenten', NOS, 4 september 2021; 'Auckland mall terrorist attack: Timeline of attacker's time in New Zealand', The New Zealand Herald, 4 september 2021.

¹⁴ 'Auckland mall terror attack: Prison file reveals terrorist's guard assaults, threats; put in same unit as Christchurch

mosque terror attacker', The New Zealand Herald, 6 september 2021.

¹⁵ Drelgingsbeeld Terrorisme Nederland 54, 14 april 2021.

¹⁶ 'Sudesh Amman: From troubled schoolboy to terrorist', BBC News, 20 augustus 2020.

¹⁷ 'Austria police launch manhunt after 'terror' attack in Vienna', Aljazeera, 2 november 2020.

¹⁸ 'Spil in opgerolde terreurgroep ronselde jongeren bij jeugdinstituten', NOS, 8 juni 2020.

jihadistisch terrorisme veroordeelde ex-gedetineerden. Zeker omdat in de komende jaren in Europa nog eens honderden jihadistische veroordeelden zullen vrijkomen. Bij Europese veiligheidsdiensten en beleidsmakers staat het voorkomen dat jihadisten opnieuw een aanslag plegen dan ook hoog op de agenda. Dit uit zich vaak in aanscherping van terrorismewetgeving. Zo voerde de Britse overheid na de aanslag door Amman een noodwet door die moet voorkomen dat terrorismeveroordeelden in aanmerking komen voor vervroegde vrijlating.^{19,20} In Nieuw-Zeeland wordt onder meer gewerkt aan een wetsvoorstel om het voorbereiden van een terroristische aanslag strafbaar te stellen (is tot op heden niet zo). Als dit voorstel eerder in werking was getreden, had dit mogelijk geleid tot een langere detentieperiode voor Samsudeen, aangezien hij dan vervolgd had kunnen worden op grond van zijn onlinegedrag en het aankopen van een jachtmes.²¹ De vraag is wel of dit uiteindelijk de aanslag had kunnen voorkomen.

Hoewel bij veiligheidsautoriteiten en het publiek veelal het gevoel leeft dat grote aantallen terroristen na detentie in potentie opnieuw een aanslag kunnen plegen, wijzen verschillende onderzoeken erop dat de kans op recidive bij terrorismeveroordeelden juist relatief laag is. Uit een onderzoek van naar meer dan 550 jihadistische terrorismeveroordeelden in België bleek bijvoorbeeld dat slechts 5% van veroordeelden na vrijlating zich opnieuw schuldig maakte aan terroristische activiteiten.^{22,23} Recidivecijfers bij reguliere criminaliteit liggen vele malen hoger. Onderzoek naar strafdossiers van terrorismeveroordeelden in Nederland over de periode 2012-2017 schetst een vergelijkbaar beeld.²⁴ Hier werd een krappe 3% van de onderzoekspopulatie opnieuw veroordeeld voor een terroristisch misdrijf. Dergelijke uitkomsten zetten vraagtekens bij nut en noodzaak van het streng in

de gaten houden van voor terrorisme veroordeelde ex-gedetineerden.²⁵ De vraag is echter of het wel zinvol is om recidivecijfers voor terrorisme te vergelijken met die van reguliere misdaad. De aard van terroristische misdrijven is in de meeste gevallen vele malen ernstiger, en met veel grotere maatschappelijke gevolgen, dan de daden van een eenvoudige draaideurcrimineel. Het is dan ook van het grootste belang om te voorkomen dat geen enkele terrorist in herhaling valt. De kritiek op dergelijke onderzoeken luidt bovendien vaak dat er alleen maar wordt gekeken naar recidive, en niet of nauwelijks naar *disengagement*: in hoeverre terroristische ex-gedetineerden zich los hebben weten te maken van hun extremistische netwerken. Dat is misschien wel net zo belangrijk. Het begeven binnen het oude netwerk behelst op zichzelf geen strafbaar feit, maar het kan wel degelijk anderen stimuleren tot het plegen van een terroristisch misdrijf. Daarmee blijft de terroristische dreiging die uitgaat van zo'n individu in feite in stand. Dit punt raakt overigens ook aan de discussie of het überhaupt wel mogelijk is om jihadistische terrorismeveroordeelden te deradicaliseren.²⁶ Dat laatste is in ieder geval bij de dader van de aanslag in Nieuw-Zeeland niet gelukt. Samsudeen weigerde tijdens detentie deel te nemen aan een programma voor gedetineerden met 'potentieel gewelddadig extremistische denkbeelden'. Hij werkte ook niet mee aan psychologische onderzoeken of gesprekken met islamitische geestelijken. Dat gold ook voor Sudesh Amman, de dader van de aanslag in Londen.²⁷ Bovendien wil een ogenschijnlijk succesvolle deelname aan een deradicaliseringsprogramma niet altijd zeggen dat een persoon niet meer gevaarlijk is. De dader van de aanslag in Wenen zou tijdens een eerdere detentieperiode zijn begeleiders voor de gek hebben gehouden door hun het idee te geven dat hij zijn jihadistische ideologie had afgezworen.²⁸ Ook 5.1.2e

¹⁹ 'Emergency law blocks automatic early release of 50 convicted terrorists', Metro, 26 februari 2020.

²⁰ Signalement Terrorisme en Radicalisering 03/2020, 6 februari 2020.

²¹ 'Auckland mall terrorist attack: "Lone wolf" Isis supporter identified as Sri Lankan refugee Ahamed Aathil Mohamed Samsudeen', The New Zealand Herald, 4 september 2021; 'New Zealand stabbings: new law to close loophole to pass in September, says Ardern', The Guardian, 6 september 2021.

²² Thomas Renard, 'Overblown: Exploring the Gap Between the Fear of Terrorist Recidivism and the Evidence', CTC Sentinel, Volume 13, Issue 4, april 2020.

²³ Signalement Terrorisme en Radicalisering 09/2020, 29 mei 2020.

²⁴ Liesbeth van der Heide, Bart Schuurman, 'Re-Integratie van delinquenten met een extremistische

achtergrond: Evaluatie van de Nederlandse aanpak', Institute of Security and Global Affairs (ISGA), 2018.

²⁵ Omi Hodwitz, 'The Terrorism Recidivism Study (TRS): An Update on Data Collection and Results', Perspectives on Terrorism, Volume 15 Issue 4, augustus 2021.

²⁶ Signalement Terrorisme en Radicalisering 01/2020, 9 januari 2020.

²⁷ 'Auckland mall terror attack: Prison file reveals terrorist's guard assaults, threats; put in same unit as Christchurch mosque terror attacker', The New Zealand Herald, 6 september 2021.

²⁸ 'Austria terror attacker 'pretended he had given up jihadism' The Guardian, 3 november 2020.

^{31,2} van de Arnhemse terrorisme-cel had tijdens zijn eerdere detentieperiode verklaard bezig te zijn met zijn re-integratie om vervolgens verregaande plannen te hebben voor een aanslag.²⁹

Kortom, de aanslag in Auckland past in het patroon van jihadistische aanslagen door alleenhandelende daders die al dan niet al eerder voor terrorisme werden veroordeeld. Hoewel onderzoeken aantonen dat plegers van jihadistische aanslagen niet snel opnieuw in de fout gaan, zijn er toch meerdere gevallen bekend van mensen die eerder voor terrorisme zijn veroordeeld, en bij wie pogingen tot deradicaliseren geen effect hebben gehad. Dit gold ook voor de aanslag van Samsudeen waarbij zeven mensen gewond raakten. *Around the clock surveillance* en daadkrachtig optreden door de Nieuw-Zeelandse politie heeft gelukkig erger weten te voorkomen.

De onbedoelde maatschappelijke gevolgen van de strijd tegen terrorismefinanciering

Uit een onderzoek van NRC Handelsblad van medio augustus blijkt dat verscheidene banken met een beroep op antiwitwas- en antiterrorismewetgeving bestaande rekeningen blokkeren van organisaties die zich richten tegen het coronabeleid. Ook nieuwe aanvragen worden afgewezen.³⁰ Het betreft onder meer de rekeningen van invloedrijke internetkanalen die wettelijk gezien niet over de schreef gaan, maar die door de banken en betaaldiensten wel worden gezien als 'verspreiders van complottheorieën en andere bewezen desinformatie'.³¹ Daarnaast krijgen ook andere organisaties te maken met problemen bij het openen en aanhouden van bankrekeningen, waaronder conservatieve moslimorganisaties en van organisaties die hulp bieden in conflictgebieden. Ook zij hebben volgens NRC last van de strenge antiwitwas- en antiterrorismeregels. Wanneer zij naar het oordeel van hun bank onvoldoende kunnen garanderen dat gelden niet in verkeerde handen zullen vallen, kan de bank betalingen vertragen of stoppen of, in het uiterste geval, de organisatie

royeren als klant.³² De getroffen organisaties spreken van discriminatie en censuur. De banken verwijzen hierbij naar hun algemene voorwaarden en wettelijke verplichtingen in het kader van de strijd tegen witwassen en terrorismebestrijding.³³

Het NRC-artikel leidde tot Kamervragen van de SGP. Die partij wil onder meer weten hoe voorkomen wordt dat de handelswijze van de banken leidt tot een buitenwettelijke inperking van het grondwettelijk recht op vrijheid van meningsuiting. De handelswijze van de banken betekent immers dat sommige controversiële organisaties geen bankrekeningen kunnen openen voor het ontvangen van donaties en het doen van betalingen. Dit kan *de facto* leiden tot het einde van de organisatie.³⁴

..... Commentaar analist

De Nederlandse overheid heeft de bestrijding van (witwassen en) terrorismefinanciering deels belegd bij banken en andere financiële instellingen, onder meer door hen vanuit de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) de opdracht te geven klanten te screenen en geldstromen te monitoren. Vermoedens van misbruik moeten door de banken worden gemeld bij de Financial Intelligence Unit-Nederland (FIU). Bij voldoende verdenking moeten financiële instellingen de rekeningen van particuliere en zakelijke klanten blokkeren. Doen zij dit niet dan kunnen hoge boetes en forse imagoschade voor de banken het gevolg zijn.

De schoen wringt bij de inschatting van de banken ten aanzien van het risico dat een zakelijke klant de regels met betrekking tot witwassen en terrorismefinanciering zal overtreden. Bij het weren of royeren van klanten maken banken een kosten-baten afweging waarbij het risico van boetes wordt afgewogen tegen de opbrengst van een organisatie als klant. Als deze balans verkeerd uitvalt, kan de klant uit overwegingen van risico-reductie (*de-risking*) de wacht worden aangezegd. Het royeren van organisaties die een controversiële of

²⁹ 'Spil in opgerolde terreurgroep ronselde jongeren bij jeugdinstellingen', NOS, 8 juni 2020.

³⁰ Kouwenhoven, A., & Heck, W. (2021, 17 augustus). *De complotdenker bankiert maar elders, zegt de bank*. NRC Handelsblad.

³¹ Ibidem.

³² Schellevis, J. (2021, 22 augustus). *Hulporganisaties kunnen moeilijk geld overmaken door anti-terrorismeregels*. NOS.nl.

³³ Kouwenhoven, A., & Heck, W. (2021, 17 augustus). *De complotdenker bankiert maar elders, zegt de bank*. NRC Handelsblad.

³⁴ Kamervragen van het lid Van der Staaij (SGP) aan de Ministers van BZK en Financiën over het artikel *De complotdenker bankiert maar elders, zegt de bank*, 20 augustus 2021, kenmerk 2021Z14440

extremistische boodschap verkondigen is voor de bank een middel om het risico op boetes of reputatieschade te minimaliseren. Hiermee ontstaat het gevaar dat banken hun risico-inschatting laten afhangen van zakelijke factoren in plaats van de vraag of daadwerkelijk sprake is van terrorismefinanciering.

Een bank mag op basis van de wet en de eigen algemene voorwaarden eisen stellen aan klanten. Zo moeten klanten meewerken aan het verstrekken van gegevens die de bank nodig heeft bij het screeningsproces (*customer due diligence*). Ook mogen banken eisen dat organisaties bepaalde waarborgen inbouwen om de kans op misbruik van de zakelijke rekening zo klein mogelijk te maken. In het geval van hulporganisaties mag de bank de rekeninghouder bijvoorbeeld verplichten bepaalde keurmerken aan te vragen of een accountantsverklaring te overleggen. Wanneer organisaties hieraan voldoende medewerking verlenen, en het vermoeden van daadwerkelijke overtreding van de wet onvoldoende is onderbouwd, mag de bank een zakelijke klant niet de deur wijzen.³⁵

Recente gerechtelijke uitspraken benadrukken dat de toegang tot het bancaire verkeer een zwaarwegend recht is. Zo oordeelde de Amsterdamse rechtbank begin juni 2021 dat de ING de activiteiten van Viruswaarheid.nl niet onmogelijk mag maken door de organisatie de toegang tot hun rekening te ontzeggen zo lang geen sprake is van concrete aanwijzingen voor crimineel handelen en zolang Viruswaarheid.nl geen nieuwe bank gevonden heeft. De rechter stelt daarbij dat elke (rechts)persoon die legale activiteiten ontplooit in beginsel toegang moet hebben tot het betalingsverkeer. Dat de ING wellicht liever niet geassocieerd wil worden met Viruswaarheid.nl betekent volgens de rechter niet dat de bank de activiteiten van die organisatie de facto onmogelijk mag maken.³⁶ Uit het bovengenoemde vonnis blijkt dat alle pogingen van Viruswaarheid.nl om een nieuwe bank te vinden tot op het moment van de zitting mislukt zijn. Anders dan in het geval van het royeren van bestaande klanten is het voor banken relatief eenvoudig om nieuwe zakelijke klanten te weigeren wanneer uit screening in het kader van

antiterrorismefinancieringswetgeving naar voren komt dat de risico's voor de bank moeilijk beheersbaar zijn. Een dergelijke afweging van iedere afzonderlijke aanbieder van bancaire diensten kan er, weliswaar onbedoeld, toe leiden dat nieuwe, controversiële organisaties door bankloosheid het bestaan onmogelijk wordt gemaakt.

Financiële instellingen leggen de bal voor wat betreft dit soort negatieve maatschappelijke gevolgen van het strenge antiterrorismefinancieringsbeleid deels terug bij de overheid. Zo bepleitte een oud-directeur van een Nederlandse betaaldienst dat de overheid meer handvatten zou moeten bieden om de banken te helpen bij het vinden van een betere balans tussen het bestrijden van witwassen en van terrorismefinanciering en het behouden van democratische rechten zoals het recht op vereniging.³⁷

Momenteel worden financiële instellingen geacht om door monitoring van het betalingsverkeer en uit openbare bronnen aanwijzingen voor mogelijke malversaties te destilleren. Dat het gebruik van openbare informatie kwetsbaar kan zijn en kan leiden tot verkeerde aannames wordt geïllustreerd in de zaak van een stichting die weeskinderen in Gaza ondersteunt. Begin september oordeelde de Amsterdamse rechtbank dat de Rabobank de bankrelatie met de stichting moet voortzetten omdat de hulporganisatie voldoende gehoor heeft gegeven aan de eisen van de bank op het gebied van screening en waarborgen dat het geld daadwerkelijk bij de weeskinderen terecht komt. Het door de Rabobank aangevoerde bewijs in de vorm van krantenartikelen dat de stichting banden zou onderhouden met Hamas, werd door de rechter onvoldoende geacht omdat deze artikelen op cruciale punten feitelijke onjuistheden bevatten.³⁸

De overheid probeert op verschillende manieren te komen tot een betere informatie-uitwisseling met en tussen de banken. Zo werd in 2017 de Terrorismefinanciering Taskforce (TFTF) gestart bij het Financieel Expertise Centrum (FEC) om de uitwisseling van relevante informatie over van terrorismefinanciering verdachte personen en transacties tussen Nederlandse overheidspartners (OM, FIOD, FIU-Nederland, nationale politie) en de

³⁵ Zoals ook blijkt uit de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam 1 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:4667

³⁶ Uitspraak Rechtbank Amsterdam 1 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:2851

³⁷ Boer, R. (2021, 30 augustus). *Steun banken bij inschatten van riskante cliënten*. NRC Handelsblad.

³⁸ Uitspraak Rechtbank Amsterdam 1 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:4667

grootste Nederlandse banken (plus een verzekeringsmaatschappij) te bevorderen. Het binnen de wettelijke kaders en op dagelijkse basis (real-time) delen van concrete aanknopingspunten/subjectgerelateerde informatie helpt financiële instellingen gericht zoeken naar financiering van terrorisme. Ook zijn er verschillende wetten in de maak die onder meer de uitwisseling van dergelijke gegevens tussen financiële instellingen moeten regelen. Ten slotte worden sinds 2017 in ronde tafels tussen de overheid, banken en maatschappelijk organisaties *de-riskingcases* besproken, waarbij gezamenlijk gezocht wordt naar oplossingen.

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

AlFitrah moet verhuizen

De AlFitrah-moskee moet op 1 oktober aanstaande definitief de deuren sluiten van de huidige locatie in de Utrechtse wijk Overvecht. Het was al vanaf januari vorig jaar bekend dat de moskee het gebouw zou moeten verlaten, omdat de pandeigenaar appartementen wil bouwen op de locatie. Afgelopen juli was AlFitrah echter nog steeds niet vertrokken, waarna de pandeigenaar een kort geding aanspande. De rechter heeft nu geoordeeld dat de moskee op 1 oktober 2021 vertrokken moet zijn en anders een dwangsom van 200.000 euro moet betalen.³⁹

Of de rechterlijke uitspraak ook het definitieve vertrek van de moskee betekent, is nog maar de vraag. Hoewel bestuursvoorzitter en imam **5.1.2e** 5.1.2e niets laat weten over de plannen van de moskee, blijkt volgens het AD uit een video op Facebook dat hij zijn 'broeders en zusters' oproept om geld te doneren voor de aankoop van een nieuw pand. De teller zou nu op ruim 150.000 euro

staan.⁴⁰ Dit leidt tot zorgen in de Utrechtse gemeenteraad. De VVD en PVV riepen burgemeester Sharon Dijkstra op om alles te doen om te voorkomen dat de moskee op een andere plek in de stad onderkomen vindt.⁴¹ De burgemeester zegt geen wettelijke gronden te hebben om te stichting te weren, maar gaf ook duidelijk aan AlFitrah 'liever kwijt dan rijk' te zijn.⁴² De fractie van Denk noemt deze opstelling van Dijkstra 'supergevaarlijk'. Fractievoorzitter Mahmut Sungur vindt dat iedereen in Utrecht 'die een orthodoxe manier van leven voorstaat een plek verdient in de stad'.⁴³ AlFitrah is ondertussen via het aan haar gelieerde project Hidaayah! bezig met een campagne om andere moslims aan te spreken op zaken die in hun ogen volgens de islam verboden zijn.⁴⁴ Daartoe heeft de organisatie verschillende ansichtkaarten laten drukken die gratis op de website zijn te bestellen. Deze kaarten waarschuwen onder meer voor het niet dragen van verhullende kleding of hoofddoek, muziek, een bezoek aan het strand, het aangaan van een hypotheek, of het werken op plekken waar alcohol of tabak wordt verkocht. Het is de bedoeling dat moslims met deze kaarten medemoslims aanspreken op hun gedrag.

Commentaar analist

AlFitrah geldt als een van de meest invloedrijke salafistische centra in Nederland. De moskee annex islamitisch onderwijsinstituut opereert rond het netwerk van de familie Salam. Dit netwerk beheert een veelvoud aan islamitische stichtingen met vertakkingen door het hele land. Het Verwey-Jonker instituut noemde de stichting in een rapport uit 2019 een 'sektarische organisatie, die moslims ontmoedigt zich aan te sluiten bij de Nederlandse samenleving'.⁴⁵ De afgelopen jaren is AlFitrah geregeld negatief in het nieuws gekomen. Zo deed de FIOD in 2016 een inval in het pand voor een

³⁹ 'Omstreden alFitrah moet weg uit pand in Overvecht, eigenaar sleept moskee voor rechter', AD.nl, 31 juli 2021; 'Wrakingsverzoek afgewezen: gedwongen vertrek is dichtbij voor alFitrah in Utrecht Overvecht', AD.nl, 25 augustus 2021; 'Omstreden AlFitrah moskee sluit over een paar weken definitief de deuren in Utrecht Overvecht', AD.nl, 31 augustus 2021; Rechtbank Midden-Nederland, ECLI:NL:RBMNE:2021:4179, 31 augustus 2021

⁴⁰ 'VVD en PVV willen doorstart moskee alFitrah vrijdelen', AD/Utrechts Nieuwsblad, 2 september 2021

⁴¹ 'VVD en PVV willen doorstart moskee alFitrah vrijdelen', AD/Utrechts Nieuwsblad, 2 september 2021

⁴² 'Burgemeester Dijkzma wil van alFitrah af, maar kan de omstreden moskee wettelijk niet uit Utrecht weren', AD.nl, 2 september 2021

⁴³ 'Denk neemt het op voor moskee alFitrah: 'Strenggelovige moslims verdienen ruimte in Utrecht'', AD.nl, 10 september 2021.

⁴⁴ www.hidaayah.nl

⁴⁵ 'VVD en PVV willen doorstart moskee alFitrah vrijdelen', AD/Utrechts Nieuwsblad, 2 september 2021; 'De invloed van alFitrah op deelnemers en de omgeving', Verwey-Jonker Instituut, 27 september 2019.

onderzoek naar fraude en verdachte transacties.⁴⁶ In 2020 concludeerde de Parlementaire Onderzoekingscommissie naar Ongewenste Beïnvloeding uit Onvrije Landen (POCOB) dat AlFitrah een van de stichtingen is waar instellingen uit de Golfregio salafistische invloed hebben proberen te kopen.⁴⁷ Tijdens de ondervraging weigerde de moskee inzage te geven in documenten en uiteindelijk klaagde de commissie imam 5.1.2e 5.1.2e aan wegens meened.⁴⁸

De AIVD waarschuwt al jaren voor de rechtlijnige, intolerante, anti-integratieve en antidemocratische houding van salafistische organisaties zoals AlFitrah. De dienst vreest dat een groeiende invloed van het salafisme op termijn zou kunnen leiden tot ondermijning van de democratische rechtsorde. Onder meer de burgemeester van Arnhem, Ahmed Marcouch, heeft daarom gepleit voor een verbod op salafistische organisaties.⁴⁹ Gemeentes worden vaker geconfronteerd met de vraag of ze ruimte moeten bieden aan salafistische instellingen en personen, of dat ze hun komst juist moeten tegenwerken. De gemeente Den Haag heeft er in het verleden bijvoorbeeld alles aan gedaan om de salafistische geestelijke 5.1.2e uit de stad te weren⁵⁰, terwijl ze wel heeft samengewerkt met de salafistische moskee As Soennah en deze zelfs subsidie heeft versterkt.⁵¹ Deze vraag hangt samen met de discussie over hoe de overheid zou om moeten gaan met organisaties die weliswaar geen strafbare feiten plegen, maar tegelijkertijd een onwenselijke boodschap verkondigen. Voorstanders van het terugdringen van salafistische organisaties wijzen erop dat zij een direct gevaar vormen voor de democratische samenleving. Tegenstanders van een verbod beroepen zich op de vrijheid van godsdienst en noemen het stigmatiserend voor de islamitische gemeenschap. Maar er is ook een pragmatisch argument: het risico bestaat dat salafistische organisaties bij een verbod

ondergronds gaan en hun activiteiten buiten het zicht van de overheid voortzetten.

De ansichtkaartencampagne van AlFitrah valt binnen het islamitische concept van de *da'wa*, het verkondigen van de islam.⁵² Deze islamitische evangelisatie is niet alleen gericht op niet-moslims of moslims van andere stromingen, maar zeker ook op moslims die zich niet strikt aan een bepaalde interpretatie van de islamitische wetgeving zouden houden. Het is bekend dat in Nederland met name salafistisch georiënteerde moslims en organisaties medemoslims corrigerend aanspreken op hun gedragingen. Soms gaat deze *da'wa* gepaard met vernieling. Zo werden in 2014 posters met daarop modellen in de etalages van een kledingwinkel in Den Haag beklad en de blote delen zoals armen, benen en hoofd onherkenbaar gemaakt.⁵³ In de meeste gevallen gaat het daarbij om acties van individuen die niet specifiek zijn verbonden aan een organisatie.

In principe is het in Nederland geloofsgemeenschappen toegestaan om vrijelijk hun religieuze boodschap te verkondigen. Dit verandert wanneer evangelisatie zich uit in geweld of sociale intimidatie. De *da'wa*-campagne van AlFitrah roept specifiek op tot afzondering van moslims (niet naar het strand, niet naar plekken met muziek, niet werken op plekken waar alcohol wordt verkocht). Deze boodschap roept op tot een manier van leven die kan leiden tot verminderde maatschappelijke participatie en op langere termijn tot gevoelens bij moslims van uitsluiting en vervreemding van de Nederlandse samenleving.⁵⁴

Vaccinatiedrang als vliegwiél van het coronaprotest

Met de invoering van het coronatoegangsbewijs of 'coronapas' is de toegang tot de horeca, musea of concerten vanaf 25 september niet langer mogelijk

⁴⁶ 'Onderzoek naar fraude bij islamitische stichting Al-Fitrah', nu.nl, 8 september 2016.

⁴⁷ 'Wetsvoorstel rond beïnvloeding moskeën aangescherpt', Rtvutrecht.nl, 8 juni 2021; '(On)zichtbare invloed. Verslag parlementaire onderzoekingscommissie naar ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen', 25 juni 2020.

⁴⁸ 'Omstreden AlFitrah moskee sluit over een paar weken definitief de deuren in Utrecht Overvecht', AD.nl, 31 augustus 2021.

⁴⁹ 'Ahmed Marcouch: "er moet een verbod komen op salafistische organisaties"', de Volkskrant, 17 juni 2017

⁵⁰ 'Den Haag mag islamitische stichting weren', Trouw, 2 november 2017.

⁵¹ 'Geen subsidie meer voor omstreden As Soennah-moskee in Den Haag', NOS, 17 mei 2018.

⁵² Zie ook: de lijst van definities gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland.

⁵³ 'Schaars geklede dames verwijderd van Haagse winkel', Omroep West, 3 februari 2014.

⁵⁴ De NCTV heeft verscheidene keren aandacht besteed aan het salafisme in verschillende publicaties, waaronder het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland.

zonder bewijs van vaccinatie, negatieve testuitslag of een genezenverklaring. Voor mensen met een coronavaccinatie is dit geen probleem. Bijna driekwart van de gevaccineerden steunt de invoer van coronapas dan ook, volgens een opiniepeiling van EenVandaag onder 13.000 respondenten. Maar veel mensen die zich (nog) niet hebben laten vaccineren zijn fel gekant tegen de maatregel. Er lijkt een tweedeling te ontstaan tussen mensen die wel zijn gevaccineerd tegen covid-19 en mensen die dat niet zijn. Deze tweedeling doet zich tot dusverre voor tussen een overgrote meerderheid van Nederlanders die het coronabeleid zo goed en zo kwaad als het gaat naleven en een kleine minderheid van tegenstanders. Hoewel er soms stevige kritiek wordt geleverd op politici, de media en verschillende kennisinstituten, bestaat er ook steun voor. Daarnaast bestaat een minderheid die zich tegen de maatregelen uitsprekt. Deze minderheid liet zich bijvoorbeeld op zondag 5 september zien toen 20.000 mensen in Amsterdam hun onvrede lieten horen over de voorgenomen coronapas. Binnen het toch al diverse coronaprotest laat een meer gematigde groep de laatste tijd van zich horen: deze groep gelooft niet in complotten en ontkent niet dat het virus bestaat, maar staat wel kritisch tegenover het coronabeleid omdat het in hun ogen disproportioneel is en leidt tot een tweedeling in de samenleving.⁵⁵

.....

Commentaar analist

Behalve de mensen die zich tegen de overheid en de voorgenomen 'coronapas' richten, is er sprake van een toenemende vijandigheid tussen gevaccineerden en niet-gevaccineerden. Een gedeelte van de gevaccineerde meerderheid zet zich af tegen de als monolithisch ervaren groep niet-gevaccineerden. Niet-gevaccineerden worden geregeld weggezet als tweederangsburgers of complotdenkende 'wappies' wiens grondrecht op lichamelijke integriteit moeten worden ingeperkt. Er is echter sprake van veel verschillende afwegingen om niet gevaccineerd te worden. Hoewel volgens recent onderzoek van I&O Research ruim driekwart van deze groep waarschijnlijk of zeker niet van plan is om zich te laten vaccineren, is slechts een kleine groep van deze overtuigde anti-vaxxers ook daadwerkelijk complotdenker. De grootste groep niet-gevaccineerden betreft mensen die onvoldoende worden bereikt door

overheidsinformatie, vertrouwen op hun immuunsysteem of een god, willen wel maar ervaren sociale druk om het niet te doen, ervaren geen noodzaak (bijvoorbeeld jongeren), zijn bang, allergisch of afwachtend, enzovoorts. Met de juiste overheidscommunicatie en bij het zien van positieve gevolgen van vaccineren zullen waarschijnlijk de meeste van deze mensen uiteindelijk alsnog kiezen voor vaccinaties.

De maatschappelijke en politieke discussie over vaccinaties raakt aan twee elementaire zaken. Het is voor de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking en het kabinet duidelijk dat een zo hoog mogelijke vaccinatiegraad een uitweg kan zijn uit de coronapandemie. Dit zet de solidariteit met niet-gevaccineerden onder druk. Ook bestaat het risico dat de mensen die twijfelen over vaccinaties richting de radicale onderstroom van het coronaprotest worden geduwd. Daarbij speelt sociale onrechtvaardigheid een belangrijke rol: wanneer mensen dreigen te worden uitgesloten van alledaagse bezigheden waartoe ze altijd toegang hebben gehad, zoals de horeca of bioscopen, is het verklaarbaar dat vaccinatieplicht als sociale dwang wordt ervaren. Vaccinatieplicht door middel van de aangekondigde coronapas komt voor de gevaccineerde meerderheid doorgaans logisch en wenselijk over, maar voor een kleine minderheid geldt juist het tegenovergestelde.

Dwang wordt snel ervaren als dwang. Ruim tachtig procent van de niet-gevaccineerden die ook niet van plan zijn om zich te laten vaccineren, ervaart enige tot sterke dwang. Waar de eerdere coronamaatregelen als vrijheidsbeperkend werden ervaren, wordt vaccinatieplicht beschouwd als een aantasting van grondrechten, zoals lichamelijke integriteit, menselijke autonomie en het gelijkheidsbeginsel. In combinatie met het stigmatiseren van niet-gevaccineerden, kan de invoering van de coronapas gevoelens bevorderen van sociale onrechtvaardigheid, uitsluiting en isolatie onder twijfelaars en overtuigde vaccinatieweigeraars. Dit kan ertoe leiden dat een deel van de mensen met gereede twijfels over vaccineren verhardt in hun opvattingen, onbereikbaar wordt voor overheidsinformatie en zich voegt bij de radicale onderstroom. Voor wat betreft de radicale onderstroom zelf, kan ervaren dwang bijdragen aan de volharding en verharding van een

⁵⁵ 'We worden niet serieus genomen', Trouw, 14 september 2021.

deel van het coronaprotest. Dit kan tot uiting komen in een toename van bedreigingen, intimidatie en geweld tegen objecten of 'zondebokken', personen die vanwege hun functie of vanuit complottheorieën worden beschouwd als schuldigen voor de ontstane situatie – uiteenlopend van politici en wetenschappers tot journalisten.

Rectificatie

In het NCTV Signalement Terrorisme en Radicalisering 04/2021 van 29 maart 2021 stond dat 5.1.2e uit Veenendaal met behulp van financiering uit het Midden-Oosten heeft geïnvesteerd in nieuwe gebouwen in Veenendaal. Dit beeld berust op onvolledige informatie. Er is onvoldoende grond voor de conclusie dat sprake was van financiering uit het Midden-Oosten voor deze investering, noch dat sprake was van investeringen in meerdere panden.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Kerneenheid Analyse
Postbus 117, 2501 CC Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

5.1.2i

@nctv_nl

20-09-2021

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

10/2021

15 oktober 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenhed Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I. Terrorisme	2
Aanhouding negen terrorismeverdachten in Eindhoven	2
Opnieuw veel terroristisch geweld in Afghanistan	4
Documentaire ISIS-aanhangers toont opportunisme Europese uitreizigers	5
Intrekken Nederlanderschap: gevolgen voor zicht op terrorismeveroordeelden	6
II. Extremisme, radicalisering en polarisatie	8
Kepel vs. Roy: onderbouwing van Franse wetgeving tegen 'seperatisme'	8

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenhed Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres 5.1.2i @nctv.minvenj.nl.

I. Terrorisme

Aanhouding negen terrorismeverdachten in Eindhoven

Op 23 september 2021 hield de politie negen mannen aan op verdenking van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf, het volgen van een terroristische training en deelname aan een terroristische organisatie. De verdachten zouden sympathiseren met het gedachtegoed van Islamitische Staat (ISIS). Bij doorzoeking van de woningen van de verdachten zijn geen wapens of explosieven gevonden. Wel zijn gegevensdragers in beslag genomen.¹ Op 13 oktober werd het voorarrest verlengd.²

RTL Nieuws meldde dat volgens de AIVD enkele van de verdachten het in een gesprek zouden hebben gehad over het doden en ontvoeren van Rutte, Baudet en Wilders.³ Daarnaast zongen de verdachten volgens bronnen van RTL jihadistische strijdlieden en keken ze naar executievideo's en instructievideo's voor het vervaardigen van explosieven.⁴ Ook zaten ze volgens de berichtgeving in een Whatsapp-groep, waarin filmpjes en teksten over het geweld van IS werden gedeeld.⁵ De verdachten zouden een garagebox in Eindhoven ingericht hebben als fitnessruimte. Daarvan circuleert een filmpje op Facebook, begeleid door islamitisch gezang.⁶ Een van de verdachten zou volgens de media de fitness hebben gezien als training voor de jihadistische strijd.⁷ Advocaten van de verdachten werpen tegen dat de mannen geen terroristisch gedachtegoed aanhangen en niet van plan waren om een aanslag

te plegen. De uitlatingen over de politici waren bedoeld als grap in de context van een 'melig gesprek'.⁸

De verdachten zijn 18 tot 31 jaar oud. Acht zijn in Nederland geboren, de laatste in Afghanistan. Volgens een van de advocaten gaat het om hoogopgeleide mannen met hbo- en universitaire opleidingen.⁹ Twee tweelingbroers met een Turkse achtergrond zijn gepromoveerd in de natuurkunde en werken bij *hightech* bedrijven.¹⁰ De twee zouden gelden als rolmodellen voor de jeugd en vertelden in een interview voor een lokale krant dat ze zich bewust waren van hun verantwoordelijkheid als voorbeeld voor andere jongeren van allochtone afkomst.¹¹ Volgens NRC Handelsblad zou hoofdverdachte 5.1.2e veel van het jihadistische materiaal hebben verspreid. Hij studeerde aan de TU Eindhoven en was oprichter van de islamitische studentenvereniging Salaam.¹²

De verdachten woonden volgens de media in de Eindhovense wijk Woensel en kwamen bij elkaar in de moskee Al Fourqaan. Daar organiseerden zij speciale lezingen en bijeenkomsten. Volgens de NRC zouden ze de drijvende kracht zijn achter de Facebookpagina van de organisatie Eindhovense Moslim Jongeren (EMJ). De NCTV heeft de EMJ in 2019 genoemd in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland in verband met het verspreiden van impliciete jihadistische boodschappen.¹³

Commentaar analist

De afgelopen jaren was er sprake van een trend van aanslagen die werden gepleegd door alleenhandelende daders, met eenvoudige middelen en geringe voorbereiding. Uit de aanhouding van de negen groepsleden blijkt dat ook vanuit jihadistische netwerken nog altijd een aanslagdreiging kan uitgaan. In de Arnhemse

¹ 'Negen mannen die trainden voor terreuraanslag aangehouden in Eindhoven', RTL Nieuws, 24 september 2021

² 'Negen terreurverdachten Eindhoven blijven langer in voorarrest', NOS, 13 oktober 2021

³ 'Eindhovense terreurverdachten bespraken doden Rutte, Wilders en Baudet', RTL Nieuws, 2 oktober 2021

⁴ 'Eindhovense terreurverdachten bespraken doden Rutte, Wilders en Baudet', RTL Nieuws, 2 oktober 2021

⁵ 'Terreurverdachten 'trainden' maandenlang in deze Eindhovense garagebox', Eindhovens Dagblad, 2 oktober 2021

⁶ 'Terreurverdachten 'trainden' maandenlang in deze Eindhovense garagebox', Eindhovens Dagblad, 2 oktober 2021

⁷ 'Eindhovense terreurverdachten bespraken doden Rutte, Wilders en Baudet', RTL Nieuws, 2 oktober 2021

⁸ 'Eindhovense terreurverdachten bespraken doden Rutte, Wilders en Baudet', RTL Nieuws, 2 oktober 2021

⁹ 'Eindhovense terreurverdachten bespraken doden Rutte, Wilders en Baudet', RTL Nieuws, 2 oktober 2021

¹⁰ 'De strenggelovige techneuten zongen strijdlieden en bekeken aanslagvideo's', NRC Handelsblad, 7 oktober 2021

¹¹ 'Terreurverdachten 'trainden' maandenlang in deze Eindhovense garagebox', Eindhovens Dagblad, 2 oktober 2021

¹² 'De strenggelovige techneuten zongen strijdlieden en bekeken aanslagvideo's', NRC Handelsblad, 7 oktober 2021

¹³ Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 51, NCTV, December 2019

terrorismezaak uit 2018 was er eveneens sprake van een groep uit een jihadistisch netwerk. Hierbij werden zes mannen veroordeeld voor het voorbereiden van een terroristische aanslag. Gelukkig is het voor overheidsdiensten eenvoudiger om aanslagplegers tijdig te onderkennen, wanneer ze in groepsverband opereren en onderling communiceren.

In reactie op de arrestaties in Eindhoven zei terrorisme-expert Jelle van Buuren dat Eindhoven niet bekend staat als het zwaartepunt van islamitisch extremisme.¹⁴ Toch zijn er in het verleden wel degelijk signalen geweest van jihadisme en radicalisering in en rond deze gemeente. Zo was in de regio Eindhoven een duikschool actief met leden die later gelinkt zouden worden aan de aanslagen in Madrid en België.¹⁵ In 2002 kwamen twee jongeren uit Eindhoven om in Kashmir. Ze zouden op weg zijn geweest naar een trainingskamp van islamitische strijders in Pakistan. Steevast valt in de media hierbij ook de naam van de Eindhovense salafistische moskee Al Fourqaan. Dit gebedshuis was onder meer onderwerp van onderzoek naar buitenlandse geldstromen en omstreden gastpredikers.¹⁶

De groep verdachten zou ook onderling gewelddadig ISIS-propagandamateriaal hebben uitgewisseld. Hoewel het 'kalifaat' van ISIS niet meer bestaat, en de capaciteiten van deze terroristische beweging om in het Westen aanslagen te plegen drastisch zijn verminderd, oefent de ideologie van ISIS nog altijd een aantrekkingskracht uit op Nederlandse jongeren met jihadistische sympathieën. Aan ISIS gelieerde mediakanalen spelen daar handig op in, door volgers in het Westen op te roepen om op eigen houtje aanslagen te plegen.¹⁷ Het is nog onduidelijk of de verdachten concrete aanslagplannen hadden. De landelijke recherche startte deze zomer een onderzoek naar de groep na informatie van de AIVD, waarna de mannen

relatief snel zijn aangehouden. Dit kan erop wijzen dat de politie en diensten de dreiging van deze groep zo hoog hebben ingeschat dat langer wachten onverantwoord zou zijn geweest. In de procesvoering is het echter belangrijk of er daadwerkelijk sprake is geweest van voorbereidingshandelingen, aangezien sympathie met terrorisme op zichzelf niet strafbaar is. Daar staat tegenover dat ook het dreigen met terrorisme in persoonlijke gesprekken kan leiden tot een veroordeling. Zo veroordeelde de rechter in augustus een man tot zes maanden cel, omdat hij in een afgeluisterd telefoongesprek ernstige dreigementen had geuit.¹⁸

Bij de verdachten valt het eerdergenoemde hoge opleidingsniveau en het bovenmodale inkomen op. Dit strookt niet met het profiel van de gemiddelde jihadist, die in veel gevallen kampt met economische en sociaalpsychologische problematiek.¹⁹ Bij de islamitische gemeenschap in Eindhoven heerst vooral verwarring en ongeloof dat juist deze hoogopgeleide, succesvolle en ogenschijnlijk goed geïntegreerde moslims verdacht worden van terrorisme. Bij onvoldoende bewijs kan de zaak stigmatiserend werken en bij sommigen binnen de islamitische gemeenschap het sentiment versterken dat de overheid het specifiek op hen gemunt heeft. Dit kan leiden tot toenemend wantrouwen in de overheid en polarisatie in de samenleving. De burgemeester van Eindhoven schrijft niet blind te zijn voor de maatschappelijke impact die deze zaak heeft en kan hebben. Hij zegt te proberen er alles aan te doen om onrust te beteugelen die binnen de islamitische gemeenschap in Eindhoven zou kunnen ontstaan.²⁰ Dat de verdachten betrokken waren bij islamitische jongeren- en studentenverenigingen kan negatief afstralen op islamitische organisaties met een vergelijkbaar profiel.

¹⁴ 'Met negental verdachten is terrorismezaak Eindhoven uitzonderlijk groot: "Je hebt nooit de garantie dat het voorbij is"', Eindhovens Dagblad, 26 september 2021

¹⁵ 'Het raadsel van de Al Qaida duikers', Zembla, 4 juni 2003

¹⁶ 'Eindhoven een terroristisch broeiuist? Een duik in het verleden', Brabants Dagblad, 26 september 2021

¹⁷ 'In Video Reviewing Attacks in Europe', Pro-IS Unit Incites Lone Wolves to Act', SITE Intelligence Group, 1 oktober 2021

¹⁸ 'Broer van verdachte beschieting Saoedische ambassade moet ook de cel in: "Ik ga blanke mensen pakken"', Algemeen Dagblad, 31 augustus 2021

¹⁹ Anton Weenink, *De Syriëgangers*, April 2019

²⁰ 'Jorritsma wil onrust voorkomen na arrestaties terreurverdachten', ANP, 1 oktober 2021

Opnieuw veel terroristisch geweld in Afghanistan

Een zelfmoordaanslag op een sjjiitische moskee in de Afghaanse stad Kunduz heeft op vrijdag 8 oktober aan zeker honderd mensen het leven gekost.²¹ Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP), de vestiging van ISIS in Afghanistan, eiste de aanslag op. In de verklaring stelde ISKP dat sjjieten een doelwit vormen in alle landen waar ISIS aanwezig is.²² Amaq News (persbureau verbonden aan ISIS) vulde aan dat de dader behoort tot de Oeigoeren, 'een bevolkingsgroep die de Taliban wil uitzetten om China tegemoet te komen'. In de weken voorafgaand aan deze grote aanslag in Kunduz waren er al veel aanslagen die vaak werden toegeschreven aan of opgeëist door ISKP. Deze aanslagen, onder meer in de stad Jalalabad, waren vooral gericht op doelwitten van de Taliban, door ISKP omschreven als een 'militie van afvalligen'. De Taliban op hun beurt beweren dat zij de laatste weken diverse cellen van ISKP hebben uitgeschakeld. Tegelijkertijd stelde een woordvoerder van de Taliban dat de dreiging van ISKP in Afghanistan niet moet worden overdreven.²³

De Amerikaanse aftocht in Afghanistan houdt de Amerikaanse politieke gemoederen nog steeds bezig. De generaals Mark Milley (de belangrijkste militair adviseur van president Biden) en Frank McKenzie (US Central Command) stelden twee weken geleden in hun verklaring aan het Congres dat zij Biden hadden geadviseerd 2.500 militairen te behouden in het land.²⁴ Biden verklaarde eerder nog dat de militaire top hem helemaal niet geadviseerd had om een militaire aanwezigheid in het land te behouden. Milley herhaalde dat de Taliban nog steeds banden onderhoudt met al Qa'ida (AQ) en dat AQ of ISIS vanuit Afghanistan binnen 12 tot 36 maanden in staat is de VS met terroristische aanslagen aan te vallen. De

achtergrond en de mogelijke facetten van deze dreiging (bijvoorbeeld aangestuurd of gecoördineerd vanuit Afghanistan) werden niet nader gespecificeerd.

Commentaar analist

De aanslag in Kunduz was de dodelijkste in Afghanistan sinds het vertrek van de westerse eenheden uit het land. Na de aanslag van ISKP op het vliegveld in Kaboel op 26 augustus viel te verwachten dat ISKP meer aanslagen zou gaan plegen (zie daarvoor ook Signalement 8 en 9). De groepering, die sinds de oprichting in 2015 een vijand is van de Taliban, wil met geweld de legitimiteit van het Talibanregime ondermijnen. De Taliban beloofden immers veiligheid en stabiliteit in Afghanistan te brengen. Er zijn zelfs aanwijzingen dat ISKP tracht de Taliban te infiltreren.²⁵ Het zou hier gaan om een vooraanstaand ISKP-lid dat door zijn infiltratie onder een valse naam voor onrust zorgt binnen de gelederen van de Taliban.²⁶ Het is opmerkelijk hoeveel aanslagen ISKP uitvoert voor een organisatie met een door VN geschatte omvang van 1.500 tot 2.200 strijders.²⁷ Gelet op de vele aanslagen van ISKP zal het voor de Taliban moeilijk worden om binnenlands de suggestie te blijven wekken dat ISKP geen majeure dreiging vormt in Afghanistan en dat de Taliban in staat is om de veiligheid in het land te waarborgen.

Dat de aanslag op een moskee in Kunduz is uitgevoerd door een Oeigoer is nog niet bevestigd, maar is zeer wel mogelijk. In Afghanistan verblijven enkele duizenden Oeigoeren, van wie enkele honderden zijn aangesloten bij terroristische groeperingen zoals Turkestan Islamic Party (TIP).²⁸ Deze organisatie heeft afgelopen jaren enkele terroristische aanslagen in China opgeëist. China intensiveerde de afgelopen periode de banden met de Taliban op voorwaarde dat zij Oeigoerse terroristen

²¹ 'Afghanistan: UN chief condemns 'horrific' attack at Kunduz mosque', News.un.org, 8 oktober 2021

²² 'ISKP Claims Credit for Suicide Bombing at Hazara Mosque in Kunduz, Identifies Executor as Uyghur', Site Intelligence Group, 8 oktober 2021

²³ 'ISIS-K is trying to undermine Afghanistan's Taliban regime, from inside and out. That's America's problem, too', CBS News, 8 oktober 2021

²⁴ 'Military leaders wanted U.S. contingent force in Afghanistan', Washington Post, 28 september 2021

²⁵ 'ISIS-K is trying to undermine Afghanistan's Taliban regime, from inside and out. That's America's problem, too', CBS News, 8 oktober 2021

²⁶ Ibidem.

²⁷ 'Twelfth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant to resolution 2557 (2020) concerning the Taliban and other associated individuals and entities constituting a threat to the peace stability and security of Afghanistan', United Nations Security Council, 1 juni 2021.

²⁸ 'Taliban zitten na aanslag in Kunduz in hun maag met Oeigoerse militanten', De Volkskrant, 9 oktober 2021

zouden oppakken en uitleveren aan China. Tot op heden gaf de Taliban echter aan niet met buitenlandse regeringen op te willen trekken bij het opsporen en uitleveren van terroristische organisaties in Afghanistan. China zal na deze aanslag de druk op de Taliban vermoedelijk verder opvoeren om toch mee te gaan werken.

Voorlopig blijft onduidelijk hoe de terroristische dreiging vanuit Afghanistan zich gaat vertalen richting het Westen. Op verschillende risico's werd in de vorige signaleringen al uitgebreid ingezoomd (onder meer de mogelijk toenemende speelruimte van AQ in Afghanistan en de mogelijkheid van terroristen in een asielstroom). Het is zorgelijk dat de Amerikanen aangeven dat AQ of ISKP al na twaalf maanden in staat zou kunnen zijn om Amerikaanse doelwitten, en eventueel ook andere westerse doelwitten, aan te vallen. Bovendien kreeg een Amerikaanse delegatie onlangs in Doha van de Taliban te horen dat zij niet met hen willen samenwerken bij het bestrijden van ISKP.²⁹ Van groot belang blijft daarom dat internationale inlichtingendiensten zicht houden op de ontwikkelingen in Afghanistan. Internationaal bestaan er hierover veel zorgen, omdat de westerse inlichtingencapaciteit in Afghanistan de afgelopen maanden sterk is teruggelopen.

Documentaire ISIS-aanhangers toont opportunisme Europese uitreizigers

Op 27 september zond NPO1 de documentaire van Sinan Can en Daniëlle van Lieshout uit: 'Retour Kalifaat – de erfenis van een slagveld'.³⁰ Na de laatste veldslag tegen ISIS in het stadje Baghouz namen de Koerden duizenden ISIS-strijders gevangen, onder wie vele Europese jihadisten. Zij zitten inmiddels ruim twee jaar vast.

In de documentaire interviewt onderzoeksjournalist en documentairemaker Can drie uit Europa uitgereisde aanhangers van ISIS, die gevangen zitten in de door de Syrische Koerden gecontroleerde gevangenis van al-Hasakah; een in Kosovo geboren Zweed, een bekeerde Deen, en een Vlaming van islamitische afkomst. Met geen van

hen loopt het gesprek soepel. Ze ontkennen allen betrokken geweest te zijn bij de gruweldaden van ISIS of deze zelfs maar gezien te hebben. Tegelijkertijd nemen ze geen afstand van het gedachtegoed van de organisatie.

Can bezoekt ook het vluchtelingenkamp al-Roj in Noordoost Syrië, dat onder controle staat van Syrische Koerden, en interviewt daar 5.1.2e uit Delft en 5.1.2e uit Utrecht. Deze zomer haalde de Nederlandse autoriteiten 5.1.2e uit Gouda op omdat de Nederlandse rechter haar proces dreigde stop te zetten en zij daardoor strafvervolgung dreigde te ontlopen. 5.1.2e en 5.1.2e hopen, net als 5.1.2e te worden opgehaald.

Commentaar analist

Centraal in het verhaal van Can staat dat er een grote dreiging uitgaat van de Europese mannen als zij in grote aantallen zouden ontsnappen. Dat is nog niet gebeurd. Bij een eventuele uitbraak uit de gevangenis zouden zij kunnen terugkeren naar Europa met alle veiligheidsrisico's van dien. Het is echter allerm minst zeker of zij wel willen terugkeren. Zij zouden er bijvoorbeeld ook voor kunnen kiezen om: i) in de regio te blijven om daar de strijd voort te zetten; ii) naar andere landen met een moslimmeerderheid uit te wijken (zoals Afghanistan, Jemen of Somalië), of iii) af te zien van een leven voor de jihad. De documentaire van Can is daardoor wat onevenwichtig en (te) alarmistisch van toon. Desalniettemin geven de gesprekken met de gevangen mannen een goed inzicht in hun rigide en intolerante denkwereld en de dreiging die er van hen uit kan gaan.

Can probeerde om Nederlandse ISIS-gevangenen te spreken te krijgen, maar dat lukte niet. Twee jaar geleden sprak hij wel met 5.1.2e uit Den Haag.³¹

Het is onduidelijk op welke grond Can de andere gevangen wel te spreken kreeg of waarom zij meewerkten. Zo wilde de Deen niet herkenbaar in beeld worden gebracht en aangesproken worden met een fictieve voornaam. Hij leek er ook niet van op de hoogte wie Can was en wat hij kwam doen.

²⁹ 'Taliban zitten na aanslag in Kunduz in hun maag met Oeigoerse militanten', De Volkskrant, 9 oktober 2021

³⁰ 'Retour Kalifaat – de erfenis van een slagveld', BNNVARA, Sinan Can, 27 september 2021, NPO1

³¹ 'De Lokroep', deel 3, Sinan Can, 2Doc, januari 2020

De gevangenen mannen geven aan terug te willen keren naar hun respectievelijke Europese landen, maar dat lijkt vooral ingegeven door opportunisme: om vrij te komen of medische zorg te krijgen. Dat is begrijpelijk, aangezien de omstandigheden in de gevangenis beroerd zijn. De gevangenen delen met tientallen dezelfde ruimte en slapen rug aan rug.

Opvallend is dat geen van de mannen afstand neemt van het gedachtegoed van ISIS of verantwoording aflegt voor hun daden. Integendeel, ze ontwijken en negeren kritische vragen van Can en verdedigen het gedachtegoed van ISIS. Zij verwerpen democratie en rechtstaat expliciet, maar tegelijkertijd willen ze wel gebruikmaken van de rechten die burgers hebben binnen de Belgische, Zweedse en Deense democratische rechtstaat, zoals het recht op terugkeer en het recht op een eerlijk proces.

De opstelling van 5.1.2e (en 5.1.2e is anders dan die van de mannen. Zij neemt wel afstand van dit gedachtegoed. Dat doet zij niet alleen in woord maar ook in uiterlijk. 5.1.2e loopt niet rond in een niqab en is modieus gekapt en gekleed. Dat betekent echter niet dat ze rekenschap aflegt. Net zoals 5.1.2e (en veel andere uitreizigers) doet zij zich onschuldig en naïef voor. Hiermee lijkt ook hun opstelling opportunistisch van aard. Deze is er vooral op gericht om samen met hun kinderen terug te keren naar Nederland. Toch gaat er nog steeds een dreiging van deze vrouwen uit. Zij hebben lang in de regio verbleven, veel contacten opgebouwd en zich ondergedompeld in een radicale ideologie. Naar eigen zeggen hebben ze daarvan afscheid genomen, maar het blijft altijd de vraag of dit oprecht is.

Op 11 oktober oordeelde de rechter dat de Nederlandse staat verplicht is om vijf vrouwen binnen drie tot zes maanden op te halen uit opvangkampen in Syrië. Lukt dat niet, dan is de kans groot dat de rechter de rechtszaak tegen deze vrouwen beëindigt. In dat geval kunnen de vrouwen in Nederland niet meer vervolgd worden

voor lidmaatschap van een terroristische organisatie.³²

Intrekken Nederlandschap: gevolgen voor zicht op terrorismeveroordeelden

In Nederland is sprake van een groeiende groep personen van wie de verblijfsstatus of het Nederlandschap is ingetrokken vanwege een terrorismeveroordeling. Deze groep omvat momenteel zo'n 40 personen. Een deel van deze groep bevindt zich nog in terrorismedetentie en zal de komende jaren vrijkomen. Een ander deel is reeds op vrije voeten en bevindt zich in Nederland. Enkele terrorismeveroordeelden waarvan het Nederlandschap is ingetrokken hebben ervoor gekozen om Nederland vrijwillig te verlaten.

De intrekking van de Nederlandse nationaliteit van terrorismeveroordeelden op basis van artikel 14 lid twee van de Rijkswet op het Nederlandschap (RWN) is geen straf maar een ordemaatregel. De intrekking brengt tot uitdrukking dat de band met Nederland voor terrorismeveroordeelden niet langer kan bestaan, omdat zij de essentiële belangen van Nederland ernstig hebben geschaad. De maatregel is dus niet bedoeld als extra straf of ter bescherming van de nationale veiligheid.³³ De uitvoering van de RWN ligt bij de IND. De IND kan bij onherroepelijk geworden veroordeling voor een terroristisch misdrijf onderzoeken of het intrekken van de Nederlandse nationaliteit een optie is. Het gevolg van deze intrekking is dat de betrokkene geen Nederlander meer is, maar vreemdeling in de zin van de vreemdelingenwet. Aansluitend krijgt betrokkene een terugkeerbesluit om Nederland te verlaten en een inreisverbod voor de Europese Unie.

Veel van de veroordeelde terroristen van wie het Nederlandschap of de verblijfsstatus is ingetrokken hebben Nederland nog niet verlaten. Tegen de maatregel staan bezwaar en beroep open hetgeen kan leiden tot langdurige procedures.

³² 'Rechter legt regering nieuwe deadline op voor terughalen voor ophalen van IS-vrouwen uit Syrië', NOS, 11 oktober 2021

³³ Kamerstukken I 2015/16, 34 016, onderdeel C, blz. 2 en 3. Overigens is bescherming van de nationale veiligheid wel de belangrijkste overweging bij het afnemen van de Nederlandse nationaliteit van personen die zich in het

buitenland bij een terroristische organisatie hebben aangesloten (artikel 14.4 RWN)

Veelal vragen betrokkenen een voorlopige voorziening aan waardoor zij de beroepsprocedure in Nederland mogen afwachten.³⁴ Daarnaast is het in veel gevallen lastig om terrorismeveroordeelden zonder rechtmatig verblijf uit te zetten naar het land van herkomst. Dit geldt bijvoorbeeld voor Syrische asielzoekers die veroordeeld zijn voor terroristische misdrijven. Zij kunnen vooralsnog niet gedwongen worden om terug te keren naar Syrië vanwege de situatie in dat land en omdat daarvoor samenwerking met het Syrische regime nodig is. Al sinds 2011 onderhoudt Nederland geen diplomatieke banden met Damascus.³⁵

Ook Marokkaans/Nederlandse terrorismeveroordeelden van wie het Nederlanderschap is ingetrokken kunnen niet worden uitgezet. Marokko werkt op dit moment niet mee aan gedwongen uitzetting naar dat land. Bovendien kunnen zij als gevolg van een uitspraak van de Raad van State (RvS) van april dit jaar in de meeste gevallen niet in vreemdelingenbewaring worden geplaatst. De RvS acht vreemdelingenbewaring voor ongedocumenteerde Marokkanen in de meeste gevallen onrechtmatig, omdat geen zicht bestaat op uitzetting op redelijke termijn.³⁶

Commentaar analist

De uitspraak van de RvS zorgt voor een verdere inperking van de toch al beperkte mogelijkheden voor toezicht op terrorismeveroordeelden zonder rechtmatig verblijf. De intrekking van het Nederlanderschap beperkt immers ook het zicht en het handelingsperspectief op terrorismeveroordeelden in Nederland. Zo moeten deradicaliserings- of re-integratietrajecten vanuit het lokaal bestuur en de veiligheidsketen worden stopgezet op het moment dat iemand het Nederlanderschap verliest.³⁷ Omdat personen zonder recht op verblijf in Nederland ook geen recht meer hebben

op uitkeringen en huisvesting, verdwijnen ze bovendien uit het zicht van de lokale autoriteiten. Deze situatie zou mogelijk kunnen leiden tot een verhoogde dreiging tegen de nationale veiligheid.

Verschillende terrorismeveroordeelden van wie het Nederlanderschap is ingetrokken tonen zich gefrustreerd over de maatregel en over het proces.³⁸ Zij ervaren de intrekking als een bijkomende straf en zien de maatregel als discriminatie, omdat alleen van Nederlanders met een dubbele nationaliteit het Nederlanderschap kan worden ingenomen.³⁹ Hoewel vaker gesuggereerd wordt dat de frustraties rondom de intrekking van het Nederlanderschap een trigger zouden kunnen zijn voor terrorismeveroordeelden om aanslagen te plegen, is er vooralsnog weinig direct bewijs voor deze stelling.⁴⁰

Dat toezicht op terrorismeveroordeelden na detentie belangrijk blijft, blijkt uit verschillende casus van veroordeelde jihadisten die na vrijlating aanslagen pleegden. Voorbeelden daarvan zijn de plegers van de aanslagen in Wenen en Dresden in het najaar van 2020 en de aanslag bij London Bridge in november 2019. Waar een gebrek aan wettelijke mogelijkheden om jihadistische dreiging te beperken toe kan leiden volgt uit een recente aanslag in Nieuw-Zeeland waarbij een geradicaliseerde Sri-Lankaanse asielzoeker in een winkel met een mes om zich heen stak. De man zat eerder drie jaar vast nadat bij hem een jachtmes en extremistisch materiaal gevonden waren, maar moest worden vrijgelaten ondanks serieuze aanwijzingen dat de man een terroristische daad voorbereidde. Ook een poging om de man gedetineerd te houden in afwachting van uitzetting na de intrekking van zijn frauduleus verkregen verblijfsstatus mislukte. Dertig Nieuw-Zeelandse agenten hielden de man na zijn vrijlating meer dan 50 dagen lang 24 uur per dag in de gaten, maar konden niet voorkomen dat hij

³⁴ Bijvoorbeeld uitspraak Rechtbank Gelderland, 4 juni 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:2754

³⁵ Ook Nederland kan beslissen om vluchtelingen terug te sturen naar Syrië, De Volkskrant, 29 april 2021; Kamerstukken II 2020/2021, 32 623 en 32 735, p. 1, brief van minister van Buitenlandse Zaken, 18 september 2020.

³⁶ Uitspraak Raad van State 2 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:695

³⁷ Kamerbrief kabinetsreactie ten aanzien van onderzoek naar intrekking Nederlanderschap conform RWN 14 lid 2, kenmerk 2906145, 25 juni 2020

³⁸ Deze staatsgevaarlijk geachte man moet weg, maar waarheen? NRC, 23 september 2021; Draaideurjihadist zit vast in juridisch doolhof, De Limburger, 11 maart 2021

³⁹ Zie hierover Intrekken Nederlanderschap terrorismeveroordeelden geen discriminatie, Signalement Terrorisme en Radicalisering 1/2021, 21 januari 2021

⁴⁰ Hoe een veroordeelde jihadist in de illegaliteit terecht komt, NRC Vandaag podcast, 29 september 2021

in een winkel een mes uit een schap pakte en acht mensen verwondde.⁴¹

Anders dan de Nieuw-Zeelandse overheid staat Nederland overigens niet met lege handen op het moment dat zich een dreiging voordoet vanuit een terrorismeveroordeelde van wie het Nederlanderschap is ingetrokken. Zo kan op grond van de Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding bijvoorbeeld een gebiedsverbod of contactverbod worden opgelegd. Daarvoor moet echter wel voldoende aannemelijk gemaakt worden dat die maatregel voor de bescherming van de nationale veiligheid noodzakelijk is.⁴² Ook blijft afhankelijk van het individuele geval toezicht mogelijk in de vorm van vreemdelingrechtelijke maatregelen zoals een gebiedsgebod en meldplicht.⁴³

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Kepel vs. Roy: onderbouwing van Franse wetgeving tegen 'separatisme'

Op 2 oktober 2020 kondigde de Franse president Emmanuel Macron een nieuwe strategie aan om het 'radicale islamisme' in het land te bestrijden.⁴⁴ Een belangrijk onderdeel van zijn plannen was het uitbreiden van een wet tegen separatisme, met als doel om parallelle islamistische samenlevingen in Frankrijk aan banden te leggen. Dit wetsvoorstel bevatte een reeks uiteenlopende plannen, waaronder een verbod op thuisonderwijs en het

makkelijker maken van het opheffen van religieuze ruimten. Ook wil Macron (opnieuw) buitenlandse financiering van moskeeën onder de loep nemen en imams in eigen land gaan opleiden.⁴⁵ Het voorstel voor de wet, officieel genaamd 'de wet ter versterking van het respect voor de principes van de Republiek', werd in augustus 2021 met enkele kleine wijzigingen aangenomen door het Constitutionele Hof.⁴⁶

Met de nieuwe wet krijgt de overheid meer bevoegdheden voor het opdoeken van (vermeende) radicale, islamistische of salafistische organisaties en gebedshuizen. Volgens de minister van Binnenlandse Zaken Gerald Darmanin hebben de Franse autoriteiten in het afgelopen jaar 89 moskeeën onderzocht, waarvan een derde wegens 'radicalisme' is gesloten. Zes andere zullen nog gesloten worden.⁴⁷ Ook heeft de overheid meermaals ingegrepen bij de bouw van nieuwe moskeeën.

De overheid richt zijn pijlen ook op islamistische organisaties. Zo is recent een uitgeverij gesloten, wegens verspreiding van jihadistisch materiaal.⁴⁸ De Hoge Raad keurde onlangs ook de opheffing van de CCIF (Collective against Islamophobia in France) en Baraka City goed. Volgens minister Darmanin verspreiden deze twee ngo's 'islamistische propaganda'.⁴⁹ Er staan nog tien andere organisaties op de rol, waarvan op korte termijn besloten wordt of ze worden opgeheven. Eind september liet Darmanin in een tweet weten dat met de sluiting van de twee organisaties de strijd tegen de 'islamistische ideologie' in een beslissende fase is gekomen.

⁴¹ 'Extremist was release from New Zealand jail despite fears', AP, 4 september 2021; 'New Zealand stabbing: new law to close loophole to pass in September, says Ardern', The Guardian, 6 september 2021

⁴² Uitspraak Rechtbank Den Haag, 31 december 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:13885

⁴³ Kamerbrief kabinetsreactie ten aanzien van onderzoek naar intrekking Nederlanderschap conform RWN 14 lid 2, kenmerk 2906145, 25 juni 2020

⁴⁴ In 'Signalement 14/2020' is aandacht besteed aan de nieuwe maatregelen

⁴⁵ 'Macron outlines plans to halt influence of radical Islamists', Radio France Internationale, 2 oktober 2020; 'Macron zet aanval in tegen "islamistisch separatisme"', NRC Handelsblad, 2 oktober 2020;

⁴⁶ 'Macron trekt ten strijde tegen politieke islam', Trouw, 2 oktober 2020;

⁴⁷ 'Macron worstelt met politieke islam; President is onzichtbaar op belangrijk thema en moet oppassen voor electorale tegenwind', De Telegraaf, 2 oktober 2020; 'France's War on Islamism isn't Populism. It's reality', Foreign Policy, 3 november 2020

⁴⁸ 'Top French body rules anti-separatism bill constitutional', Radio France International, 14 augustus 2021

⁴⁹ 'Darmanin-Schiappa: "Nous n'avons jamais autant fait contre l'islamisme politique"', Le Figaro, 29 september 2021

⁵⁰ 'France: le gouvernement dissout la Ligue de défense noire africaine', Radio France International, 29 september 2021

⁵¹ 'Le Conseil d'Etat valide la dissolution du CCIF et de BarakaCity', Le Monde, 25 september 2021

Ten slotte staat het uitzetten van personen 'die terroristische misdrijven hebben gepleegd of geregistreerd staan wegens radicalisering' hoog op Macrons agenda.⁵⁰ Recentelijk zijn nog twee imams opgenomen in een uitzettingsprocedure.⁵¹ Sinds 2018 zijn in totaal ruim 600 mensen, die als geradicaliseerd gezien werden, het land uitgezet.⁵² Omdat Algerije, Marokko en Tunesië hun onderdanen lang niet altijd terugnemen, besloot de Franse regering eind vorige maand om de druk op te voeren door het aantal visa aan burgers uit deze drie landen in te perken.⁵³

Commentaar analist

Al na de golf van aanslagen in 2015 is de Franse overheid begonnen met het introduceren van strenge CT-wetgeving en veiligheidsmaatregelen. Daarbij zet de regering van Macron vooral in op het terugdringen van fundamentalistische invloeden binnen de islam die een dreiging zouden zijn voor westerse vrijheden en een voedingsbodem vormen voor gewelddadige extremisme. De nieuwe 'wet tegen het separatisme' is dan ook niet meer dan een nieuwe stap in een al veel langer durende ontwikkeling van Frans antiterrorismebeleid. De overheid ziet dergelijke maatregelen als noodzakelijk om nieuwe aanslagen te voorkomen. Officiële cijfers spreken dit in ieder geval niet tegen. Het aantal terroristische incidenten is sinds 2015 gedaald.

Sommige analyses stellen dat Macrons contra-terrorismebeleid is ingegeven door electorale overwegingen met het doel om extreemrechtse partijen wind uit de zeilen te nemen.⁵⁴ Extreemrechtse partijen zoals het Front-National gebruiken aanslagen immer om zittende regeringen te verwijten halfslachtig op te treden. In Frankrijk lijkt in ieder geval draagvlak te zijn

voor een harde aanpak van het islamisme. Niet lang na Macrons speech gaf 87% van de respondenten in een peiling aan van mening te zijn dat 'het secularisme gevaar loopt' en was 79% het met de stelling eens dat 'het islamisme de oorlog heeft verklaard aan de natie en de Republiek'.⁵⁵ Maar er klinkt ook kritiek. Onder meer Franse linkse politieke partijen, ngo's en buitenlandse (islamitische) overheden vinden de maatregelen in strijd met het recht op vrijheid van meningsuiting en vergadering.⁵⁶ Critici omschrijven de wet als stigmatiserend of islamofob. Ze vrezen bovendien dat de gevoelens van discriminatie en vervreemding onder moslims door dergelijke maatregelen alleen maar zullen toenemen⁵⁷, met verdere radicalisering als gevolg.

Tegen de achtergrond van de Franse aanpak van extremisme speelt de richtingenstrijd tussen twee Franse academici: Oliver Roy en Gilles Kepel. Kepel zoekt de oorzaak voor terrorisme in fundamentalistische stromingen binnen de islam, zoals het salafisme en de Moslimbroederschap, die worden aangewakkerd en gefinancierd door buitenlandse mogendheden. Er zou sprake zijn van een strijd tussen de islam en het Westen, a *clash of civilisations*. Kepel waarschuwt verder voor parallelle samenlevingen, die de waarden van de Franse Verlichting en het seculiere karakter van de Republiek (*laïcité*) ondermijnen. In de analyse van Roy speelt religie juist geen enkele rol. Hij ziet radicalisering vooral als een uiting van de jeugd die zich verzet tegen het nihilisme van de postmoderne samenleving, waar geen hoger doel bestaat en niets meer heilig is. (a *clash of values*). De islam is slechts een huls voor het radicale verzet. Volgens Roy is er geen sprake van radicalisering van de islam, maar van islamisering van het radicalisme.

⁵⁰ 'Expulsions: la France met la pression sur le Maghreb', Agence France-Presse, 23 september 2021

⁵¹ 'Darmanin-Schiappa: "Nous n'avons jamais autant fait contre l'islamisme politique"', Le Figaro, 29 september 2021

⁵² 'Plus de 600 étrangers radicalisés expulsés depuis 2018', Agence France-Presse, 5 september 2021

⁵³ 'Expulsions: la France met la pression sur le Maghreb', Agence France-Presse, 28 september 2021

⁵⁴ 'Macron's Government Unveils Plans for New Anti-terrorism Legislation, In Part to Ward Off Criticism from the Right', The Washington Post, 28 April 2021

⁵⁵ 'Le regard des Français sur la menace terroriste et l'islamisme', IFOP, 22 oktober 2020

NB: deze peiling vond plaats vlak na de moord op Samuel Paty

⁵⁶ Zie onder andere: 'French Court Confirms Dissolution of Anti-Discrimination Group', Human Rights Watch, 27 september 2021

⁵⁷ Zie onder andere: 'France: Republican values law risks discrimination', Amnesty International, 29 maart 2021; 'France debates bill against 'disease' of Islamic radicalism', Agence France Presse, 1 februari 2021; 'France's War on Islamism isn't Populism, It's reality', Foreign Policy, 3 november 2020

De ideeën van Roy golden jarenlang als mainstream binnen de Franse overheid, die op basis van deze analyse beleid inzette om radicalisering tegen te gaan. Na de golf van terroristische aanslagen in Frankrijk in 2015 en 2016 begonnen de ideeën van Kepel steeds meer geaccepteerd te raken. Kepel heeft onder meer een grote invloed gehad op de denkbeelden van Macron, die in 2017 aan de macht kwam.⁵⁸ De nieuwe president Macron zette de ideeën van Kepel om in beleid gericht op het bestrijden van islamitisch fundamentalisme (sluiting van salafistische moskeeën en islamitische organisaties), gedwongen conformering aan de idealen van de verlichting en het seculiere karakter van de staat (het republikeinse handvest) en tegengaan van beïnvloeding en financiering vanuit de islamitische wereld (sluiting van charitatieve stichtingen met banden in het buitenland). De term 'antiseperatisme' sluit onder meer nauw aan op Kepels stelling dat extremistische moslims in Franse steden een direct gevaar vormen voor de waarden van de Republiek.

Overigens is er ook binnen de Nederlandse overheid sprake van verschillende zienswijzen op het ontstaan van extremisme. Sommigen wijzen op sociaaleconomische factoren of psychologische problematiek. Anderen noemen net als Kepel de rol van fundamentalistische ideologieën en bewegingen. Dit verschil in duiding leidt in de praktijk tot een verschillende aanpak van extremisme tussen departementen, overheidsdiensten en overheidslagen. Die aanpak kan variëren van de bestrijding van armoede en discriminatie, psychiatrische behandeling van geradicaliseerde personen tot het tegengaan van de verspreiding van extremistisch gedachtegoed.

⁵⁸ 'France's War on Islamism Isn't Populism. It's Reality', Foreign Policy, 3 november 2020

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Kerneenheid Analyse
Postbus 117, 2501 CC Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

5.1.2i

@nctv_nl

18-10-2021

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

11/2021

13 november 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenhed Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I. Terrorism	2
Was het terrorisme of een verwarde? Het gevaar van een simpel antwoord op een onmogelijke vraag	2
Terrorismeveroordeelden na detentie: falende integratie, lage recidive	4
Terroristische aanslag op parlementariër schokt Verenigd Koninkrijk	6
II. Extremisme, radicalisering en polarisatie	8
Rechts-extremistische grenspatrouilles in Oostenrijk en Duitsland actief tegen migrantenstroom uit Wit-Rusland	8

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenhed Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres 5.1.2i@nctv.minjenv.nl

I. Terrorisme

Was het terrorisme of een verwarde? Het gevaar van een simpel antwoord op een onmogelijke vraag

Kongsberg, 13 oktober 2021; een Deense islamitische bekeerling steekt vier vrouwen en een man dood in het centrum van het Noorse stadje. De dader staat bij de autoriteiten bekend als geradicaliseerd en de Noorse politie beschouwt de vijfvoudige moord dan ook als een terroristische daad. Bekenden van de dader trekken die lezing echter in twijfel; zijn familie stelt dat hij ernstige psychische problemen had en hulp weigerde.¹

Beieren, 6 november 2021; vier treinreizigers raken ernstig gewond als een man van Syrische afkomst op hen insteekt. De man lijdt volgens de autoriteiten aan paranoïde schizofrenie en waanvoorstellingen. Aanwijzingen voor een terroristisch motief ontbreken.² Cannes, 8 november 2021; een man van Algerijnse afkomst probeert enkele agenten neer te steken. Op het moment van zijn arrestatie spreekt de man religieuze teksten uit, maar voor daadwerkelijke radicalisering vond de politie vooralsnog geen bewijs. De laatste maanden zou de man "in de war" zijn geweest.³ Oslo, 9 november 2021; een man van Russische afkomst wordt doodgeschoten nadat hij probeert in te steken op voorbijgangers en agenten. De Rus onderging eerder een psychische behandeling nadat hij in 2019 ook een man in Oslo neerstak. De politie maakte kort na de daad bekend dat er geen indicaties voor terrorisme zijn.⁴

Het daderprofiel en de modus operandi van deze reeks recente aanslagen zijn steeds hetzelfde: een man met een voorgeschiedenis van psychische of psychosociale problematiek valt alleen en vrijwel zonder voorbereidingshandelingen op een drukke

plek willekeurige voorbijgangers en/of politiemensen aan. De gevolgen van iedere aanslag zijn eveneens identiek: menselijk leed en maatschappelijke onrust. De afgelopen jaren waren er in Europa al talrijke soortgelijke incidenten. Ook stellen de samenleving en de media na ieder incident dezelfde dwingende vraag: was het terrorisme of was de dader een verwarde?

Aan die vraag zijn de autoriteiten gewend geraakt, het is vaak het eerste waar de politie zich op concentreert nadat de dader is ingerekend en de gewonden naar het ziekenhuis zijn overgebracht. In het geval van de aanslag in Oslo kwam de Noorse politie binnen vijf uur met de verklaring dat indicaties voor terrorisme ontbreken. Maar helpt een snel antwoord op deze vraag ons eigenlijk wel verder?

Commentaar analist

De urgentie om gewelddadig gedrag te duiden is het grootst bij ontwrichtende en schokkende incidenten. Hoe schokkender de gebeurtenis, hoe groter de kans dat er gedacht wordt aan terrorisme. De vraag van de samenleving naar de achtergrond van een aanslag is dus niet vreemd. Toch waarschuwen terrorismedeskundige Jelle van Buuren en psycholoog Bram Sizoo de overheid ervoor om te snel met stellige antwoorden te komen, omdat die vaak geen recht doen aan de gecompliceerde waarheid en kunnen leiden tot meer verwarring en angst dan dat ze duidelijkheid scheppen.⁵

Van Buuren en Sizoo wezen er in 2019 in een artikel in het Tijdschrift voor Politie al op dat de etiketten 'verward gedrag' of 'terroristisch geweld' bij incidenten zoals de bovengenoemde voorbeelden ambigue zijn. Het label 'verward gedrag' is volgens de onderzoekers contextafhankelijk. Daarnaast is de term zo breed, dat veel verschillende soorten gedrag

¹ Dader van aanslag Kongsberg blijkt bekeerde en verwarde Deen, NRC Handelsblad, 14 oktober 2021.

² "Ich bin krank. Ich brauche Hilfe", rief der Angreifer; Der messerattentäter aus dem ICE 928 soll nach ersten Erkenntnissen an Wahnvorstellungen leiden, Die Welt, 8 november 2021

³ Attaque contre deux policiers à Cannes: trois interpellations dans l'entourage de l'agresseur, Le Monde, 9 november 2021; Policiers agressés à Cannes: "pas de lien à ce stade" avec une

organisation islamiste, indique le parquet, Le Point, 10 november 2021

⁴ Norway police shoot dead knife-wielding attacker, Agence France Presse, 9 november 2021

⁵ Verward of Terrorism? G.M. van Buuren en B.B. Sizoo, 11 april 2019, <https://www.websitevoordepolitie.nl/verward-of-terrorism/>

onder die noemer te vatten zijn. Ook de definitie van terrorisme is niet eenduidig: betreft het een fenomeen met een politiek-ideologische motivatie of zijn juist de maatschappelijke effecten van de geweldsdaad typerend voor het fenomeen?⁶

Het is daarbij de vraag of verward gedrag en terroristische motieven in alle gevallen echt van elkaar te scheiden zijn. Vorig jaar werd in het Signalement reeds het vaak hybride terroristenprofiel besproken van jihadistische aanslagplegers die opereren buiten organisatorische kaders: iemand die beredeneerd tot een terroristische daad komt maar ook geestelijke problemen kent.⁷ In de praktijk is er dus in veel gevallen geen duidelijke scheidslijn tussen een verwarde persoon en een terrorist. Dat kan zeker gelden in het geval van de genoemde recente voorbeelden van (kennelijk) alleenhandelende daders: het hybride profiel komt vaker voor bij alleenhandelende daders dan bij aanslagplegers die deel uitmaken van een groep, blijkt uit verschillende studies.⁸

Hoewel vaak gezocht wordt naar een enkele verklaring voor de aanslag, stellen Van Buuren en Sizoo in lijn met het hybride profiel dat een psychiatrische diagnose op zichzelf niet gezien kan worden als een verklaring waarom iemand een terroristische daad pleegt. Verschillende studies naar het samengaan van verward gedrag en terroristische motieven wijzen erop dat bepaalde persoonlijkheidsstoornissen mensen vatbaarder kunnen maken voor radicalisering.⁹ De vraag is eerder in hoeverre een psychische stoornis invloed heeft gehad op de individuele 'pathway to terrorism'. Dat inzicht is volgens de beide experts veel relevanter voor preventieprogramma's dan een keuze tussen verward en terroristisch.¹⁰

'Verward of terrorisme?' is dus feitelijk vaak een vals onderscheid. Het hanteren van dergelijke labels kan bovendien bijdragen aan de polarisatie rond het thema terrorisme. Zo kwam het voormalig burgemeester Krikke van Den Haag op stevige kritiek te staan dat zij de dader van de steekpartij op Bevrijdingsdag 2018 kort nadien kwalificeerde als 'verward persoon' en zo terrorisme uitsloot als motief. Volgens Jelle van Buuren heeft dit te maken met een heersend wantrouwen tegen de autoriteiten, die volgens sommigen niet zouden willen erkennen dat de islam gewelddadig zou zijn.¹¹ Daarnaast loopt een dergelijk label in een vroeg stadium per definitie vooruit op de bevindingen van justitie en het oordeel over de toerekeningsvatbaarheid en de aanwezigheid van een terroristisch oogmerk door de strafrechter. Wanneer het oordeel van justitie en de rechtbank anders uitvalt dan het eerder gehanteerde label, kan dit aanleiding geven voor twijfel over de juistheid of onafhankelijkheid van de uitspraak of het strafrechtelijk onderzoek.

Te stellige communicatie door de overheid over de achtergrond van aanslagen voedt de hardnekkigheid van de dichotomie. Sizoo en Van Buuren geven aan dat het ontwrichtende effect van doelgericht geweld tegen onschuldige burgers wordt versterkt als er verwarring over de toedracht is. Het is dus zaak om als overheid na een aanslag de angst en ongerustheid te onderkennen en de feiten te benoemen zonder te speculeren over motieven en causaliteit.¹²

⁶ Ibid.

⁷ Agenten aangevallen in Colombes: alweer de zesde jihadistische aanslag in 2020, *Signalement Terrorisme en radicalisering* 8/2020, 1 mei 2020

⁸ Zie bijvoorbeeld Corner, Emily & Paul Gill, 2015, "A False Dichotomy? Mental Illness and Lone-Actor Terrorism", *Law and Human Behavior*, 39/1, p.23-34; Hamm, Mark S. & Ramon Spaaij, 2015, "Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies", Indiana State University.

⁹ Schulten, N., Doosje, B., Spaaij, R., Kamphuis, J.H. (2019). Psychopathologie en terrorisme: Stand van zaken, lacunes en prioriteiten voor toekomstig onderzoek. Wetenschappelijk

Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie en Veiligheid.

¹⁰ Verward of Terrorism? G.M. van Buuren en B.B. Sizoo, 11 april 2019, <https://www.websitevoordepolitie.nl/verward-of-terrorisme/>

¹¹ Waarom **5.1.2e** (in ons hoofd) geen verwarde man kan zijn, AD, 8 mei 2018

¹² Verward of Terrorism? G.M. van Buuren en B.B. Sizoo, 11 april 2019, <https://www.websitevoordepolitie.nl/verward-of-terrorisme/>

Terrorisme veroordeelden na detentie: falende integratie, lage recidive

Sinds de oprichting van de terroristenafdeling (TA) in 2006 zijn er ruim 180 TA-gedetineerden weer op vrije voeten. Om het proces van de beoogde veilige terugkeer in de samenleving te kunnen beoordelen is het van belang om meer inzicht te krijgen in re-integratie van TA-gedetineerden na detentie, de effectiviteit van interventies op de TA en de kans dat ze na hun vrijlating opnieuw een terroristisch misdrijf plegen. In dat kader heeft de Tweede Kamer op 26 oktober twee onderzoeken ontvangen over de TA's van de Dienst Justitiële inrichtingen.

Het eerste rapport 'Re-integratie en recidive na een verblijf op de TA' betreft een onderzoek naar alle personen die in de periode van 2006 tot en met 2020 op een terroristenafdeling hebben gezeten. Het omvat zowel een kwantitatieve studie naar de sociaaleconomische situatie van de ex-gedetineerden en hun recidivecijfers, als ook een reeks verdiepende interviews, die licht schijnen op de ideologische denkbeelden en sociale netwerken die een rol spelen bij recidive.¹³

Uit het onderzoek blijkt dat een aanzienlijk deel van de voor terrorisme veroordeelde ex-gedetineerden niet in staat is geweest om hun leven na detentie op de rit te krijgen. Veel van hen hebben in het eerste jaar geen geregistreerd inkomen uit werk of uitkering, of een formele dagbesteding. Na het eerste jaar heeft nog meer dan de helft deze basisvoorzieningen niet op orde. Daarnaast kunnen ze vaak geen zelfstandige woonruimte vinden en hebben ze te kampen met schulden of andere financiële problematiek.

Verder blijkt dat 25 procent van de personen zich na de vrijlating schuldig heeft gemaakt aan een strafbaar feit. Vanuit het oogpunt van nationale veiligheid is vooral van belang om te weten wie opnieuw een terroristisch misdrijf begaat. Negen personen werden opnieuw veroordeeld voor een terroristisch misdrijf: een recidive van vijf procent. Beide percentages liggen lager dan de recidivecijfers voor reguliere criminaliteit.

Gevangenissen zien normaliter de helft van hun ex-gedetineerden binnen twee jaar weer terug.

Het tweede rapport, 'Interventies voor deradicalisering en disengagement binnen de Dienst Justitiële Inrichtingen', is een evaluatie van het aanbod van zogenoemde interventies die radicalisering moeten tegengaan. Aanleiding voor het onderzoek was de wens meer inzicht te krijgen in de interventies die gericht zijn op het deradicaliseren van terrorisme veroordeelden. Volgens de onderzoekers is het aanbod van interventies voldoende, maar is er wel ruimte voor verbetering. Zo zouden er meer opleidingskansen en arbeidsactiviteiten aangeboden moeten worden om in ieder geval wat te doen aan de falende integratie van terrorisme veroordeelden na hun detentieperiode.¹⁴

Het rapport gaat ook in op het specialistische aanbod van de geestelijke verzorging op de TA. Dat bestaat bij jihadistische terroristen onder meer uit ideologische spiegelgesprekken met de imam. Het doel hiervan is om een bijdrage te leveren aan processen van deradicalisering en/of disengagement. De islamitische verzorger biedt tijdens gesprekken alternatieve denkwijzen aan door middel van zogenaamde '*counter narratives*' (alternatieve interpretaties of tegengeluiden). Daarnaast bestaat er een cursus islamitische filosofie die gericht is op de heroriëntatie van de ideologie en persoonlijke identiteit.

In de praktijk blijkt dat dergelijke interventies nauwelijks hebben plaatsgevonden. Volgens de onderzoekers zouden er negen formele spiegelgesprekken zijn gevoerd. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de geestelijke verzorgers veel vergelijkbare informele gesprekken hebben met gedetineerden, maar die zijn niet geregistreerd. De cursus filosofie heeft slechts één keer plaatsgevonden met tien deelnemers. Bovendien was de uitvoering van deze cursus heel anders dan op papier vooraf bedacht.

Een deel van de geradicaliseerde gedetineerden zit niet te wachten op 'deradicalisering'. Zij beschouwen hun ideologie als privé en vallend onder de vrijheid van meningsuiting. Vaak ontkennen zij simpelweg er radicale overtuigingen

¹³ Elanie Rodermond, Romi Zalmé, Esther Zuiderveld 'Re-integratie en recidive na een verblijf op de TA', NSCR, 2021

¹⁴ 'Interventies voor deradicalisering en disengagement binnen de Dienst Justitiële Inrichtingen', Radar & A.G. Advies, april 2021

op na te houden. Daarnaast speelt mee dat sommige gedetineerden de overheid zien als de vijand: externe deskundigen en theologen zijn 'ongelovigen', 'afvalligen' en onderdeel van het systeem dat moslims onderdrukt. Bij de weigering om deel te nemen aan ideologische gesprekken kan ook negatieve groepsdynamiek een rol spelen: medegedetineerden worden door anderen onder druk gezet niet deel te nemen. Daarom zet de TA in op verspreiding van gedetineerden over verschillende afdelingen om negatieve groepsinvloeden te vermijden. Uit het onderzoek blijkt voorts dat een ander deel van de gedetineerden wel contact heeft met een geestelijk verzorger. Zij geven te kennen blij te zijn met deze begeleiding.

Commentaar analist

Zoals vermeld in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 55 komen naar verwachting volgend jaar in Nederland een aanzienlijk aantal jihadistische gedetineerden vrij. Bij veiligheidsdiensten en beleidsmakers staat het voorkomen dat zij na hun vrijlating opnieuw een terroristisch misdrijf plegen hoog op de agenda.

De uitkomst van het onderzoek dat slechts vijf procent van de gedetineerden op de TA zich opnieuw schuldig maakt aan een terroristisch misdrijf komt overeen met eerdere onderzoeken naar recidive onder terrorismeveroordeelden. Uit een onderzoek naar meer dan 550 jihadistische terrorismeveroordeelden in België bleek bijvoorbeeld ook dat vijf procent van de veroordeelden zich na vrijlating opnieuw schuldig maakte aan terroristische activiteiten.¹⁵¹⁶

Onderzoek naar strafdossiers van terrorismeveroordeelden in Nederland over de periode 2012-2017 schetst een vergelijkbaar beeld.¹⁷ Hier werd een krappe drie procent van

de onderzoekspopulatie opnieuw veroordeeld voor een terroristisch misdrijf.

Dergelijke inzichten lijken hoopvol, maar verdienen wel enige nuancering. De aard van terroristische misdrijven is in de meeste gevallen vele malen ernstiger, en met veel grotere maatschappelijke gevolgen, dan de daden van een eenvoudige draaideurcrimineel. Vanuit dat oogpunt bezien is elke terrorist die in herhaling valt er één te veel. Het onderzoek geeft zelf ook aan dat (terroristische recidive) niet de enige, en misschien ook wel niet de belangrijkste uitkomstmaat is. Er moet ook worden gekeken naar *disengagement*: in hoeverre terroristische ex-gedetineerden zich los hebben weten te maken van hun extremistische netwerken. Het begeven binnen het oude netwerk behelst op zichzelf geen strafbaar feit, maar het kan wel degelijk anderen stimuleren tot het plegen van een terroristisch misdrijf. Daarmee blijft de terroristische dreiging die uitgaat van zo'n individu in feite in stand.

Uit het kwalitatieve deel van het onderzoek, waarvoor enkele ex-gedetineerden of hun naaste familieleden werden geïnterviewd, blijkt dat sommige ex-gedetineerden erin zijn geslaagd een volledig nieuw leven op te bouwen, maar dat anderen na de vrijlating vasthouden aan hun radicale geloofsovertuiging en sterk leunen op hun oude extremistische netwerk.¹⁸ Hierbij komt ook de falende re-integratie om de hoek kijken. De kans dat iemand zijn toevlucht zoekt tot het oude netwerk lijkt groter bij een gebrek aan steun en een opeenstapeling van sociaaleconomische problematiek zoals dakloosheid en schulden. Bovendien is het idee dat een sterkere binding met de samenleving in de vorm van dagbesteding (werk, opleiding), inkomsten en huisvesting de kans verkleint op wrok naar de samenleving en dus ook op

¹⁵ Thomas Renard, 'Overblown: Exploring the Gap Between the Fear of Terrorist Recidivism and the Evidence', *CTC Sentinel*, Volume 13, Issue 4, april 2020

¹⁶ Aanslag in Nieuw-Zeeland door IS-sympathisant, Signalement Terrorisme en Radicalisering 09/2020, 29 mei 2020.

¹⁷ Liesbeth van der Heide, Bart Schuurman, 'Re-integratie van delinquenten met een extremistische achtergrond: Evaluatie van de Nederlandse aanpak', Institute of Security and Global Affairs (ISGA), 2018.

¹⁸ De uitkomsten uit het kwalitatieve deel behoeven een flinke slag om de arm. De onderzoekers hebben van slechts een

zeer gering aantal ex-gedetineerden een interview afgenomen. Bovendien verschillen respondenten die wel willen deelnemen aan een onderzoek doorgaans van respondenten die niet willen meewerken. De combinatie van een kleine en waarschijnlijk selectieve onderzoeksgroep betekent dat je de resultaten uit het kwalitatieve deel eigenlijk niet kunt generaliseren.

ideologische gemotiveerd geweld tegen diezelfde samenleving. Het is dan ook niet voor niets dat beide rapporten aanbevelingen doen om de integratie na detentie te verbeteren door middel van begeleidingstrajecten naar werk.

Dat er weinig activiteiten zijn die gedetineerden tijdens hun detentieperiode voorbereiden op hun terugkeer in de samenleving is natuurlijk niet heel opmerkelijk. 5.1.2e liet onlangs optekenen in de NRC dat de terroristenafdeling nooit bedoeld was voor integratie en dat het bij de oprichting maar om één ding draaide: veiligheid. "Alles was erop gericht te voorkomen dat leden van de Hofstadgroep anderen zouden ronselen of aanslagen op personeel zouden plegen." Pas later is er meer aandacht gekomen voor integratie.¹⁹

Het gebrek aan werk en studietrajecten op de TA is natuurlijk niet de enige reden waarom gedetineerden na hun vrijlating hun leven maar moeilijk op orde weten te krijgen. Een terrorismeveroordeling drukt een groot stempel en verkleint kansen op de woning- en arbeidsmarkt. Het niet kunnen krijgen van een VOG of dreigend verlies van nationaliteit kan ook een obstakel vormen. Verder kunnen er grote schulden zijn ontstaan tijdens detentie of is men een woning kwijtgeraakt. Om dit soort problemen op te lossen kunnen gedetineerden besluiten om terug te vallen op het oude extremistische netwerk of juist op contacten die tijdens het verblijf op de TA zijn ontstaan. Niet zelden lijkt de periode op de TA te leiden tot goede vriendschappen die ook na detentie standhouden.²⁰

Bij de interventies gericht op deradicalisering ontbreekt een theoretische onderbouwing. Het is onduidelijk hoe deze interventies bijdragen aan deradicalisering of disengagement. Dit staat nog los van de vraag of het überhaupt wel mogelijk is

om iemand te 'deradicaliseren'. Een term die de geestelijk verzorgers liever niet in de mond nemen, omdat het toch nooit met volle zekerheid kan worden gezegd. Het is vaker voorgekomen dat personen waarvan gedacht werd dat ze geen dreiging meer vormden, later toch overgingen op terroristische activiteiten.²¹ Ook al is de kans dus klein dat terrorismeveroordeelden na detentie alsnog in de fout gaan.

Terroristische aanslag op parlementariër schokt Verenigd Koninkrijk

Een jonge man stak op 15 oktober met een mes verscheidene keren in op de Britse parlementariër David Amess (69) tijdens diens bijeenkomst met zijn achterban in een kerk in de Oost-Engelse kustplaats Southend-on-Sea (Essex). Het Lagerhuislid voor de Tory-partij overleed ter plekke aan zijn verwondingen. Richting andere aanwezigen bij dit politieke spreekuur pleegde de dader, die geen woord zei, geen geweld. Hij wachtte kalm de komst van de politie af, door wie hij zich zonder verzet liet arresteren.²² Enkele dagen later werd in het Verenigd Koninkrijk (VK) het terrorismedreigingsniveau voor parlementariërs verhoogd naar "substantieel", hetzelfde niveau als het nationale dreigingsniveau voor geheel het VK. De politie gaat met de parlementariërs in gesprek over hun beveiliging.²³

De verdachte is een 25-jarige Britse Somaliër, zoon van een gewezen adviseur van de voormalige premier van Somalië. Politie en justitie gaan uit van "religieuze en ideologische motieven".²⁴ Zij stelden vast dat de verdachte al twee jaar met het plan had rondgelopen om een aanslag op een Britse

¹⁹ "Op de terroristenafdeling is iedereen elkaars broeder", NRC Handelsblad, 26 oktober 2021

²⁰ Elanie Rodermond, Romi Zalmé, Esther Zuiderveld: 'Re-integratie en recidive na een verblijf op de TA', NSCR, 2021

²¹ Aanslag in Nieuw-Zeeland door IS-sympathisant, Signalement Terrorisme en Radicalisering 09/2020, 29 mei 2020.

²² Police Search for Motive in British Lawmaker's Killing, The New York Times, 17 oktober 2021; 'PLANNED ATTACK' Sir David Amess' killer calmly sat down and waited for cops to

arrive after stabbing MP up to 17 times, The Sun, 16 oktober 2021

²³ Threat level against MPs raised to 'substantial', Priti Patel tells Commons, The Guardian, 20 oktober 2021

²⁴ Syrian conflict 'inspired' man charged with Amess murder; Defendant allegedly affiliated with Islamic State, The Daily Telegraph, 22 oktober 2021

parlementariër te plegen.²⁵ Bij zijn voorbereidingen daarop (waaronder verkenningen op locaties) had hij aanvankelijk twee andere parlementariërs op het oog; pas later koos hij voor Amess als doelwit. Dat deze bij stemmingen in het Lagerhuis voor luchtaanvallen op Syrië had gestemd, rechtvaardigde het om hem te doden, zo vond de jonge Britse Somaliër. Bij zijn verhoor verklaarde hij een volgeling van ISIS te zijn.²⁶ Volgens de openbare aanklager, die hem bij het gerecht beschuldigde van moord en het voorbereiden van terroristische handelingen, was hij bij zijn daad eropuit geweest om door politiekogels een zogenoemde martelaarsdood te sterven.²⁷ Het strafproces tegen de verdachte start komend voorjaar.

De Britse Somaliër woont in Londen, de stad waar hij werd geboren en opgroeide. Zijn ouders scheidden toen hij nog jong was. Zijn vader verbleef voor langere periodes in Somalië. Na het behalen van zijn middelbareschooldiploma (2014) volgde hij een opleiding aan de radiografieafdeling van een Londens academisch ziekenhuis; of hij die ook met succes afrondde, is nog onduidelijk. In datzelfde ziekenhuis had hij ook een baan, tot uiterlijk 2019.²⁸ Wat hij sindsdien deed, is nog onbekend.

Tijdens zijn middelbareschooltijd waren er zorgen over zijn radicale denkbeelden. Vroegere vrienden zeggen daarover dat hij radicaliseerde onder invloed van YouTube-video's van de Britse invloedrijke islamistische prediker **5.1.2e**, van wie hij idolaat was. Iemand van zijn school verwees hem in 2014 naar Prevent, het programma van de Britse overheid dat extremisme moet tegengaan. Op vrijwillige basis volgde hij daar het intensieve deradicaliseringsprogramma Channel. Maar omdat hij niet beschouwd werd als iemand die een dreiging vormde, stroomde hij na enkele maanden alweer uit. Bij inlichtingendiensten kwam hij niet in beeld, toen niet en later niet, en zijn naam stond dan ook op geen enkele terrorismelijst.²⁹

Commentaar analist

David Amess is de tweede Britse parlementariër in vijf jaar die bij een gerichte aanslag om het leven komt. In 2016 werd Jo Cox van de Labourpartij, terwijl ze naar haar politieke spreekuur onderweg was, door een rechtsextremist vermoord. Ook in 2010 was een Brits parlamentslid doelwit; toen raakte Stephen Timms van de Labour partij ernstig gewond door toedoen van een vrouwelijke jihadist die hem met messteken probeerde te doden.³⁰

Aanhangers van radicaalislamitisch of jihadistisch gedachtegoed vormen nog altijd de grootste terroristische dreiging in het VK. Sinds maart 2017 tot aan de moord op Amess, ruim vier jaar, hadden van de dertien aanslagen er elf een radicaalislamitisch of jihadistisch motief, en twee een rechtsextremistisch motief. En van de in diezelfde periode 31 verijdelde aanslagplannen had de meerderheid een radicaalislamitisch of jihadistisch karakter. Het aantal aanslagplannen vanuit rechtsextremistische hoek neemt echter wel toe.³¹

Hoewel het politieonderzoek nog loopt waarmee meer over de achtergrond van de dader duidelijk moet worden, past de aanslag in veel opzichten in het beeld van de aanslagen zoals die in Europa de laatste jaren worden uitgevoerd. Het gaat wederom om een alleenhandelende dader die met eenvoudige middelen een relatief kleinschalige aanslag (qua dodenaantal) pleegt, met weliswaar grote maatschappelijke impact. Er zijn geen aanwijzingen dat de dader onderdeel uitmaakte of steun kreeg van een terroristische organisatie. Dat hij verklaart een aanhanger te zijn van ISIS benadrukt opnieuw dat deze organisatie nog steeds in staat is personen in het Westen te inspireren over te gaan tot terroristisch geweld, zoals dat de laatste jaren vaker bleek. Deels is de aanslag echter ook

²⁵ Man die Britse parlementariër doodde, liep al twee jaar met plan rond, Algemeen Dagblad, 21 oktober 2021

²⁶ Britse politicus Amess doodgestoken vanwege steun voor luchtaanval Syrië, NOS, 21 oktober 2021; Prosecutors say man charged with killing U.K. lawmaker considered himself affiliated with ISIS, The Washington Post, 21 oktober 2021

²⁷ Suspect in David Amess MP killing plotted attack for years, court hears, The Guardian, 21 oktober 2021

²⁸ Terror suspect accused of killing Sir David Amess worked at top London hospital, The Telegraph, 21 oktober 2021

²⁹ David Amess killing: suspect referred to Channel counter-terror scheme in 2014, The Guardian, 19 oktober 2021

³⁰ Killing of MP highlights ongoing terrorist threats in UK, The Soufan Center, 20 oktober 2021.

³¹ Taking stock of the terrorism landscape in the United Kingdom, Soufan Center, 16 september 2021

anders: de dader gebruikte geen geweld richting anderen, wachtte op de politie en liet zich arresteren zonder zich naar de agenten vijandig op te stellen. De aanslag is in een aantal opzichten ook professioneler uitgevoerd dan de meeste aanslagen in Europa de laatste periode. Zijn lange voorbereidingstijd, inclusief voorverkenningen, wijst op een serieuze voorbereiding. Eveneens zijn er bij hem voor zover bekend geen aanwijzingen van psychopathologische problematiek, waarvan bij veel radicaalislamitische aanslagplegers in Europa de laatste jaren wel vaak sprake was.

De doelwitselectie van de dader, namelijk een politicus, wijst opnieuw op het risico dat politici gevaar kunnen lopen bij de uitvoering van hun functie. In Engeland geldt dat door de vele openbare bijeenkomsten in de kiesdistricten mogelijk nog meer dan in andere Europese landen. Ook in Nederland bleek bij de arrestatie van de negen terrorismeverdachten in Eindhoven vorige maand dat zij mogelijk een aanslag wilde plegen op premier Rutte, en/of Kamerleden Baudet en Wilders. De dreiging komt niet noodzakelijkerwijs alleen uit radicaalislamitische hoek; ook vanuit rechtsextremistische of anti-overheidshoek zijn er in ons land de laatste tijd zorgen dat een eenling of een kleine cel tot terroristisch geweld kan overgaan, mogelijk tegen politici.

Het feit dat de jonge Britse Somaliër eerder deelnam aan een deradicaliseringsprogramma – ook al was dat zeven jaar geleden – heeft in de Britse media en politiek tot vragen geleid. Dit was ook in 2019 het geval toen de ex-terrorisme-gedetineerde Usman Khan een dodelijk aanslag pleegde; terwijl hij na rehabilitatieprogramma's te hebben gevolgd ogenschijnlijk gederadicaliseerd was. Het Britse kabinet dringt nu aan op een spoedige voortgang van een lopend onderzoek naar de effectiviteit van de Prevent-en Channelprogramma's waartoe het eerder opdracht had gegeven. Het Prevent-programma werd ontwikkeld in 2003 als onderdeel van de bredere Britse CT-strategie en heeft als doel te voorkomen dat personen radicaliseren. Daartoe werken in het

programmaonderdeel Channel diverse organisaties samen om in een vroeg stadium steun te bieden aan personen die kwetsbaar zijn voor de lokroep van terrorisme. Verwacht wordt dat het onderzoek tot aanbevelingen leidt om de politie en de binnenlandse veiligheidsdienst MIS een belangrijker rol bij de programma's te geven. Hierop is ook kritiek. Gegeven dat deelname aan de programma's vrijwillig is, bestaat het risico dat een dergelijke maatregel drempelverhogend werkt; vrienden, familie of andere betrokkenen kunnen er door weerhouden worden om signalen over een radicaliserend persoon door te geven, uit angst dat deze bij veiligheidsinstanties in beeld komt.

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Rechts-extremistische grenspatrouilles in Oostenrijk en Duitsland actief tegen migrantenstroom uit Wit-Rusland

Met de aanhoudende migrantenstroom die door Wit-Rusland als politiek drukmiddel op de EU wordt toegepast, neemt de onrust langs verschillende grenzen met Wit-Rusland in de laatste weken toe. Rechts-extremistische groepen in Duitsland en Oostenrijk hebben in de afgelopen weken gereageerd op de komst van de vluchtelingen.

Zo heeft in Duitsland een groepje rechts-extremistische burgerwachten enkele weken geleden gehoor gegeven aan oproepen op sociale media door de 'Derde Weg' (een extreemrechtse partij die banden zou hebben met neonazistische groeperingen) om met grenspatrouilles migranten tegen te houden bij de Pools-Duitse grens in Saksen. De politie was op de hoogte en heeft meer dan vijftig burgerwachten aangehouden. Daarbij hebben ze pepperspray, wapenstokken en steekwapens in beslag genomen.³² Verdere acties in

³² Rechtsextreme patrouillieren an der Grenze, Neue Zürcher Zeitung, 1 november 2021.

de regio zijn door de autoriteiten preventief verboden. De groepen achter de acties beweren de (deelstaat)regering te willen helpen. Zij achten hen te zwak om de eigen burgers te beschermen tegen de komst van migranten. De veiligheidsdiensten benadrukken dat het geweldsmonopolie bij de overheid ligt en niet bij rechts-extremisten. Zij wijzen iedere vorm van 'hulp' dan ook resoluut van de hand.³³

Ook in Oostenrijk hebben rechts-extremisten sinds oktober grenspatrouilles bij de Hongaarse grens georganiseerd om migranten te weren. Aan de diverse acties namen enkele tientallen burgerwachten deel.³⁴ Tot de 'wandelingen' langs de grens is online diverse malen, ook onlangs nog, opgeroepen door de Oostenrijkse identitaire beweging.³⁵

.....

Commentaar analist

Tijdens de vluchtelingen crisis in 2015-2016 vonden in Duitsland 1600 rechts-extremistische geweldsdaden plaats. Ook nadat de vluchtelingenpiek afnam, hield het geweld vanuit rechts-extremistische hoek aan.³⁶ Hoewel het aantal rechts-extremistische geweldsdaden na deze periode afnam, bleef het aantal incidenten hoog en bleef de voedingsbodem voor acties bestaan.

Ook in Nederland werd er zowel online als op straat soms heftig gereageerd op de komst van grote aantallen vluchtelingen in 2015-2016. Er was sprake van een gepolariseerd politiek en maatschappelijk debat waarbij grote groepen Nederlanders tegenover elkaar stonden. Hoewel er in de periode 2015-2017 sprake was van een tijdelijke piek in het aantal (deels rechts-extremistische) geweldsdaden tegen onder meer tijdelijke asielopvanglocaties en moskeeën, bleef het voornamelijk bij protestdemonstraties waarbij veel werd geroepen, maar weinig tot geen

geweld werd gebruikt. Deze cijfers staan in schril contrast met Duitsland.³⁷

In de nasleep van de toenmalige vluchtelingenstroom zochten enkele extreemrechtse groeperingen internationaal naar samenwerking tegen de komst van migranten. Zo probeerden actievoerders van diverse Europese identitaire groepen met het initiatief 'Defend Europe' in 2017 via *crowd funding* met een boot op de Middellandse Zee te voorkomen dat NGO's vluchtelingen aan boord zouden nemen om te helpen. Kleine Nederlandse extreemrechtse groepen zoals Identitair Verzet steunden het initiatief wel, maar namen niet deel aan de acties. Dat het in Nederland vaak bij woorden bleef, was tekenend voor het kleine gekende voornamelijk activistische extreemrechtse landschap. Bovendien werkten de meeste Nederlandse extreemrechtse groepen nauwelijks samen met buitenlandse geestverwanten.

Wat in de periode in 2015-2016 verder opviel was het vanuit Scandinavië overgewaaid fenomeen van extreemrechtse burgerwachtgroeperingen met namen als Soldiers of Odin, die refereren aan een gepercipieerd verleden waarin de oorspronkelijke bewoners van Noord- en West-Europa vochten voor hun volk en land. De groepen beweerden op te komen voor de veiligheid van de Europese burgers. Ook in Nederland werden dit soort groepjes opgericht die stelden dat de overheid de autochtone burgers niet meer kon beschermen tegen de komst van migranten. Hoewel er relatief weinig voorbeelden bekend zijn van geweld rond deze groepjes en de omvang in Nederland beperkt is gebleven, kan hun propaganda de legitimiteit en het geweldsmonopolie van de staat ondergraven.

De burgerwachten – zowel in de periode 2015-2016, als nu in Duitsland en Oostenrijk – zijn een goed voorbeeld van hoe extreemrechtse en rechts-extremistische groepen steeds flexibel inspelen op de actualiteit en op de zorgen van

³³ Verfassungsschutz warnt vor Grenzpatrouillen, ZDF, 28 oktober 2021.

³⁴ Nach Minister-Kritik: FPÖ verteidigt Identitäre-Aktion, Kurier.at, 19 oktober 2021.

³⁵ Austrian Identitarian Activists Recruit Members to Patrol Border against "Mass Migration", SITE, 4 november 2021.

³⁶ De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa, NCTV, 2018, p. 14.

³⁷ De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa, NCTV, 2018.

veiligheid die bij een groot deel van de burgers leven.

In Nederland hebben we dit inspielen op de actualiteit recent ook gezien rond de recente komst van Afghaanse vluchtelingen. Zo organiseerde de NVU op 6 november een demonstratie in Harskamp, waar twee maanden eerder ongeregelde plaatsen vonden met voornamelijk jonge buurtbewoners die protesteerden tegen de komst van asielzoekers.³⁸ De keuze van de NVU om hier te demonstreren was dan ook geen toeval, maar gericht op het werven van sympathisanten.³⁹ En tijdens de coronacrisis zijn in Nederland extreemrechtse en rechts-extremistische personen en groepjes aangehaakt bij anti-overheidsprotestacties en online circulerende complottheorieën om de eigen agenda te dienen.⁴⁰

Uit deze voorbeelden blijkt dat ook in Nederland extreemrechtse en rechts-extremistische groepen, hoe onbeduidend in aantal de groepjes ook zijn, telkens proberen in te spelen op de actualiteiten. De verwachting is dat ze dat ook in de toekomst zullen blijven doen om aandacht te genereren voor hun eigen propaganda en agenda en ter rekrutering. Hoewel niet geheel valt uit te sluiten dat een klein aantal of een enkeling uit deze groepen over kan gaan tot geweld, blijkt dat de geweldsdreiging vanuit deze gekende extreemrechtse en rechts-extremistische groepen in Nederland – in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Duitsland – nog steeds vrij gering is.

³⁸ Jongeren verzetten zich fel tegen asielopvang in Harskamp, AD, 25 augustus 2021.

³⁹ Demonstraties extreemrechts en extreemlinks in Harskamp rustig verlopen, AD, 6 november 2021.

⁴⁰ De verschillende gezichten van de coronaprotesten, Fenomeenanalyse NCTV, 2021, p. 7.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid

Kerneenheid Analyse

Postbus 117, 2501 CC Den Haag

Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag

070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Signalement Terrorisme en Radicalisering

12/2021

14 december 2021

Disclaimer

Het Signalement Terrorisme en Radicalisering is een product van de Kerneenheid Analyse van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Het bevat actuele informatie en duiding over zaken die relevant zijn voor terrorisme(bestrijding) nationaal en internationaal. Het betreft veelal voorlopige analyses, die zijn bedoeld voor materiedeskundigen en instanties die een taak hebben bij het tegengaan van terrorisme en gewelddadige radicalisering.

Inhoudsopgave

I. Terrorisme	2
Verhoging dreigingsniveau VK na aanslag in Liverpool	2
Eerste genocideveroordeling misdaden ISIS tegen jezidi's	3
Van guerrilla tot vredesproces	5
Wie misleidt de deradicaliseringsambtenaar?	6
II. Extremisme, radicalisering en polarisatie	9
Wat zeggen de rellen in Rotterdam (en de rest van Nederland) over het coronaprotest?	9

Het Signalement dient te worden behandeld als vertrouwelijk document. Verdere verspreiding kan alleen na toestemming van de Kerneenheid Analyse. Uw inhoudelijke of andersoortige reacties zijn welkom op e-mailadres

5.1.2i @nctv.minvenj.nl.

I. Terrorisme

Verhoging dreigingsniveau VK na aanslag in Liverpool

Bij een aanslag in Liverpool op zondag 14 november kwam de dader om het leven. Een zelfgemaakt explosief, dat de man op de achterbank van een taxi bij zich had, ging af net op het moment dat de taxi bij een vrouwenziekenhuis in de stad arriveerde. De taxichauffeur wist direct na de explosie te ontsnappen aan de ontstane vlammenzee en overleefde ternauwernood. Hoe en waarom de bom voortijdig afging, weet de politie niet. De Britse veiligheidsdiensten (CT- eenheid van politie en MI5) denken dat het vrouwenziekenhuis het doelwit was.¹ Dat was ook de bestemming van de taxirit die de passagier aan de chauffeur had opgegeven. Een mogelijk verband tussen de explosie en een dodenherdenking in een nabijgelegen kathedraal (op 10 à 15 minuten loopafstand) wordt onderzocht, maar daar zijn tot dusver geen aanwijzingen voor. De bom ging af enkele minuten voor de start van het nationale stiltemoment ter ere van omgekomen militairen (Remembrance Sunday).

De vermoedelijke dader is een 32-jarige Irakese asielzoeker, **5.1.2e** die in 2014 in het VK aankwam. Zijn asielaanvraag werd datzelfde jaar afgewezen. Ook een daaropvolgende bezwaarschriftprocedure tegen de beslissing verloor hij; evenals een beroep dat hij daarna bij een hogere instantie aantekende. In januari van dit jaar zou hij nog onder een andere naam een nieuwe asielaanvraag hebben ingediend (procedure liep nog ten tijde van de aanslag). De man beschikte dus niet over een permanente verblijfsstatus. Hij kampte daarnaast met psychische problematiek. Hij zou in een psychiatrische instelling gedwongen zes maanden zijn opgenomen, naar verluidt kort na de afwijzing van zijn eerste asielaanvraag. De Irakees bekeerde zich na zijn komst naar het VK van de islam tot het christendom. Volgens diverse mediaberichten volgde hij, getuige recent

moskeebezoek, echter sinds kort weer zijn oorspronkelijke religie, de islam.²

Hij gebruikte bij zijn gewelddaad een zelfgemaakt explosief dat kogellagers bevatte, dat volgens de politie in potentie ernstige verwondingen en doden had kunnen veroorzaken.³ Ten minste zeven maanden geleden begon de dader met "relevante aankopen" voor deze bom, gebruikmakend van diverse aliases.⁴

Het ontbreekt tot dusver aan aanwijzingen voor een ideologisch of politiek motief; er wordt rekening gehouden met de mogelijkheid dat een dergelijk motief afwezig is. De man was niet bekend bij de Britse binnenlandse veiligheidsdienst MI5. Tot nu wijst niets erop dat hij hulp heeft gehad van anderen, maar het wordt ook niet uitgesloten. De vier mannen die op de dag van het incident werden gearresteerd, zijn weer vrijgelaten. Tegen hen bestaan geen verdenkingen meer.

De Britse autoriteiten bestempelden het incident kort na de aanslag als terroristisch. Het nationale terrorismedreigingsniveau werd enkele dagen na de aanslag verhoogd van "substantieel" naar "ernstig". Dat betekent dat een aanslag nu als 'hoogstwaarschijnlijk' wordt ingeschat. De minister van Binnenlandse Zaken, Priti Patel, benadrukte dat de verhoging kwam, omdat het de tweede aanslag in een maand tijd was in het VK (zie voor de aanslag op parlementslid David Amess het vorige signalement).

Commentaar analist

Het profiel van de dader van de explosie bij het ziekenhuis in Liverpool past in veel opzichten het daderprofiel bij veel recente aanslagen in West-Europa: een relatief jonge, alleenhandelende man met een migratieachtergrond en een geschiedenis van psychische problematiek. Hoewel er vaak ook sprake is van een radicaalislamitisch motief, is dat bij **5.1.2e** niet evident. Tot nu toe zijn er, voor zover bekend, geen aanwijzingen voor radicaal

¹ 'Investigators not yet sure Liverpool hospital bombing was terrorism', *The Guardian*, 17 november 2021.

² 'Liverpool bomb was made using homemade explosive with ball bearings', *The Guardian*, 19 november 2021; 'Liverpool bomber 'reverted to Islam' in months before attack', *The Times*, 20 november 2021; 'Liverpool bomb could have caused 'significant death' if it had detonated differently', *The Independent*, 20 november 2021.

³ 'Liverpool praised for 'patience and understanding' as terror attack investigations continue', *Sky News*, 21 november 2021.

⁴ 'Update from Counter Terrorism Police North West following Liverpool car explosion', Greater Manchester Police, 19 november 2021.

gedachtengoed bij de tot het christendom bekeerde dader. In reactie op het nieuws hebben diverse commentatoren de vraag gesteld in hoeverre de bekering een middel geweest zou kunnen zijn om zijn asielaanvraag te bespoedigen. Zijn gedwongen opname in een psychiatrisch ziekenhuis duidt erop dat mentale problematiek een rol kan hebben gespeeld bij zijn daad. Het feit dat betrokkene er niet in geslaagd was een permanente verblijfsstatus in het VK te verwerven zou een mogelijke trigger geweest kunnen zijn. De laatste jaren waren er in Europa vaker aanslagen waarbij verondersteld werd dat een afwijzing van een verblijfsvergunning een trigger was voor de gewelddaad.

Waar het bij bijna alle recente gevallen in West-Europa gaat om redelijk spontane aanslagen met eenvoudige aanslagmiddelen, heeft de verdachte relatief lang gewerkt aan het maken van zijn explosief. Hoewel handleidingen voor het fabriceren van explosieven relatief eenvoudig online te vinden zijn, getuigt deze modus operandi van doelbewust handelen en een gedegen voorbereiding. In het VK komen aanslagen met explosieven relatief vaak voor ten opzichte van andere Europese landen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat vuurwapens in het VK niet gemakkelijk verkrijgbaar zijn.

Het is opvallend dat de Britse autoriteiten de aanslag hebben bestempeld als terroristisch zonder naar buiten te treden over eventuele politiek ideologische motieven. Bij de aanslag op de parlementariër David Amess in het VK op 25 oktober was er wel sprake van radicaalislamitisch gedachtegoed bij de dader. De Britse autoriteiten lijken de gehanteerde modus operandi bij de aanslag in Liverpool centraal te hebben gesteld bij het kwalificeren van de aanslag als terroristisch. De verhoging van het nationale dreigingsniveau door de Britse terrorismecoördinator JTAC wil volgens de Britse overheid niet zeggen dat er aanwijzingen zijn voor meer aanslagplannen. Het terroristische

dreigingsbeeld in het VK wordt door JTAC omschreven als divers, complex en volatiel. Met het oog op Kerstmis, traditioneel een periode waarin vooral jihadisten dreigen met aanslagen, riep de Britse politie de bevolking op om waakzaam te zijn.

Eerste genocideveroordeling misdaden ISIS tegen jezidi's

De rechtbank in Frankfurt heeft het 29-jarige voormalig lid van Islamitische Staat (ISIS) **5.1.2e** veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. De rechter achtte de Irakees schuldig aan onder andere misdaden tegen de menselijkheid, medeplichtigheid aan oorlogsmisdaden en betrokkenheid bij genocide op de jezidi's.⁵ Het is de eerste keer dat een ISIS-lid is veroordeeld voor genocide, oftewel volkerenmoord. **5.1.2e** werd in 2013 lid van ISIS en voerde verschillende functies uit voor de terroristische organisatie, zowel in Raqqa in Syrië als in Irak. Hij was eerder getrouwd met de Duitse **5.1.2e**. Samen kochten zij in 2015 op een slavenmarkt in Fallujah (Irak), die plaatsvonden tijdens het regime van ISIS, een jezidi-vrouw en haar vijfjarige dochter. Toen het meisje een keer in haar bed had geplaatst, werd zij als straf buiten vastgeketend in de brandende zon van 50 graden Celsius. Ze overleefde dit niet.⁶ **5.1.2e** werd in 2019 in Griekenland opgepakt en uitgeleverd aan Duitsland. Nabestaanden van door ISIS vermoorde jezidi's en het Duitse Openbaar Ministerie dienden de aanklacht tegen hem in.⁷ In oktober werd **5.1.2e** in München al schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid, vanwege de dood van het meisje als gevolg van slavernij.⁸ Dit was de eerste veroordeling voor een ISIS-aanhanger voor betrokkenheid bij de moord op een jezidi.

De jezidi's zijn een religieuze minderheidsgroepering in Irak, die door ISIS als 'duivelsaanbidders' worden gezien. In augustus 2014 viel ISIS hun leefgebied binnen. Mannen werden vermoord, jongens ingezet als kindsoldaten

⁵ 'Elders berechten', *Nederlands Dagblad*, 2 december 2021; 'IS-militant krijgt in Duitsland levenslang voor genocide op jezidi's in Irak', *NRC Handelsblad*, 1 december 2021.

⁶ 'Elders berechten', *Nederlands Dagblad*, 2 december 2021; 'IS-militant krijgt in Duitsland levenslang voor genocide op jezidi's in Irak', *NRC Handelsblad*, 1 december 2021.

2021; 'Yazidi genocide: IS member found guilty in German landmark trial', *BBC*, 30 november 2021.

⁷ 'IS-militant krijgt in Duitsland levenslang voor genocide op jezidi's in Irak', *NRC Handelsblad*, 1 december 2021.

⁸ 'German IS woman jailed for Yazidi girl's death in Iraq', *BBC*, 25 oktober 2021.

en vrouwen en meisjes werden tot (seks)slaaf gemaakt en uitgehuwelijkt aan ISIS-strijders.⁹ Volgens schattingen van de VN en mensenrechtenorganisaties werden circa 3.000 tot 5.000 jezidi's vermoord en 7.000 ontvoerd.¹⁰

..... Commentaar analist

De misdaden van ISIS tegen de jezidi's worden wereldwijd door diverse organisaties en parlementen (zowel het Europese als diverse nationale) als genocide erkend. Afgelopen juli gebeurde dit ook in Nederland, toen de Tweede Kamer hierover een motie van CDA-Kamerlid Anne Kuik aannam.¹¹ In mei stelde een onderzoeksteam van de Verenigde Naties (VN) vast dat er 'duidelijk en overtuigend bewijs' is dat ISIS genocide heeft gepleegd op de jezidi's.¹² Tot een daadwerkelijke veroordeling voor genocide kwam het echter niet eerder. De rechter in de zaak tegen 5.1.2e ziet de moord op het jezidi-meisje als onderdeel van het bredere streven van ISIS om jezidi's uit te roeien. Ter ondersteuning van dit idee haalde de rechter de getuigenis van 5.1.2e aan dat 5.1.2e jezidi's 'niets waard vond'. Ook wees de rechter op het feit dat de moeder van het meisje gedwongen werd om haar dochter bij een Arabische naam te noemen.¹³ De moord kan zo worden gezien als een handeling zoals omschreven in het Genocideverdrag van de VN. Het Verdrag spreekt van 'handelingen, gepleegd met de bedoeling om een nationale, etnische, godsdienstige groep, dan wel een groep behorende tot een bepaald ras, geheel of gedeeltelijk als zodanig te vernietigen'.¹⁴

⁹ 'Yazidi genocide: IS member found guilty in German landmark trial', *BBC*, 30 november 2021.

¹⁰ 'Who are the Yazidis?', *Deutsche Welle*, 10 april 2018; 'IS-militant in Duitsland veroordeeld tot levenslang voor genocide op jezidi's', *NRC Handelsblad*, 30 november 2021.

¹¹ 'Meerderheid Tweede Kamer erkent misdaden IS tegen jezidi's als genocide', *NRC Handelsblad*, 7 juli 2021.

¹² 'ISIL crimes against Yazidis constitute genocide, UN investigation team finds', *UN News*, 10 mei 2021.

¹³ 'IS member convicted of genocide over systematic killing campaign against Yazidis', *The Telegraph*, 30 november 2021; 'Erkenning genocide door Duitse rechtbank biedt Jezidi's troost', *NRC Handelsblad*, 1 december 2021.

¹⁴ 'Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide, Parijs, 09-12-1948', *Overheid.nl*, geraadpleegd: 8 december 2021.

Duitsland loopt voorop bij het veroordelen van ISIS-leden voor hun misdaden tegen de jezidi's. Naast 5.1.2e en 5.1.2e werden er dit jaar al meerdere ISIS-vrouwen veroordeeld voor misdaden tegen de menselijkheid, omdat zij jezidi's als slaven hadden gehouden.¹⁵ Opvallend is dat het hier veelal niet gaat om Duitse staatsburgers. Door een beroep te doen op het zogenoemde 'universaliteitsbeginsel' (ook wel het principe van 'universele jurisdictie' genoemd) is het echter mogelijk om misdrijven te berechten die niet zijn gepleegd op eigen grondgebied of door eigen staatsburgers. In Duitsland worden meer processen gevoerd volgens dit beginsel, niet alleen tegen ISIS-aanhangers, maar bijvoorbeeld ook tegen Syriërs die misdaden hebben gepleegd uit naam van het Syrische regime.¹⁶

In Nederland zijn er tot nu toe geen rechterlijke uitspraken gedaan, waarin misdaden tegen jezidi's in het oordeel zijn meegenomen. De jezidi-gemeenschap, maar bijvoorbeeld ook media, politici en wetenschappers, roepen op om meer onderzoek te doen naar misdaden van Nederlandse uitreizigers tegen de jezidi's en hen hiervoor ook te vervolgen.¹⁷ Zo pleit Tweede Kamerlid Pieter Omtzigt voor een speciale officier van justitie, die onderzoek moet gaan doen naar terugkerende ISIS-leden. Volgens hem verplicht Nederland zich tot vervolging van daders, nu het parlement de misdaden van ISIS tegen jezidi's als genocide heeft gekwalificeerd. Het Yazidi Legal Network (dat zich bezighoudt met het verzamelen van bewijs van de misdaden tegen jezidi's) verwacht dat er door de recente Duitse jurisprudentie ook in Nederlandse rechtszaken meer mogelijk zal worden. Daarbij vraagt de

¹⁵ 'German woman convicted over her time with IS in Syria', *Associated Press International*, 21 april 2021; 'Vom Bodensee in den Dschihad', *FAZ.net*, 16 juni 2021; 'Witwe von IS-Terrorist Cuspert zu mehrjähriger Freiheitsstrafe verurteilt', *Spiegel Online*, 22 juli 2021; 'German woman indicted over her time with IS in Syria', *Associated Press International*, 28 juli 2021..

¹⁶ 'German prosecutors seek life for Syrian in torture case', *Agence France-Presse*, 2 december 2021

¹⁷ Bijvoorbeeld: 'Gerechtigheid', *De Telegraaf*, 1 december 2021; 'Berecht daders genocide jezidi's', *Nederlands Dagblad*, 15 juli 2021; 'Pieter Omtzigt: "ISIS genocide" betekent vervolgen Nederlandse ISIS-leden', *Elsevier Weekblad*, 24 november 2021.

organisatie om meer hulp van de Nederlandse overheid.¹⁸

Het is wel de vraag of de uitspraak tegen ^{5.1.2e} stand gaat houden (er is al beroep aangekondigd) en of deze als precedent zal gelden voor andere zaken. Het zal lastig blijven om te bewijzen dat de gepleegde misdaden daadwerkelijk deel uitmaakten van de genocide. Bovendien, zo stelt ook advocaat-generaal bij het Gerechtshof in Den Haag 5.1.2e moet de Veiligheidsraad, het Internationaal Strafhof of een internationaal tribunaal de genocide eerst erkennen. Pas dan heeft deze erkenning ook juridische waarde. In Nederland heeft alleen het parlement en nog niet de regering de genocide erkend.¹⁹

Van guerrilla tot vredesproces

Begin november verscheen het boek *Van guerrilla tot vredesproces* van Tanja Nijmeijer.²⁰ In de autobiografie vertelt Nijmeijer haar eigen versie van het bekende verhaal over het katholieke meisje uit Twente dat bij de FARC in de Colombiaanse jungle terecht kwam. Gevraagd naar haar motivatie om dit boek te schrijven stelt Nijmeijer dat ze het beeld in de media van de Colombiaanse guerrillabeweging FARC (Revolutionaire strijdkrachten van Colombia) en van haarzelf recht wil zetten: "er is zo veel gezegd over mij, er is ook nog meer gezegd over de FARC, ook soms dingen die gewoon niet kloppen. [...] De Telegraaf vindt iets van Tanja, GeenStijl vindt iets van Tanja, de NOS vindt iets, iedereen vindt iets van mij. [...] Ik wil toch graag opschrijven hoe het voor mij allemaal is geweest."²¹

Hoewel Nijmeijer door de jaren heen wel wat interviews over zichzelf gaf, kent het Nederlandse publiek haar vooral van de dagboeken waarin ze het leven bij de FARC beschreef. Delen van die dagboeken werden al in 2007 gepubliceerd, nadat het Colombiaanse leger ze vond in een op de FARC veroverd kamp. Daaruit kwam het beeld naar voren van een naïef meisje dat later veel kritiek had op de

gang van zaken en het leiderschap binnen de guerrillabeweging en nauwelijks opgewassen leek tegen het harde leven in de jungle. In de media werd gesuggereerd dat Nijmeijer tegen haar wil zou zijn geronseld of door ontvoering bij de FARC terechtgekomen was, en dat de organisatie haar de doodstraf wilde opleggen vanwege haar kritiek op de FARC.²² In latere jaren kandelde dat beeld en werd ze juist geportretteerd als bikkelharde terroriste die medeschuldig zou zijn aan de moord op Colombiaanse burgers.²³

In haar autobiografie probeert Nijmeijer het beeld van zowel het naïeve meisje als de terroriste te corrigeren. Ze vertelt hoe ze tijdens een stage in Colombia wordt getroffen door de grote kloof tussen arm en rijk. Hoe ze via een collega kennis maakt met de revolutionaire ideeën van de FARC, die zegt op te komen voor de arme bevolking. En hoe ze overtuigd raakt van de idealen van de beweging en zich aansluit bij de gewapende strijd, eerst door aanslagen te plegen op bedrijven in de hoofdstad Bogota die geen 'belasting' aan de FARC willen betalen, en later als *guerrillera* in de uitgestrekte Colombiaanse jungle. Ten slotte beschrijft Nijmeijer haar betrokkenheid bij de vredesonderhandelingen in Cuba en haar bijdrage aan de implementatie van het daar gesloten vredesakkoord dat leidde tot de ontwapening van de FARC.

Ook het narratief over de FARC als bikkelharde rebellengroep wordt door Nijmeijer op de schop genomen. Ze schetst het beeld van een groep boeren die zich door idealisme en armoede gedreven heeft verenigd in de gerechtvaardigde gewapende strijd tegen de Colombiaanse overheid die zijn burgers met geweld onderdrukt. Waar ze kameraadschap en de liefde vond, en niet werd gestraft, maar vergeven voor hetgeen ze schreef in haar dagboeken. Tegelijkertijd ontziet Nijmeijer de FARC niet; ze levert onder meer kritiek op de autoritaire manier waarop de organisatie wordt geleid en beschrijft hoe ze na het vredesakkoord gedesillusioneerd raakt en de groep verlaat.

¹⁸ 'Een primeur in Europa: IS-vrouw 5.1.2e (30) veroordeeld voor de marteldood van een yezidi-kind', *Trouw*, 25 oktober 2021; 'Pieter Omtzigt: "ISIS genocide" betekent vervolgen Nederlandse ISIS-leden', *Elsevier Weekblad*, 24 november 2021.

¹⁹ 'Wordt het voor Jezidi's ooit beter?', *Algemeen Dagblad*, 2 augustus 2021.

²⁰ Nijmeijer, T. (2021). *Van Guerrilla tot vredesproces*, Hollands Diep.

²¹ NRC podcast *In gesprek met Tanja Nijmeijer*, 6 november 2021, Nina Jurna.

²² Farc-stijldster in feite gevangene; 'Op kritiek op de leiding staat de doodstraf', 4 september 2007, het Parool.

²³ 'Tanja Nijmeijer een van de gevaarlijkste vrouwen ter wereld', 15 oktober 2012, *Algemeen Dagblad*.

Commentaar analist

Nijmeijer slaagt met deze autobiografie deels in haar opzet om het bestaande beeld van zichzelf en de FARC te corrigeren. Ze brengt nuance aan in de vaak dichotome kijk op de guerrillabeweging en zet vraagtekens bij de FARC als organisatie. Ze doet dit echter zonder de ideologie achter de FARC serieus in twijfel te trekken, waardoor het moeilijk is om het boek te zien als een objectieve beschrijving van de feiten rondom de guerrillabeweging en Nijmeijers deelname daaraan.

Ronduit ongeloofwaardig zijn bijvoorbeeld sommige beweringen van Nijmeijer over de FARC. Zo geeft Nijmeijer toe dat de FARC de oorlog grotendeels financierde met belasting op de opbrengst van de drugshandel, maar ontkent ze dat de groep zelf bij de handel in cocaïne betrokken was. Ook zet ze vraagtekens bij de schaal waarop sprake was van rekrutering van minderjarigen bij de FARC. Ze stelt dat dit slechts op zeer kleine schaal het geval was en dat de organisatie alleen kinderen vanaf vijftien jaar toeliet. Deze cijfers stroken niet met goed gedocumenteerde onderzoeken zoals die van Human Rights Watch. Daaruit blijkt dat ten minste tien procent van de kinderen in het onderzoek door de FARC gedwongen werd zich aan te sluiten, soms al vanaf de leeftijd van acht jaar.²⁴

Ondanks haar vaak zeer persoonlijke relaas blijft het voor de lezer onbegrijpelijk waarom een Nederlandse studente zich aansloot bij een gewapende rebellengroep in Colombia en binnen enkele maanden daarna een aanslag pleegde met een brandbom op een bus vol onschuldige burgers in Bogota. Hoewel Nijmeijer de slachtoffers van het conflict zegt te betreuren, blijft ze de gewapende strijd verdedigen. Daardoor slaagt Nijmeijer er met dit boek niet in haar keuzes invoelbaar te maken en zich te ontdoen van het beeld van de geharde terroriste.

Het is verleidelijk om een vergelijking te maken tussen Nijmeijer en de Nederlandse jihadisten die een decennium later naar Syrië en Irak uitreisden. Net als Nijmeijer noemen ook veel van de uitreizigers de hardhandige onderdrukking

van de lokale bevolking als drijfveer voor hun deelname aan de gewapende strijd. Ook het geloof in een utopische staat in de vorm van een kalifaat of een de communistische heilstaat speelt zowel in het narratief van Nijmeijer als dat van de uitreizigers een grote rol. Net als een groot deel van de Syriëgangers blijft Nijmeijer bovendien de noodzaak voor de gewapende strijd verdedigen.

Toch zijn er ook belangrijke verschillen aan te wijzen. Nijmeijer benadrukt in haar boek dat ze in volle overtuiging deelnam aan de gewapende strijd, al ontkent ze mensen te hebben gedood. Ze zegt zich niet verantwoordelijk te voelen voor de door de FARC gemaakte slachtoffers, maar neemt wel de verantwoordelijkheid voor haar eigen handelen en de gevolgen daarvan voor de lokale bevolking. Dat ligt anders voor veel van de Syriëstrijders, die de oorlogsmisdaden van ISIS vanuit hun jihadistische overtuiging goedpraten, dan wel ontkennen of hun eigen rol daarbij veelal bagatelliseren.

Wie misleidt de deradicaliseringsambtenaar?

Begin november 2021 schreven de Britse wetenschappers Ian Acheson en Amanda Paul een discussiestuk waarin ze de huidige deradicaliseringsprogramma's in het Verenigd Koninkrijk bekritiseren. Acheson en Paul roepen op tot meer maatwerk en een assertievere aanpak. Ze stellen dat de huidige professionals zich te weinig verdiepen in de persoonlijke achtergrond van de gedetineerden en bovendien te veel meegaan in hun voorstelling van zaken. Medewerkers zouden een professionele afstand moeten bewaren met het individu en aan de hand van specifieke gesprekstechnieken moeten proberen te achterhalen of iemand wel de waarheid spreekt.²⁵

Volgens Acheson en Paul ligt de huidige lat voor het succesvol doorlopen van een deradicaliseringstraject niet erg hoog.²⁶ Vaak wordt alleen deelname aan een reeks gesprekken al gezien als een succesje. Hoe gevaarlijk dat is blijkt wel uit het feit dat in 2020 twee extremistische gevangenen met een nep-bomgordel bijna een

²⁴ "You'll learn not to cry" Child combatants in Colombia, Human Rights Watch, 2003

²⁵ Acheson, *Hiding in plain sight?*

²⁶ Acheson, *Hiding in plain sight?*

gevangenisbewaarder vermoorden in de strengst bewaakte gevangenis van het Verenigd Koninkrijk. Twee dagen daarvoor had de gevangenispsycholoog voorgesteld een van hen een *achievement award* te geven voor zijn deelname aan een deradicaliseringscursus.²⁷

Een belangrijke rol is volgens de twee academici weggelegd voor de gemeenschappen waar de terrorisme-veroordeelden na de vrijlating in terugkeren. Niet alleen de overheid moet toezicht houden, maar ook sleutelfiguren binnen de gemeenschap zouden erop moeten toezien dat ex-gedetineerden niet terugkeren in hun oude extremistische netwerk en de autoriteiten inlichten wanneer ze geloven dat er iets niet in de haak is.

Ten slotte doen Acheson en Paul nog enkele concrete aanbevelingen, zoals het minimaliseren van contacten tussen terrorismeveroordeelden. Zo kunnen ze in ieder geval niet van elkaar leren welke technieken handig zijn om hun ware intenties te verbergen. Verder stellen ze voor om moderne technologie in te zetten (leugendetectoren en *artificial intelligence*) om bedrog bij terrorismeveroordeelden te kunnen vaststellen of om informanten tussen de gevangenen te plaatsen. Andere adviezen: het afschaffen van vervroegde vrijlating voor terrorismeveroordeelden (zoals in de VK) of het preventief opsluiten van individuen die potentieel een gevaar vormen voor de nationale veiligheid.

Commentaar analist

De afgelopen jaren hebben verschillende daders met jihadistische motieven in Europese landen terroristische aanslagen gepleegd, nadat ze eerder voor een terroristisch misdrijf waren veroordeeld. Een aantal van hen was er in geslaagd medewerkers van deradicaliseringsprogramma's of de reclassering om de tuin te leiden, en hen te laten geloven dat ze hun extremistische ideologie hadden afgezworen. Voorbeelden zijn de dader van de aanslag in Wenen in 2020 en Brit die een jaar

eerder twee mensen neer stak, nadat hij meerdere deradicaliseringsprogramma's succesvol had doorlopen.²⁸

In Nederland kennen we zaak 5.1.2e het kopstuk van de Arnhemse terrorismecel. In 2020 werd hij veroordeeld tot zeventien jaar cel voor het voorbereiden van een grote terroristische aanslag in Nederland met een autobom, machinegeweren en bomvesten.²⁹ 5.1.2e was al eerder veroordeeld voor een terroristisch misdrijf. In oktober 2017 kreeg hij twee jaar cel voor het treffen van voorbereidingen om zich in Syrië aan te sluiten bij een jihadistische groepering (hoewel 5.1.2e zelf verklaarde dat hij naar Syrië wilde om weeskinderen te helpen).

Die straf werd in hoger beroep omgezet in drie maanden gevangenisstraf en 21 maanden voorwaardelijk mede op advies van de reclassering. Die vond dat 5.1.2e 'in positieve zin' stappen aan het zetten was. Volgens de reclassering was 5.1.2e in 2016 gaan twijfelen over zijn strenge geloofsopvattingen. Op eigen verzoek voerde 5.1.2e wekelijks gesprekken met een theologisch deskundige. Hij zou hebben gezegd dat hij 'erachter is gekomen dat bepaalde zaken die hij voor waar aannam, niet correct waren.' Hij zou zich daarom opnieuw willen verdiepen in de basiskennis van de islam om 'als het ware opnieuw te beginnen.'³⁰ Na zijn vrijlating keerde hij terug in zijn oude netwerk en begon met treffen van voorbereiding van een aanslag. Voor de reclassering verzweeg hij zijn dubbelleven.³¹

Tijdens het proces in 2020 verklaarde 5.1.2e opnieuw veel spijt te hebben: 'al datgene waar ik van word verdacht, dat druist honderd procent in tegen mijn religie. Maar ook honderd procent tegen de menselijkheid.' Naar zijn zeggen was hij op de terroristenafdeling van de gevangenis in Vught de eerste die de baard afschoor en vrouwen weer een hand gaf. 'Ik ben nu keihard met de imam aan het werk om het gif uit mezelf te krijgen.'³²

²⁷ 'HMP Whitemoor attack: Inmates launched 'terror attack' on prison officer after luring him to cupboard', *The Independent*, 22 september 2020

²⁸ 'London Bridge: Usman Khan completed untested rehabilitation scheme', *BBC News*, 4 december 2019.

²⁹ 'Celstraffen tot 17 jaar voor voorbereiden grote terreuraanslag in Nederland', *RTL Nieuws*, 8 oktober 2020

³⁰ 'Terreurverdachte 5.1.2e leek een 'nette jongen'', *Eén Vandaag*, 28 september 2018

³¹ Terreurverdachte 5.1.2e heeft spijt: 'Na de arrestatie ging de knop om', *RTL Nieuws*, 17 juni 2020.

³² Terreurverdachte 5.1.2e heeft spijt: 'Na de arrestatie ging de knop om', *RTL Nieuws*, 17 juni 2020.

Het is niet verrassend dat terrorismeveroordeelden erop uit kunnen zijn om deradicaliseringsprofessionals te misleiden. Ze proberen hun extremistisch overtuigingen te verbergen om bijvoorbeeld een kortere gevangenisstraf te krijgen, om na vrijlating niet op te vallen bij hernieuwde illegale extremistische activiteiten, of simpelweg om niet lastig te worden gevallen door allerlei overheidsinstanties. Acheson en Paul noemen gevallen waarbij jihadisten zelfs een studie psychologie zouden hebben gevolgd om te leren hoe ze hun omgeving om de tuin kunnen leiden.³³ Terroristen verschillen in dat opzicht natuurlijk niet veel van reguliere criminelen.³⁴ Behalve dat een terrorist die zo onder de radar weet te blijven, enorme maatschappelijke schade kan veroorzaken.

Het is wel zo dat het percentage terrorismeveroordeelden dat zich opnieuw schuldig maakt aan een terroristisch misdrijf relatief laag ligt in vergelijking met reguliere criminelen. Onderzoeken wijzen op recidivecijfers van zo'n vijf procent, hoewel op die uitkomsten nog wat valt af te dingen.³⁵ Dergelijke onderzoeken concentreren zich namelijk vaak alleen op nieuwe veroordelingen, maar nemen dan niet mee of iemand zijn extremistische ideologie heeft afgezworen (deradicalisering) of zich heeft los kunnen maken van extremistische netwerken of activiteiten (disengagement).

Om enig zicht te krijgen op een terrorismegegetineerde een dreiging vormt voor de nationale veiligheid maakt de Dienst Justitiële Inrichtingen en Reclassering Nederland gebruik van het VERA2R-model (Violent Extremism Risk Assessment). Aan de hand van een grote verscheidenheid aan factoren (identiteit, ideologie, etc.) kan men met behulp van dit model een inschatting maken van het risico dat van een persoon uitgaat. Maar hoe gestructureerd dergelijke modellen ook zijn, het

is het nooit met volledige zekerheid te zeggen of iemand nog extremistische denkbeelden koestert. Terrorismedeskundige Daan Weggemans zei bijvoorbeeld over 5.1.2e (die tegen hem had beweerd dat hij de radicale islam had afgezworen): 'Je weet niet wat er diep vanbinnen in iemand omgaat. Iemand kan je voor de gek houden.'³⁶ Daarom blijven partners in het veiligheidsdomein terughoudend met het afschalen van een risicobeoordeling bij individuen, ook al lijkt er van hen geen acute dreiging meer uit te gaan.

In het discussiedocument verwijten Acheson en Paul deradicaliseringsmedewerkers naïviteit en een gebrek aan achtergrondkennis bij hun beoordeling van de oprechtheid van terrorismeveroordeelden. In Nederland leven er al langer zorgen dat terrorismegegetineerden mogelijk hun ware overtuigingen verborgen proberen te houden. Daarom is die mogelijkheid een vast onderdeel van de bespreking van individuele gedetineerden in het Multidisciplinair Afstemmingsoverleg Resocialisatie (MAR), een overlegorgaan waaraan verschillende partners binnen de veiligheidsketen aanschuiven.

Acheson en Paul benadrukken dat alleen de deelname aan deradicaliseringstrajecten niet voldoende is om te beoordelen of iemand nog extremistische denkbeelden koestert, maar dat het zou moeten gaan om een daadwerkelijke gedragsverandering. De NCTV onderstreept het belang hiervan onder meer in het Werkmodel Veilige Re-integratie dat in samenwerking met de Nationale Politie en het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) is ontwikkeld.³⁷ Tegelijkertijd is het niet verrassend dat bereidheid om deel te nemen aan interventies al als iets positiefs wordt gezien. Veel gedetineerden op de TA erkennen namelijk niet dat ze geradicaliseerd zijn.³⁸ Vaak willen ze bovendien niet meewerken aan interventies, omdat ze de overheid zien als de vijand: een systeem dat moslims onderdrukt en

³³ Ian Acheson, Amanda Paul (2021), *Hiding in plain sight? Disguised compliance by terrorist offenders*.

³⁴ Ruim een kwart van de Nederlandse TA-gedetineerden zijn eerder veroordeeld voor reguliere misdrijven of verkeerden in criminele milieus waar list en bedrog onderdeel uitmaakt van het dagelijks bestaan. Elanie Rodermond, Romi Zalmé, Esther Zuiderveld (2021), *Re-integratie en recidive na een verblijf op de TA*.

³⁵ 'Terrorismeveroordeelden na detentie: falende integratie, lage recidive', *Signalement Terrorisme en Radicalisering* 11/2021.

³⁶ 'Terreurverdachte 5.1.2e leek een 'nette jongen'', *Eén Vandaag*, 28 september 2018.

³⁷ Werkmodel Veilige Re-integratie, NCTV

³⁸ Elanie Rodermond, Romi Zalmé, Esther Zuiderveld (2021), *Re-integratie en recidive na een verblijf op de TA*.

met wie niet mag worden samengewerkt.³⁹ Een deel van de gedetineerde jihadisten ziet hun gevangenisstraf als een religieuze beproeving in het kader van de heilige strijd.⁴⁰ List en bedrog zijn in die strijd legitieme middelen.

Acheson en Paul spreken vervolgens over de inzet van sleutelfiguren als informanten binnen islamitische gemeenschappen. Dat dit gevoelig ligt, blijkt wel uit de ophef die is ontstaan over de methodologie van onderzoeksbureau NTA. Daarnaast zijn er vraagtekens bij de effectiviteit. Het is bekend dat *host communities* niet happig zijn om overheid in te lichten over hun eigen leden. Ze houden er niet van de vuile was buiten te hangen: 'dergelijke problematiek lossen we zelf wel op'. Zo wist een verdachte van de aanslagen in Parijs 126 dagen buiten het zicht van de Belgische autoriteiten te blijven gewoon door simpelweg zijn leven te leiden in de wijk waarin hij was opgegroeid.⁴¹ Bovendien slagen jihadisten er zelfs in om hun overtuigingen verborgen te houden voor degenen die het dichtst bij hen staan.

Acheson en Paul stellen verder voor om contacten tussen terrorismeveroordeelden te minimaliseren. Dat is interessant, maar de Nederlandse overheid heeft er juist voor gekozen om terrorismeveroordeelden zoveel mogelijk bij elkaar te zetten op één beveiligde afdeling (Terroristenafdeling) om daarmee te voorkomen dat ze reguliere gedetineerden kunnen radicaliseren. Op de TA zijn er wel meerdere units, zodat gedetineerden uit elkaar worden gehaald door ze in verschillende groepen te plaatsen. Onderling contact tussen de gedetineerden op de TA is echter nooit helemaal te voorkomen, tenzij er wordt gekozen voor permanent geïsoleerde opsluiting, een zeer verregaande maatregel die tegen het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) ingaat.

Dan de inzet van technologische hulpmiddelen. Veel moderne technologieën staan nog in de

kinderschoenen en het gebruik van leugendetectors is controversieel, omdat deze niet in alle gevallen even betrouwbaar is. Maar pas echt controversieel zijn de aanbevelingen van Acheson en Paul die indruisen tegen grondrechten: zoals het preventief opsluiten van mensen zonder veroordeling.

Het aantal terrorismeveroordeelden waarvan vaststaat dat zij moedwillig deradicaliseringsmedewerkers misleidde, is vooralsnog niet heel groot. Het is desondanks belangrijk dat professionals er rekening mee houden dat terrorismeveroordeelden hun ware overtuigingen verborgen kunnen houden. Het succesvol doorlopen van een deradicaliseringstraject is dan ook geen reden om de persoon in kwestie na zijn detentieperiode maar niet meer in de gaten te houden. Daarvoor staat er te veel op het spel.

II. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Wat zeggen de rellen in Rotterdam (en de rest van Nederland) over het coronaprotest?

De rellen in Rotterdam (en de rest van Nederland) medio november hebben weer eens laten zien hoe legitiem protest tegen het coronabeleid kan uitmonden in zware openbare-ordeverstoringen. Eerder zagen we dit fenomeen begin 2021 rond de invoering van de avondklok. Nu werd er in Rotterdam een (niet aangemelde) demonstratie geïmproviseerd door een brede mix van raddraaiers. Hierbij vielen vier zaken op: de jonge leeftijd van veel relschoppers, de snelle overname van de kleine vreedzame demonstratie door een significante groep, hun afkomst uit alle delen van het land en het feit dat zogenaamde Defendgroepjes een rol

³⁹ Radar & A.G. Advies (2021), *Interventies voor deradicalisering en disengagement binnen de Dienst Justitiële Inrichtingen*.

⁴⁰ Jihadistische ex-gedetineerden verklaren soms met trots dat ze aan de universiteit van Yusuf hebben gestudeerd. Yusuf, of Jozef, was een islamitische (en Bijbelse) Profeet die door de farao van Egypte gevangene werd gezet. Desondanks bleef Yusuf de farao van dienst zijn door

onder meer dromen uit te leggen. Het verhaal van Yusuf kan daarom ook worden gebruikt om gedetineerde jihadisten te overtuigen dat het ondanks hun celstraf wel is toegestaan om met de overheid samen te werken.

⁴¹ 'In Molenbeek wist iedereen waar Abdeslam was', *NOS Nieuws*, 19 maart 2016

lijken te hebben gespeeld.⁴² Er werden vernielingen aangericht, met vuurwerk gegooid en meerdere voertuigen, waaronder een politieauto, gingen in vlammen op.

Omdat de politie aanvankelijk slechts aanwezig was met een paar agenten, voelden zij zich vanwege het buitensporige geweld ernstig bedreigd. Toen het geweld zich ook richtte op andere hulpverleners, zoals de brandweer, voelden agenten zich genoodzaakt om waarschuwingsschoten te lossen en een aantal maal zelfs gericht te schieten. Hierdoor vielen vier gewonden.

De rellen in Rotterdam bleken het startsein voor oproepen via sociale media tot rellen elders in het land. In verschillende plaatsen schaalde de politie op om een herhaling van Rotterdam te voorkomen. Op zaterdag 20 november en zondagavond 21 november was het in steden als Den Haag, Groningen en Leeuwarden onrustig. Er werden vernielingen gepleegd en zaken op straat in brand gestoken maar de onrust bleef kleinschalig. Uiteindelijk werden in de genoemde steden een kleine tiental aanhoudingen verricht, terwijl er in Rotterdam rond de rellen van vrijdag ruim vijftig mensen werden aangehouden.⁴³

.....

Commentaar analist

In de fenomeenstudie 'De verschillende gezichten van de coronaprotesten' van de NCTV wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds groepen en mensen die zich om inhoudelijke redenen binnen en buiten de wet verzetten tegen het beleid en anderzijds opportunistische relschoppers.⁴⁴

Het protest tegen de coronamaatregelen kenmerkt zich door een grote, persistente activistische bovenlaag en een radicale onderstroom. Door de aanhoudende protestacties en de felle overheidskritiek op sociale media is een permissieve context ontstaan, waaruit personen, groepen en gelegenheidscoalities de legitimatie kunnen putten voor het bespreken of plegen van buitenwettelijke acties, inclusief geweld tegen de overheid.

Sinds het voorjaar van 2020 vinden er kleine en grote protestacties en demonstraties plaats. Hierbij valt op dat kleine, niet aangekondigde protestacties vaker grimmiger verlopen dan de grote aangekondigde demonstraties waar duizenden personen aanwezig zijn. Er is een duidelijke wisselwerking tussen de coronamaatregelen en de protesten. Zodra de maatregelen weer worden aangescherpt nemen de grootschalige demonstraties toe.

Daarbij valt op dat de overheid (lees: de politie) steeds vaker als kop van Jut wordt gezien. De houding tegen de aanwezige politie, hulpverleners of journalisten is dan ook regelmatig grimmig. Dit uit zich zowel in geweld tijdens protesten, als online door middel van doxing (achterhalen van persoonsgegevens) van agenten die bij protesten aanwezig zijn.⁴⁵

Soms gaan de protesten ook gepaard met openbare-ordeproblematiek en wordt het protest door voetbalhooligans, relschoppers, baldadige jongeren aangegrepen om de (gewelddadige) confrontatie met de politie te zoeken. Terwijl de meeste mensen vreedzaam demonstreren grijpt een klein aantal aanstichters de kans om aan te zetten tot rellen. Dit deed zich eerder voor in januari 2021 tijdens de avondklokrellen en bij de "Rotterdamrellen" gebeurde hetzelfde.

De afgelopen maanden lijkt daarbij sprake te zijn van een aanzet tot professionalisering, waarbij actievoerders anticiperen op gewelddadige confrontaties met de politie. Een opvallend voorbeeld hiervan zijn de zogenaamde Defend groepen, die zich sinds begin 2021 duidelijk online en offline manifesteren. Eind oktober zochten Defendgroepjes met knuppels en vuurwerk bewust de confrontatie met de politie in Den Haag onder het voorwendsel zich niet langer op te laten jagen.⁴⁶

Deze nochtans kleine groepen, die in verschillende steden zijn opgericht, werpen zich bij demonstraties op als beschermers tegen het vermeende geweld van de politie, terwijl ze in de praktijk juist beginnen met geweld tegen de politie. Sinds begin 2021 nemen deze groepen op

⁴² 'Wie zorgden voor de chaos tijdens de rellen op de Coolsingel?' *Rijnmond*, 23 november 2021.

⁴³ 'In beeld: een weekend vol rellen', *Metro*, 22 november 2021.

⁴⁴ *De verschillende gezichten van de coronaprotesten*, NCTV, 14 april 2021.

⁴⁵ *De verschillende gezichten van de coronaprotesten*, NCTV, 14 april 2021.

⁴⁶ 'Hard aangepakte arrestanten horen bij Defendgroepen die bewust kwamen rellen: 'Drie maanden gips door die honden'', *Algemeen Dagblad*, 1 november 2021.

kleine schaal deel aan geplande demonstraties en spontane acties. Na 14 maart 2021 worden er binnen korte tijd verspreid over Nederland meer groepen opgericht, nadat een demonstratie op het Malieveld in Den Haag ontspoorde. Het politieoptreden wordt geframed als "buitenproportioneel", waarmee het bestaan van 'Defend' gerechtvaardigd wordt. Er is een groot verschil in de online en offline presentie, maar de ontwikkeling aan sich van deze groepjes is zorgwekkend en kan als onderdeel van de radicale onderstroom worden aangemerkt. Terwijl er rond het coronaverzet sprake is van een radicale onderstroom waarin anti-overheidsextremisme wordt goedgekeurd en soms zelfs wordt aangemoedigd, zien we dat het grootste deel van de bevolking meewerkt met het beleid. Dit kan echter zorgen voor nog meer onbegrip en woede bij een kleine, radicale, vocale en soms gewelddadige groep tegenstanders.

Tot dusver is er nog weinig sprake van ideologisch corona-extremisme en blijft het vooral bij ernstige verstoringen van de openbare orde. Virulent anti-overheidsdenken gekoppeld aan complotdenken kan op langere termijn wel zorgen voor een blijvende onderstroom die op nieuwe thema's van maatschappelijke onrust aanhaakt. Voor de nationale veiligheid zou dit ook een bedreiging kunnen vormen, indien eenlingen en kleine groepen bijvoorbeeld kunnen overgaan tot anti-overheids-terrorisme.

AFBEELDING

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Kerneenheid Analyse
Postbus 117, 2501 CC Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 5.1.2i

Meer informatie

www.nctv.nl

5.1.2i

@nctv_nl

14-12-2021